סוטה

תלמוד בבלי

תלמוד בבלי (ויקיטקסט), ברישיון CC BY-SA.
geulaquiz.com

דף ב עמוד א

מתני׳ **המקנא** לאשתו רבי אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים ומשקה על פי עד אחד או ע״פ עצמו רבי יהושע אומר מקנא לה על פי שנים ומשקה ע״פ שנים

כיצד מקנא לה אומר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני ודברה עמו עדיין היא מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה

נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה עמו כדי טומאה אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה ואם מת חולצת ולא מתייבמת

גמ׳ מכדי תנא מנזיר סליק מאי תנא דקא תנא סוטה

כדרבי דתניא רבי אומר למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין

וליתני סוטה והדר ליתני נזיר איידי דתנא כתובות ותנא המדיר תנא נדרים ואיידי דתנא נדרים תנא נזיר דדמי לנדרים וקתני סוטה כדרבי

המקנא דיעבד אין לכתחילה לא קסבר תנא דידן אסור לקנאות

א״ר שמואל בר רב יצחק כי הוה פתח ריש לקיש בסוטה אמר הכי אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו שנא׳ (תהלים קכה, ג) כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים אמר רבה בר בר חנה אמר ר׳ יוחנן וקשין לזווגן כקריעת ים סוף, שנאמר (תהלים סח, ז) אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות

איני והא אמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני שדה פלוני לפלוני לא קשיא הא בזוג ראשון הא בזוג שני

ר״א אומר מקנא לה על פי שנים וכו׳ עד כאן לא פליגי אלא בקינוי וסתירה אבל בטומאה עד אחד מהימן

ותנן נמי עד אחד אומר אני ראיתי שניטמאת לא היתה שותה

מדאורייתא מנלן דמהימן עד אחד דתנו רבנן (במדבר ה, יג) ועד אין בה בשנים הכתוב מדבר

או אינו אלא אפילו באחד ת״ל (דברים יט, טו) לא יקום עד אחד באיש

דף ב עמוד ב

ממשמע שנאמר לא יקום עד באיש איני יודע שהוא אחד מה ת״ל אחד זה בנה אב כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד

ואמר רחמנא תרי לית בה אלא חד (במדבר ה, יג) והיא לא נתפשה אסורה

אלא טעמא דכתיב לא יקום עד אחד באיש הא לאו הכי הוה אמינא עד דסוטה חד הוא ואי אפילו חד ליכא אלא במאי מיתסרא

איצטריך סד״א עד אין בה אין נאמן בה

אין נאמן בה ואלא מאי בעי

עד דאיכא תרי לישתוק קרא מיניה דאתיא דבר דבר מממון ואנא ידענא מידי דהוה אכל עדיות שבתורה

איצטריך סד״א סוטה שאני דרגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה ליתהימן בה עד אחד

ומי מצית אמרת דאין נאמן בה ושריא והא מדכתיב והיא לא נתפשה מכלל דאסורה

איצטריך סד״א אין נאמן בה עד דאיכא תרי ובתרי נמי היא דלא נתפשה קמ״ל

רבי יהושע אומר מקנא לה על פי שנים וכו׳ מ״ט דרבי יהושע אמר קרא (במדבר ה, יג) בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה

ורבי אליעזר אומר בה ולא בקינוי

ואימא בה ולא בסתירה סתירה איתקש לטומאה דכתיב (במדבר ה, יג) ונסתרה והיא נטמאה

קינוי נמי איתקש לטומאה דכתיב (במדבר ה, יד) וקנא את אשתו והיא נטמאה הא מיעט רחמנא בה

ומה ראית מסתברא סתירה עדיפא שכן אוסרתה כטומאה

אדרבה קינוי עדיף שכן עיקר גרם לה

אי לאו סתירה קינוי מי איכא ואי לאו קינוי סתירה מאי אהני

אפ״ה סתירה עדיפא דאתחלתא דטומאה היא

מתני׳ דלא כי האי תנא דתניא רבי יוסי ברבי יהודה אומר משום ר׳ אליעזר המקנא לאשתו מקנא ע״פ עד אחד או ע״פ עצמו ומשקה לה על פי שנים השיבו חכמים לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף

מ״ט דר׳ יוסי ברבי יהודה אמר קרא בה ולא בסתירה

ואימא בה ולא בקינוי קינוי איתקש לטומאה דכתיב וקנא את אשתו והיא נטמאה

סתירה נמי איתקש לטומאה דכתיב ונסתרה והיא נטמאה ההוא לכמה שיעור סתירה כדי טומאה הוא דאתא

השיבו חכמים לדברי ר׳ יוסי בר׳ יהודה אין לדבר סוף מאי ניהו דזמנין דלא קני ואמר קנאי

הא למשנתינו יש לדבר סוף זמנין דלא איסתתר ואמר איסתתר

אמר רב יצחק בר יוסף א״ר יוחנן אף לדברי רבי יוסי בר׳ יהודה אין לדבר סוף

אף לדברי רבי יוסי בר׳ יהודה ולא מיבעיא למשנתינו אדרבה למשנתינו איכא עיקר התם ליכא עיקר

אלא אי איתמר הכי איתמר א״ר יצחק בר יוסף א״ר יוחנן לדברי ר׳ יוסי בר׳ יהודה אף למשנתינו אין לדבר סוף

א״ר חנינא מסורא לא לימא איניש לאיתתיה בזמן הזה לא תיסתרי בהדי פלוני דילמא קי״ל כרבי יוסי בר׳ יהודה דאמר קינוי על פי עצמו ומיסתתרא וליכא האידנא מי סוטה למיבדקה וקאסר לה עילויה איסורא דלעולם

אמר ריש לקיש מה לשון קינוי דבר המטיל קנאה בינה לבין אחרים אלמא קסבר קינוי על פי עצמו וכולי עלמא לא ידעי דקני לה ואמרי מאי דקמא דקא בדלה ואתו למיעבד קנאה בהדה

ורב יימר בר ר׳ שלמיא משמיה דאביי אמר דבר המטיל קנאה בינו לבינה אלמא קסבר קינוי על פי שנים עדים כולי עלמא ידעי דקני לה ואיהו הוא דאתי למיעבד קנאה בהדה

דף ג עמוד א

אלמא קסברי דאסור לקנאות

ומאן דאמר מותר לקנאות מהו לשון קינוי אמר רב נחמן בר יצחק אין קינוי אלא לשון התראה וכן הוא אומר (יואל ב, יח) ויקנא ה׳ לארצו

תניא היה רבי מאיר אומר אדם עובר עבירה בסתר והקב״ה מכריז עליו בגלוי שנאמר (במדבר ה, יד) ועבר עליו רוח קנאה ואין עבירה אלא לשון הכרזה שנאמר (שמות לו, ו) ויצו משה ויעבירו קול במחנה

ריש לקיש אמר אין אדם עובר עבירה אא״כ נכנס בו רוח שטות שנא׳ (במדבר ה, יב) איש איש כי תשטה אשתו תשטה כתיב

תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה האמינה תורה עד אחד בסוטה שרגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה ועד אחד מעידה שהיא טמאה

אמר ליה רב פפא לאביי והא כי כתיבה קינוי בתר סתירה וטומאה הוא דכתיבה

א״ל ועבר וכבר עבר

אלא מעתה (במדבר לב, כא) ועבר לכם כל חלוץ ה״נ

התם מדכתיב (במדבר לב, כב) ונכבשה הארץ לפני ה׳ ואחר תשובו משמע דלהבא אלא הכא אי ס״ד כדכתיבי ועבר בתר טומאה וסתירה קינוי למה לי

תנא דבי רבי ישמעאל אין אדם מקנא לאשתו אא״כ נכנסה בו רוח שנאמר ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו מאי רוח

רבנן אמרי רוח טומאה רב אשי אמר רוח טהרה

ומסתברא כמאן דאמר רוח טהרה דתניא וקנא את אשתו רשות דברי ר׳ ישמעאל ר״ע אומר חובה אי אמרת בשלמא רוח טהרה שפיר אלא אי אמרת רוח טומאה רשות וחובה לעיולי לאיניש רוח טומאה בנפשיה

גופא וקנא את אשתו רשות דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא אומר חובה (ויקרא כא, ג) לה יטמא רשות דברי רבי ישמעאל ור״ע אומר חובה

(ויקרא כה, מו) לעולם בהם תעבודו רשות דברי רבי ישמעאל ר׳ עקיבא אומר חובה

אמר ליה רב פפא לאביי ואמרי לה רב משרשיא לרבא לימא ר׳ ישמעאל ור׳ עקיבא בכל התורה כולה הכי פליגי דמר אמר רשות ומר אמר חובה א״ל הכא בקראי פליגי

וקנא את אשתו רשות דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר חובה

מ״ט דר׳ ישמעאל סבר לה כי האי תנא דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר כלפי שאמרה תורה (ויקרא יט, יז) לא תשנא את אחיך בלבבך יכול כגון זו ת״ל ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו

ור״ע קינוי אחרינא כתיב

ורבי ישמעאל איידי דבעי למיכתב והיא נטמאה והיא לא נטמאה כתיב נמי וקנא את אשתו

לכדתנא דבי רבי ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונישנית לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה

לה יטמא רשות דברי רבי ישמעאל ר׳ עקיבא אומר חובה

מ״ט דר׳ ישמעאל איידי דכתי׳ (ויקרא כא, א) אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו איצטריכא למיכתב לה יטמא

ור׳ עקיבא מכי (ויקרא כא, ב) אם לשארו נפקא לה יטמא למה לי לחובה

ורבי ישמעאל לה מיטמא ואין מיטמא לאיבריה

דף ג עמוד ב

ורבי עקיבא א״כ ליכתוב רחמנא לה ולישתוק יטמא למה לי ש״מ

ור׳ ישמעאל איידי דכתב לה כתב נמי יטמא לכדתני דבי ר׳ ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונישנית לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה

(ויקרא כה, מו) לעולם בהם תעבודו רשות דברי ר׳ ישמעאל ר״ע אומר חובה

מאי טעמא דרבי ישמעאל איידי דכתיב (דברים כ, טז) לא תחיה כל נשמה איצטריך נמי למיכתב לעולם בהם תעבודו למישרי אחד מכל האומות שבא על הכנענית והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו

דתניא מנין לאחד מן האומות שבא על הכנענית והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו בעבד ת״ל (ויקרא כה, מה) וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו

יכול אף הכנעני שבא על אחת מן האומות והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו בעבד ת״ל (ויקרא כה, מה) אשר הולידו בארצכם מן הנולדים בארצכם ולא מן הגרים בארצכם

ור״ע ממהם תקנו נפקא לעולם בהם תעבודו למה לי לחובה

ורבי ישמעאל בהם ולא באחיכם

ור״ע באחיכם מסיפא דקרא נפקא (ויקרא כה, מו) ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך

ור׳ ישמעאל איידי דכתי׳ ובאחיכם כתי׳ נמי בהם לכדתנ׳ דבי רבי ישמעאל דתנא דבי ר׳ ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונישנית לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה

א״ר חסדא זנותא בביתא כי קריא לשומשמא וא״ר חסדא תוקפא בביתא כי קריא לשומשמא אידי ואידי באיתתא אבל בגברא לית לן בה

ואמר רב חסדא בתחילה קודם שחטאו ישראל היתה שכינה שורה עם כל אחד ואחד שנאמר (דברים כג, טו) כי ה׳ אלהיך מתהלך בקרב מחניך כיון שחטאו נסתלקה שכינה מהם שנאמר (דברים כג, טו) ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך

א״ר שמואל בר נחמני א״ר יונתן כל העושה מצוה אחת בעוה״ז ממקדמתו והולכת לפניו לעוה״ב שנאמר (ישעיהו נח, ח) והלך לפניך צדקך וכל העובר עבירה אחת בעוה״ז מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין שנאמר (איוב ו, יח) ילפתו ארחות דרכם יעלו בתוהו ויאבדו

ר״א אומר קשורה בו ככלב שנאמר (בראשית לט, י) ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה לשכב אצלה בעולם הזה להיות עמה לעולם הבא

תנן התם שהיה בדין

ומה עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינה מתקיימת בפחות משנים עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים

ת״ל (במדבר ה, יג) ועד אין בה כל שיש בה

וק״ו לעדות הראשונה מעתה ומה עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם מתקיימת בעד אחד עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינו דין שתתקיים בעד אחד

ת״ל (דברים כד, א) כי מצא בה ערות דבר ולהלן הוא אומר (דברים יט, טו) על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה דבר האמור להלן על פי שנים עדים אף כאן על פי שנים

האי מכי מצא בה ערות דבר נפקא מבה נפקא בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה מיבעי ליה

הכי נמי קאמר תלמוד לומר בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה

וטומאה בעלמא בלא קינוי ובלא סתירה דלא מהימן עד אחד מנלן נאמר כאן כי מצא בה ערות דבר ונאמר להלן על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה דבר האמור להלן עדים שנים אף כאן עדים שנים

תנו רבנן אי זו היא עדות הראשונה זו עדות סתירה עדות אחרונה זו עדות טומאה

דף ד עמוד א

וכמה שיעור סתירה כדי טומאה כדי ביאה כדי הארה

כדי הקפת דקל דברי רבי ישמעאל ר״א אומר כדי מזיגת הכוס רבי יהושע אומר כדי לשתותו

בן עזאי אומר כדי לצלות ביצה ר״ע אומר כדי לגומעה רבי יהודה בן בתירא אומר כדי לגמוע שלש ביצים זו אחר זו ר״א בן ירמיה אומר כדי לקשור גרדי נימא

חנין בן פנחס אומר כדי שתושיט ידה לתוך פיה ליטול קיסם פלימו אומר כדי שתושיט ידה לסל ליטול ככר אע״פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר (משלי ו, כו) כי בעד אשה זונה עד ככר לחם

וכל הני למה לי

צריכי דאי תנא כדי טומאה הוה אמינא כדי טומאתה וארצותה קמ״ל כדי ביאה

ואי תנא כדי ביאה הוה אמינא כדי גמר ביאה קמ״ל כדי הבראה

ואי אשמעינן כדי הבראה ה״א כדי הבראה וארצותה קמ״ל כדי טומאה וכמה כדי [הבראה] כדי הקפת דקל

ורמינהי (במדבר ה, יג) ונסתרה וכמה שיעור סתירה לא שמענו כשהוא אומר והיא נטמאה הוי אומר כדי טומאה כדי ביאה כדי הבראה כדי חזרת דקל דברי ר״א

רבי יהושע אומר כדי מזיגת הכוס בן עזאי אומר כדי לשתותו ר״ע אומר כדי לצלות ביצה רבי יהודה בן בתירא אומר כדי לגומעה

קס״ד היינו הקפת דקל היינו חזרת דקל התם א״ר ישמעאל כדי הקפת דקל ופליג ר״א עליה הכא אמר ר׳ אליעזר כדי חזרת דקל

אמר אביי הקפה ברגל חזרה ברוח

בעי רב אשי חזרה ברוח כי היכי דאזיל והדר אתי או דילמא כי היכי דאזיל ואתי והדר קאי בדוכתיה תיקו

התם אמר ר״א כדי מזיגת הכוס הכא כדי חזרת דקל אידי ואידי חד שיעורא הוא

התם א״ר יהושע כדי לשתותו הכא אמר כדי מזיגת הכוס אימא כדי למזוג ולשתות ולימא אידי ואידי חד שיעורא הוא א״כ היינו ר״א

התם אמר בן עזאי כדי לצלות ביצה הכא אמר כדי לשתותו אידי ואידי חד שיעורא הוא

התם אמר רבי עקיבא כדי לגומעה הכא אמר כדי לצלות ביצה אימא כדי לצלות ביצה ולגומעה ולימא אידי ואידי חד שיעורא הוא אם כן היינו בן עזאי

התם א״ר יהודה בן בתירא כדי לגמוע שלש ביצים זו אחר זו הכא אמר כדי לגומעה לדבריו דרבי עקיבא קאמר דקאמר משערין בצליאה ובגמיעה אימא שיעור גמיעה לחודה כדי לגמע שלש ביצים זו אחר זו דהיינו צליאה וגמיעה

ר״א בן ירמיה אומר כדי שיקשור גרדי נימא בעי רב אשי דמרחק או דמקרב תיקו

חנין בן פנחס אומר כדי שתושיט ידה לתוך פיה ליטול קיסם בעי רב אשי דמהדק או דלא מהדק תיקו

פלימו אומר כדי שתושיט ידה לסל ליטול ככר בעי רב אשי דמהדק או דלא מהדק בחדתא או בעתיקא בחמימא או בקרירא

דף ד עמוד ב

בדחטי או בדשערי ברכיכא או באקושא תיקו

א״ר יצחק בר (רב) יוסף א״ר יוחנן כל אחד ואחד בעצמו שיער והאיכא בן עזאי דלא נסיב

איבעית אימא נסיב ופירש הוה ואיבעית אימא מרביה שמיע ליה ואיבעית אימא (תהלים כה, יד) סוד ה׳ ליראיו

דרש רב עוירא זמנין אמר לה משמיה דרבי אמי וזמנין אמר לה משמיה דרבי אסי כל האוכל לחם בלא נטילת ידים כאילו בא על אשה זונה שנאמר (משלי ו, כו) כי בעד אשה זונה עד ככר לחם

אמר רבא האי בעד אשה זונה עד ככר לחם בעד ככר לחם עד אשה זונה מיבעי ליה אלא אמר רבא כל הבא על אשה זונה לסוף מבקש ככר לחם

א״ר זריקא אמר ר״א כל המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם אמר רב חייא בר אשי אמר רב מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה מים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה תניא נמי הכי הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה שמא יצאו המים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים

אמר רבי אבהו כל האוכל פת בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא שנאמר (יחזקאל ד, יג) ויאמר ה׳ ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא וגו׳

ומאי (משלי ו, כו) ואשת איש נפש יקרה תצוד אמר רבי חייא בר אבא א״ר יוחנן כל אדם שיש בו גסות הרוח לבסוף נכשל באשת איש שנא׳ ואשת איש נפש יקרה תצוד

אמר רבא האי נפש יקרה נפש גבוהה מיבעי ליה ועוד היא תצוד מיבעי ליה אלא אמר רבא כל הבא על אשת איש אפילו למד תורה דכתיב בה (משלי ג, טו) יקרה היא מפנינים מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים היא תצודנו לדינה של גיהנם

א״ר יוחנן משום ר״ש בן יוחי כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עבודת כוכבים כתי׳ הכא (משלי טז, ה) תועבת ה׳ כל גבה לב וכתיב התם (דברים ז, כו) ולא תביא תועבה אל ביתך

ורבי יוחנן דידיה אמר כאילו כפר בעיקר שנאמר (דברים ח, יד) ורם לבבך ושכחת את ה׳ אלהיך וגו׳

ר׳ חמא בר חנינא אמר כאילו בא על כל העריות כתי׳ הכא תועבת ה׳ כל גבה לב וכתי׳ התם (ויקרא יח, כז) כי את כל התועבות האל וגו׳

עולא אמר כאילו בנה במה שנאמר (ישעיהו ב, כב) חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא אל תיקרי במה אלא במה

מאי יד ליד לא ינקה אמר רב כל הבא על אשת איש אפי׳ הקנהו להקב״ה שמים וארץ כאברהם אבינו דכתיב ביה (בראשית יד, כב) הרימותי ידי אל ה׳ אל עליון קונה שמים וארץ לא ינקה מדינה של גיהנם

קשיא להו לדבי רבי שילא האי יד ליד לא ינקה ידי מיבעי ליה

אלא אמרי דבי רבי שילא אפילו קיבל תורה כמשה רבינו דכתיב ביה (דברים לג, ב) מימינו אש דת למו לא ינקה מדינה של גיהנם

קשיא ליה לר׳ יוחנן האי יד ליד יד מיד מיבעיא ליה

אלא א״ר יוחנן

דף ה עמוד א

אפילו עושה צדקה בסתר דכתיב (משלי כא, יד) מתן בסתר יכפה אף וגו׳ לא ינקה מדינה של גיהנם

אזהרה לגסי הרוח מנין אמר רבא אמר זעירי (ירמיהו יג, טו) שמעו והאזינו אל תגבהו רב נחמן בר יצחק אמר מהכא (דברים ח, יד) ורם לבבך ושכחת וכתיב (דברים ח, יא) השמר לך פן תשכח את ה׳ אלהיך

וכדרבי אבין אמר רבי אילעא דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בלא תעשה

דרש רב עוירא זמנין אמר לה משמיה דרב אסי וזמנין אמר לה משמיה דרב אמי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף מתמעט שנאמר (איוב כד, כד) רומו מעט ושמא תאמר ישנו בעולם ת״ל ואיננו

ואם חוזר בו נאסף בזמנו כאברהם אבינו שנאמר (איוב כד, כד) והומכו ככל יקפצון כאברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו (בראשית כד, א) בכל (בראשית כז, לג) מכל (בראשית לג, יא) כל ואם לאו (איוב כד, כד) וכראש שבולת ימלו

מאי וכראש שבולת רב הונא ורב חסדא חד אמר כי סאסא דשיבלתא וחד אמר כשיבולת עצמה בשלמא למאן דאמר כי סאסא דשיבלתא היינו דכתיב וכראש שבולת אלא למאן דאמר כי שובלתא עצמה מאי וכראש שבולת אמר רב אסי וכן תנא דבי רבי ישמעאל משל לאדם שנכנס לתוך שדהו גבוהה גבוהה הוא מלקט

(ישעיהו נז, טו) ואת דכא ושפל רוח רב הונא ורב חסדא חד אמר אתי דכא וחד אמר אני את דכא

ומסתברא כמ״ד אני את דכא שהרי הקב״ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה

א״ר יוסף לעולם ילמד אדם מדעת קונו שהרי הקב״ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני (והניח כל אילנות טובות והשרה שכינתו בסנה)

א״ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח ראוי לגדעו כאשירה כתיב הכא (ישעיהו י, לג) ורמי הקומה גדועים וכתיב התם (דברים ז, ה) ואשיריהם תגדעון

וא״ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער שנא׳ (ישעיהו כו, יט) הקיצו ורננו שכני עפר שכבי בעפר לא נאמר אלא שכני עפר מי שנעשה שכן לעפר בחייו

ואמר ר׳ אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח שכינה מיללת עליו שנאמר (תהלים קלח, ו) וגבוה ממרחק יידע

דרש רב עוירא ואיתימא רבי אלעזר בא וראה שלא כמדת הקב״ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם גבוה רואה את הגבוה ואין גבוה רואה את השפל אבל מדת הקב״ה אינו כן הוא גבוה ורואה את השפל שנא׳ (תהלים קלח, ו) כי רם ה׳ ושפל יראה

אמר רב חסדא ואיתימא מר עוקבא כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב״ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנא׳ (תהלים קא, ה) מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו לא אוכל איכא דמתני לה אמספרי לשון הרע שנא׳ מלשני בסתר רעהו אותו אצמית

א״ר אלכסנדרי כל אדם שיש בו גסות הרוח אפילו רוח קימעא עוכרתו שנאמר (ישעיהו נז, כ) והרשעים כים נגרש ומה ים שיש בו כמה רביעיות רוח קימעא עוכרתו אדם שאין בו אלא רביעית אחת עאכ״ו

א״ר חייא בר אשי אמר רב ת״ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית א״ר הונא בריה דרב יהושע ומעטרא ליה כי סאסא לשבולתא אמר רבא בשמתא דאית ביה ובשמתא דלית ביה

א״ר נחמן בר יצחק לא מינה ולא מקצתה מי זוטר דכתיב ביה (משלי טז, ה) תועבת ה׳ כל גבה לב

אמר חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעת אא״כ משים לבו כבשר שנא׳ (ישעיהו סו, כג) והיה מדי חדש בחדשו [וגו׳] יבא כל בשר להשתחוות וגו׳

א״ר זירא בשר כתיב ביה (ויקרא יג, יח) ונרפא אדם לא כתיב ביה ונרפא

א״ר יוחנן אד״ם א״פר ד״ם מ״רה בש״ר ב״ושה ס״רוחה ר״מה איכא דאמרי שאול דכתיב בשין

א״ר אשי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף נפחת שנאמר

דף ה עמוד ב

(ויקרא יד, נו) ולשאת ולספחת ואין שאת אלא לשון גבוה שנא׳ (ישעיהו ב, יד) ועל [כל] ההרים הרמים ועל [כל] הגבעות הנשאות ואין ספחת אלא טפילה שנאמר (שמואל א ב, לו) ספחני נא אל אחת הכהונות לאכל פת לחם

א״ר יהושע בן לוי בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב״ה שבשעה שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו מנחה שכר מנחה בידו אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם שנאמר (תהלים נא, יט) זבחי אלהים רוח נשברה ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנאמר (תהלים נא, יט) לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה

ואמר ריב״ל כל השם אורחותיו בעולם הזה זוכה ורואה בישועתו של הקב״ה שנאמר (תהלים נ, כג) ושם דרך אראנו בישע אלהים אל תקרי ושם אלא ושם דרך

[כיצד מקנא לה כו׳]: הא גופא קשיא אמרת אמר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני זה אלמא דבור סתירה הוא

והדר תני דיברה עמו עדיין מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה אלמא דבור לא כלום הוא

אמר אביי הכי קאמר אל תדברי ודברה אל תדברי ונסתרה (ולא כלום) אל תסתרי ודברה עמו עדיין מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה כדי טומאה אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה

ואם מת חולצת אמאי תתייבם נמי יבומי

אמר רב יוסף אמר קרא (דברים כד, ב) ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר לאיש אחר ולא ליבם

א״ל אביי אלא מעתה חליצה נמי לא תיבעי א״ל אילו איתיה לבעל מי לא בעיא גט השתא נמי תיבעי חליצה

ואית דאמרי אמר רב יוסף רחמנא אמר ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר דלא ליסתריה לביתיה ואת אמרת תתייבם נמי יבומי

אמר ליה אביי אלא מעתה לאחר לא תינשא דלא תיסתריה לביתיה

אמר ליה

דף ו עמוד א

מי קא רמינן לה עליה בעל כרחיה

ואיכא דאמרי אמר רב יוסף הכתוב קראו אחר שאין בן זוגו של ראשון שזה הוציא רשעה מביתו וזה הכניס רשעה לתוך ביתו ואת אמרת תתיבם נמי יבומי

אמר ליה אביי אלא מעתה נשאת לאחר ומת בלא בנים לא תתיבם דהכתוב קראו אחר גביה דהאי מיהא בשם טוב הוה קיימא

רבא אמר ק״ו אם נאסרה במותר לה באסור לה לא כל שכן

אמר ליה אביי אלא מעתה כ״ג שקידש את האלמנה ומת ויש לו אח כהן הדיוט לא תתיבם אם נאסרה במותר לה באסור לה לא כל שכן

נאסרה הא אסירא וקיימא מותר לה אסור לה הוא

אלא אשת כהן שנאנסה ומת ויש לו אח חלל לא תתיבם אם נאסרה במותר לה באסור לה לא כל שכן

אונס בישראל מישרא שרי וגבי דהאי (מיהא) ליכא איסורא

מתני׳ ואלו אסורות מלאכול בתרומה האומרת טמאה אני לך ושבאו עדים שהיא טמאה והאומרת איני שותה ושבעלה אינו רוצה להשקותה ושבעלה בא עליה בדרך

גמ׳ אמר רב עמרם הא מילתא אמר לן רב ששת ואנהר לן עיינין ממתניתין סוטה שיש לה עדים במדינת הים אין המים בודקין אותה מ״ט דאמר קרא (במדבר ה, יג) ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה דליכא דידע בה לאפוקי הא דהא איכא דידע בה

ואנהר לן עיינין ממתני׳ דקתני ושבאו לה עדים שהיא טמאה דאתו עדים אימת אי נימא מקמי דתשתי זונה היא

אלא לבתר דשתאי אי אמרת בשלמא אין המים בודקין אותה שפיר אלא אי אמרת מים בודקין אותה תיגלי מילתא למפרע דסהדי שקרי נינהו

אמר ליה רב יוסף לעולם אימא לך מים בודקין אותה והא אימור זכות תולה לה

במאי קמיפלגי במתנוונה דרבי דתנן רבי אומר זכות תולה במים המרים ואינה יולדת ואינה משבחת אלא מתנוונה והולכת לסוף שהיא מתה באותה מיתה

רב ששת סבר בין לרבי ובין לרבנן הויא מתנוונה ורב יוסף סבר לרבי הויא מתנוונה לרבנן לא הויא מתנוונה

מתיב רב שימי בר אשי ר׳ שמעון אומר אין זכות תולה במים המרים ואם אתה אומר זכות תולה במים המרים מדחה אתה את המים בפני כל הנשים השותות ואתה מוציא שם רע על הטהורות ששתו והן אומרים טמאות היו אלא שתלה להן זכות

ואם איתא יש לה עדים במדינת הים נמי אתה מוציא שם רע על הטהורות ששתו והן אומרים טמאות היו אלא שיש להן עדים במדינת הים

לר׳ שמעון קאמרת לר׳ שמעון מדזכות לא תליא עדים נמי לא תלו

מתיב רב ואלו שמנחותיהן נשרפות

דף ו עמוד ב

האומרת טמאה אני ושבאו לה עדים שהיא טמאה

דאתו עדים אימת אילימא מקמי דתקדוש תיפוק לחולין

אלא לבתר דקדוש אי אמרת בשלמא מים בודקין אותה אלמא בת מקדש ומקרב היא וכי קדוש מעיקרא שפיר קדוש ומשום הכי מנחתה נשרפת

אלא אי אמרת אין המים בודקין אותה תיגלי מילתא למפרע דכי קדוש מעיקרא בטעות קדוש ותיפוק לחולין

אמר רב יהודה מדיסקרתא כגון שזינתה בעזרה דכי קדוש מעיקרא שפיר קדוש

מתקיף לה רב משרשיא והלא פירחי כהונה מלוין אותה שזינתה מפירחי כהונה עצמן

רב אשי אמר כגון שנצרכה לנקביה דאטו פירחי כהונה בכיפה תלי לה

רב פפא אמר לעולם כדאמרינן מעיקרא ודקאמרת תיפוק לחולין מדרבנן גזירה שמא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחול

מתיב רב מרי נטמאת מנחתה עד שלא קדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותפדה משקדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותשרף

קדש הקומץ ולא הספיק להקריבו עד שמת הוא או עד שמתה היא הרי היא ככל המנחות ותשרף

קרב הקומץ ולא הספיק לאכול שירים עד שמת הוא או עד שמתה היא הרי היא ככל המנחות ותאכל שעל הספק באת מתחילה כיפרה ספיקה והלכה לה

באו לה עדים שהיא טמאה מנחתה נשרפת נמצאו עדיה זוממין מנחתה חולין

עדים זוממין קאמרת עדים זוממין קלא אית להו

תניא כוותיה דרב ששת ולאו מטעמיה

טהורה ולא שיש לה עדים במדינת הים

וטהורה ולא שתלתה לה זכות

היא ולא שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה

ורבי שמעון נהי דוי״ו לא דריש והא איכא

דף ז עמוד א

יש לה עדים במדינת הים

לא שכיחא

מתני׳ כיצד עושה לה מוליכה לבית דין שבאותו מקום ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יבא עליה בדרך רבי יהודה אומר בעלה נאמן עליה

גמ׳ תרי ואיהו הא תלתא לימא מסייע לי׳ לרב דאמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא בעיר אבל בדרך עד דאיכא שלשה שמא יצטרך אחד מהן לנקביו ונמצא אחד מהן מתייחד עם הערוה

לא הכא היינו טעמא כי היכי דליהוו עליה סהדי

תלמידי חכמים אין כולי עלמא לא לימא מסייע ליה לאידך דרב דאמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא כשרין אבל פרוצין אפילו עשרה נמי לא מעשה היה והוציאוה עשרה במטה

לא הכא היינו טעמא דידעי לאתרויי ביה

רבי יהודה אומר בעלה וכו׳ תניא רבי יהודה אומר בעלה נאמן מקל וחומר ומה נדה שהיא בכרת בעלה נאמן עליה סוטה שהיא בלאו לא כל שכן

ורבנן היא הנותנת נדה דכרת חמירא ליה ומהימן סוטה דלאו לא חמירא ליה ולא מהימן

ורבי יהודה מק״ו מייתי לה והא רבי יהודה מקראי מייתי לה דתניא (במדבר ה, טו) והביא האיש את אשתו אל הכהן מן התורה האיש מביא את אשתו אבל אמרו חכמים מוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יבא עליה בדרך

רבי יוסי אומר בעלה נאמן עליה מקל וחומר ומה נדה שהיא בכרת בעלה נאמן עליה סוטה שהיא בלאו לא כ״ש

אמרו לו לא אם אמרת בנדה שכן יש לה היתר תאמר בסוטה שאין לה היתר ואומר (משלי ט, יז) מים גנובים ימתקו וגו׳

ר׳ יהודה אומר מן התורה האיש מביא את אשתו אל הכהן שנא׳ והביא האיש את אשתו

אמר להו קל וחומר ברישא ופרכוה והדר אמר להו קרא

רבי יהודה היינו תנא קמא איכא בינייהו אבל אמרו

מתני׳ היו מעלין אותה לבית דין הגדול שבירושלים ומאיימין עליה כדרך שמאיימין על עדי נפשות

ואומר לה בתי הרבה יין עושה הרבה שחוק עושה הרבה ילדות עושה הרבה שכנים הרעים עושין

עשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שלא ימחה על המים ואומר לפניה דברים שאינם כדי לשומען היא וכל משפחת בית אביה

אם אמרה טמאה אני שוברת כתובתה ויוצאת

ואם אמרה טהורה אני מעלין אותה לשער המזרח שעל פתח שער נקנור ששם משקין את הסוטות ומטהרין את היולדות ומטהרין את המצורעין

וכהן אוחז בבגדיה אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבה וסותר את שערה רבי יהודה אומר אם היה לבה נאה לא היה מגלהו ואם היה שערה נאה לא היה סותר

היתה מתכסה בלבנים מכסה בשחורים היה עליה כלי זהב

דף ז עמוד ב

וקטליאות נזמים וטבעות מעבירין ממנה כדי לנוולה ואחר כך מביא חבל מצרי וקושרו למעלה מדדיה

וכל הרוצה לראות בא לראות חוץ מעבדיה ושפחותיה מפני שלבה גס בהן וכל הנשים מותרות לראותה שנאמר (יחזקאל כג, מח) ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה

גמ׳ מנהני מילי א״ר חייא בר גמדא א״ר יוסי בר׳ חנינא אתיא תורה תורה כתיב הכא (במדבר ה, ל) ועשה לה הכהן את כל התורה וכתיב התם (דברים יז, יא) על פי התורה אשר יורוך מה להלן בשבעים ואחד אף כאן בשבעים ואחד

ומאיימין עליה וכו׳ ורמינהו כדרך שמאיימין עליה שלא תשתה כך מאיימין עליה שתשתה אומרים לה בתי אם ברור לך הדבר שטהורה את עמדי על בורייך ושתי לפי שאין מים המרים דומין אלא לסם יבש שמונח על בשר חי אם יש שם מכה מחלחל ויורד אין שם מכה אינו מועיל כלום

לא קשיא כאן קודם שנמחקה מגילה כאן לאחר שנמחקה מגילה

ואומר לפניה וכו׳ ת״ר אומר לפניה דברים של הגדה ומעשים שאירעו בכתובים הראשונים כגון (איוב טו, יח) אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם

יהודה הודה ולא בוש מה היה סופו נחל חיי העולם הבא ראובן הודה ולא בוש מה היה סופו נחל חיי העולם הבא ומה שכרן מה שכרן כדקא אמרינן אלא מה שכרן בעולם הזה (איוב טו, יט) להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם

בשלמא ביהודה אשכחן דאודי דכתיב (בראשית לח, כו) ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני אלא ראובן מנלן דאודי

דא״ר שמואל בר נחמני אמר ר׳ יוחנן מאי דכתיב (דברים לג, ו) יחי ראובן ואל ימות (דברים לג, ז) וזאת ליהודה

כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו. של יהודה מגולגלין בארון עד שעמד משה ובקש עליו רחמים אמר לפניו רבש״ע מי גרם לראובן שהודה יהודה וזאת ליהודה

מיד (דברים לג, ז) שמע ה׳ קול יהודה על איבריה לשפא ולא הוה קא מעיילין ליה למתיבתא דרקיעא (דברים לג, ז) ואל עמו תביאנו ולא הוה קא ידע משקל ומטרח בשמעתא בהדי רבנן (דברים לג, ז) ידיו רב לו לא הוה קא סלקא ליה שמעתא אליבא דהילכתא (דברים לג, ז) ועזר מצריו תהיה

בשלמא יהודה דאודי כי היכי דלא תישרף תמר אלא ראובן למה ליה דאודי והאמר רב ששת חציף עלי (בר ישראל) דמפריט חטאיה כי היכי דלא ליחשדו אחוהי

אם אמרה טמאה אני וכו׳ שמעת מינה כותבין שובר

אמר אביי תני מקרעת א״ל רבא והא שוברת קתני אלא אמר רבא במקום שאין כותבין כתובה עסקינן

ואם אמרה טהורה אני מעלין אותה לשערי מזרח מעלין אותה

דף ח עמוד א

התם קיימא דמסקינן לה ומחתינן לה כדי לייגעה דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר בית דין מסיעין את העדים ממקום למקום כדי שתטרף דעתן עליהן ויחזרו בהן

ששם משקין את הסוטות וכו׳ בשלמא סוטות דכתיב (במדבר ה, יח) והעמיד הכהן את האשה לפני ה׳ מצורעין נמי דכתיב (ויקרא יד, יא) והעמיד הכהן המטהר וגו׳ אלא יולדת מאי טעמא

אילימא משום דאתיין וקיימין אקורבנייהו דתניא אין קרבנו של אדם קרב אלא אם כן עומד על גביו אי הכי זבין וזבות נמי אה״נ ותנא חדא מינייהו נקט

ת״ר אין משקין שתי סוטות כאחת כדי שלא יהא לבה גס בחבירתה רבי יהודה אומר לא מן השם הוא זה אלא אמר קרא (במדבר ה, טז) אותה לבדה

ות״ק הכתיב אותה ת״ק ר״ש היא דדריש טעם דקרא ומה טעם קאמר מה טעם אותה לבדה כדי שלא יהא לבה גס בחבירתה

מאי בינייהו איכא בינייהו רותתת

ורותתת מי משקין והא אין עושין מצות חבילות חבילות

דתנן אין משקין שתי סוטות כאחת ואין מטהרין שני מצורעין כאחת ואין רוצעין שני עבדים כאחת ואין עורפין שתי עגלות כאחת לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות

אמר אביי ואיתימא רב כהנא לא קשיא כאן בכהן אחד כאן בשני כהנים

והכהן אוחז בבגדיה תנו רבנן (במדבר ה, יח) ופרע את ראש האשה אין לי אלא ראשה גופה מנין ת״ל האשה אם כן מה ת״ל ופרע את ראשה מלמד שהכהן סותר את שערה

ר׳ יהודה אומר אם היה לבה וכו׳ למימרא דר׳ יהודה חייש להרהורא ורבנן לא חיישי

והא איפכא שמעינן להו דתניא האיש מכסין אותו פרק אחד מלפניו והאשה שני פרקים אחד מלפניה ואחד מלאחריה מפני שכולה ערוה דברי רבי יהודה וחכ״א האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה

אמר רבה הכא טעמא מאי שמא תצא מב״ד זכאית ויתגרו בה פרחי כהונה התם הא מסתלקא וכי תימא אתי לאיגרויי באחרניית׳ האמר רבא גמירי דאין יצר הרע שולט אלא במה שעיניו רואות

אמר רבא דר׳ יהודה אדר׳ יהודה קשיא דרבנן אדרבנן ל״ק אלא אמר רבא דר׳ יהודה אדר׳ יהודה ל״ק כדשנין

דף ח עמוד ב

דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא הכא טעמא מאי משום (יחזקאל כג, מח) ונוסרו כל הנשים התם אין לך ייסור גדול מזה

וכי תימא לעביד בה תרתי אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה

לימא דרב נחמן תנאי היא לא דכולי עלמא אית להו דרב נחמן והכא בהא קמיפלגי מר סבר בזיוניה עדיף ליה טפי מצערא דגופיה ומר סבר צערא דגופיה עדיף ליה טפי מבזיוניה

היתה מכוסה לבנים וכו׳ תנא אם היו שחורים נאים לה מכסין אותה בגדים מכוערים

היו עליה כלי זהב וכו׳ פשיטא השתא נוולי מנוויל לה הני מיבעיא מהו דתימא בהני אית לה בזיון טפי כדאמרי אינשי שליח ערטיל וסיים מסאני קמ״ל

ואחר כך מביא חבל וכו׳ בעא מיניה רבי אבא מרב הונא חבל המצרי מהו שיעכב בסוטה משום שלא ישמטו בגדיה מעליה הוא ובצלצול קטן נמי סגי או דילמא משום דאמר מר היא חגרה לו בצלצול לפיכך כהן מביא חבל המצרי וקושר לה למעלה מדדיה מעכב

א״ל תניתוה ואח״כ מביא חבל המצרי וקושרו לה למעלה מדדיה כדי שלא ישמטו בגדיה מעליה

וכל הרוצה לראות בה יראה וכו׳ הא גופא קשיא אמרת כל הרוצה לראות בה רואה אלמא לא שנא גברי ולא שנא נשי והדר תני כל הנשים מותרות לראותה נשים אין אנשים לא

אמר אביי תרגמה אנשים אמר ליה רבא והא כל הרוצה לראות בה רואה קתני

אלא אמר רבא כל הרוצה לראות בה רואה לא שנא גברי ולא שנא נשי ונשים חייבות לראותה שנאמר (יחזקאל כג, מח) ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה

מתני׳ במדה שאדם מודד בה מודדין לו היא קשטה את עצמה לעבירה המקום נוולה היא גלתה את עצמה לעבירה המקום גלה עליה בירך התחילה בעבירה תחילה ואחר כך הבטן לפיכך תלקה הירך תחילה ואחר כך הבטן ושאר כל הגוף לא פלט

גמ׳ אמר רב יוסף אף על גב דמדה בטילה במדה לא בטיל

דאמר רב יוסף וכן תני ר׳ חייא מיום שחרב בהמ״ק אע״פ שבטלה סנהדרי ארבע מיתות לא בטלו והא בטלו אלא דין ארבע מיתות לא בטלו

מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו מי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או ליסטין באין עליו מי שנתחייב חניקה או טובע בנהר או מת בסרונכי

תניא היה רבי אומר מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו שנאמר (ישעיהו כז, ח) בסאסאה בשלחה תריבנה

אין לי אלא סאה מנין לרבות תרקב וחצי תרקב קב וחצי קב רובע וחצי רובע תומן ועוכלא מנין תלמוד לומר (ישעיהו ט, ד) כי כל סאון סואן ברעש

ומנין שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול תלמוד לומר (קהלת ז, כז) אחת לאחת למצוא חשבון

וכן מצינו בסוטה שבמדה שמדדה בה מדדו לה היא עמדה על פתח ביתה ליראות לו לפיכך כהן מעמידה על שער נקנור ומראה קלונה לכל היא פרסה לו סודרין נאין על ראשה לפיכך כהן נוטל כפה מעל ראשה ומניחו תחת רגליה היא קשטה לו פניה לפיכך

דף ט עמוד א

פניה מוריקות היא כחלה לו עיניה לפיכך עיניה בולטות היא קלעה לו את שערה לפיכך כהן סותר את שערה היא הראתה לו באצבע לפיכך ציפורניה נושרות היא חגרה לו בצילצול לפיכך כהן מביא חבל המצרי וקושר לה למעלה מדדיה היא פשטה לו את יריכה לפיכך יריכה נופלת

היא קיבלתו על כריסה לפיכך בטנה צבה היא האכילתו מעדני עולם לפיכך קרבנה מאכל בהמה היא השקתהו יין משובח בכוסות משובחים לפיכך כהן משקה מים המרים במקידה של חרש

היא עשתה בסתר (תהלים צא, א) יושב בסתר עליון שם בה פנים שנאמר (איוב כד, טו) ועין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין וגו׳

דבר אחר היא עשתה בסתר המקום פירסמה בגלוי שנאמר (משלי כו, כו) תכסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל (וגו׳)

ומאחר דנפקא ליה מאחת לאחת למצא חשבון (ישעיהו ט, ד) כי כל סאון סואן ברעש למה לי לכמדה

ומאחר דנפקא ליה מכי כל סאון סואן ברעש (ישעיהו כז, ח) בסאסאה בשלחה תריבנה למה לי

לכדרב חיננא בר פפא דא״ר חיננא בר פפא אין הקב״ה נפרע מן האומה עד שעת שילוחה שנאמר בסאסאה בשלחה וגו׳

איני והאמר רבא שלשה כוסות האמורות במצרים למה אחת ששתת בימי משה ואחת ששתת בימי פרעה נכה ואחת שעתידה לשתות עם חברותיה

וכי תימא הנך אזדו והני אחריני נינהו והתניא אמר רבי יהודה מנימין גר המצרי היה לי חבר מתלמידי ר׳ עקיבא אמר מנימין גר המצרי אני מצרי ראשון ונשאתי מצרית ראשונה אשיא לבני מצרית שניה כדי שיהא בן בני מותר לבא בקהל

אלא אי איתמר הכי איתמר א״ר חיננא בר פפא אין הקב״ה נפרע מן המלך עד שעת שילוחו שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה וגו׳

אמימר מתני להא דרב חיננא בר פפא אהא מאי דכתיב (מלאכי ג, ו) כי אני ה׳ לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם אני ה׳ לא שניתי לא הכיתי לאומה ושניתי לה ואתם בני יעקב לא כליתם היינו דכתיב (דברים לב, כג) חצי אכלה בם חצי כלין והן אינן כלין

אמר רב המנונא אין הקב״ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו שנאמר (איוב כ, כב) במלאות ספקו יצר לו וגו׳

דרש ר׳ חיננא בר פפא מאי דכתיב (תהלים לג, א) רננו צדיקים בה׳ לישרים נאוה תהלה אל תקרי נאוה תהלה אלא נוה תהלה זה משה ודוד שלא שלטו שונאיהם במעשיהם

דוד דכתיב (איכה ב, ט) טבעו בארץ שעריה משה דאמר מר משנבנה מקדש ראשון נגנז אהל מועד קרשיו קרסיו ובריחיו ועמודיו ואדניו היכא אמר רב חסדא אמר אבימי תחת מחילות של היכל

תנו רבנן סוטה נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה מה שביקשה לא ניתן לה ומה שבידה נטלוהו ממנה שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו מה שמבקש אין נותנין לו ומה שבידו נוטלין הימנו

דף ט עמוד ב

וכן מצינו בנחש הקדמוני שנתן עיניו במה שאינו ראוי לו מה שביקש לא נתנו לו ומה שבידו נטלוהו ממנו אמר הקב״ה אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחיה ועכשיו (בראשית ג, יד) ארור הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה

אני אמרתי יהלך בקומה זקופה עכשיו על גחונו ילך אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם עכשיו עפר יאכל הוא אמר אהרוג את אדם ואשא את חוה עכשיו איבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה

וכן מצינו בקין וקרח ובלעם ודואג ואחיתופל וגחזי ואבשלום ואדוניהו ועוזיהו והמן שנתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם מה שביקשו לא ניתן להם ומה שבידם נטלוהו מהם

בירך התחילה בעבירה וכו׳ מנא ה״מ אילימא משום דכתיב (במדבר ה, כא) בתת ה׳ את יריכך נופלת ואת בטנך צבה והכתיב (במדבר ה, כז) וצבתה בטנה ונפלה ירכה

אמר אביי כי לייט לייט תחילה ירך והדר בטן לייט ומיא כי בדקי כי אורחייהו בדקי בטן ברישא והדר ירך בקללה נמי כתיב (במדבר ה, כב) לצבות בטן ולנפיל ירך ההוא דמודע לה כהן דבטן ברישא והדר ירך שלא להוציא לעז על מים המרים

מתני׳ שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר (שופטים טז, כא) ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו

אבשלום נתגאה בשערו לפיכך נתלה בשערו ולפי שבא על עשר פלגשי אביו לפיכך נתנו בו עשר לונביות שנאמר (שמואל ב יח, טו) ויסבו עשרה אנשים נושאי כלי יואב ולפי שגנב ג׳ גנבות לב אביו ולב ב״ד ולב ישראל (שנאמר (שמואל ב טו, ו) ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל) לפיכך נתקעו בו ג׳ שבטים שנאמר (שמואל ב יח, יד) ויקח שלשה שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום

וכן לענין הטובה מרים המתינה למשה שעה אחת שנאמר (שמות ב, ד) ותתצב אחותו מרחוק לפיכך נתעכבו לה ישראל ז׳ ימים במדבר שנאמר (במדבר יב, טו) והעם לא נסע עד האסף מרים

יוסף זכה לקבור את אביו ואין באחיו גדול ממנו שנאמר (בראשית נ, ז) ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו עמו גם רכב גם פרשים מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה

משה זכה בעצמות יוסף ואין בישראל גדול ממנו שנאמר (שמות יג, יט) ויקח משה את עצמות יוסף עמו מי גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא המקום שנאמר (דברים לד, ו) ויקבור אותו בגיא לא על משה בלבד אמרו אלא על כל הצדיקים שנאמר (ישעיהו נח, ח) והלך לפניך צדקך כבוד ה׳ יאספך

גמ׳ ת״ר שמשון בעיניו מרד שנאמר (שופטים יד, ג) ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר (שופטים טז, כא) ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו

איני והכתיב (שופטים יד, ד) ואביו ואמו לא ידעו כי מה׳ היא כי אזל מיהא בתר ישרותיה אזל

תניא רבי אומר תחילת קלקולו בעזה לפיכך לקה בעזה תחילת קלקולו בעזה דכתיב (שופטים טז, א) וילך שמשון עזתה וירא שם אשה זונה וגו׳ לפיכך לקה בעזה דכתיב (שופטים טז, כא)) ויורידו אותו עזתה

והכתיב (שופטים יד, א) וירד שמשון תמנתה תחלת קלקולו מיהא בעזה היה

(שופטים טז, ד) ויהי אחרי כן ויאהב אשה בנחל שורק ושמה דלילה תניא רבי אומר אילמלא (לא) נקרא שמה דלילה ראויה היתה שתקרא דלילה דילדלה את כחו דילדלה את לבו דילדלה את מעשיו

דילדלה את כחו דכתיב (שופטים טז, יט) ויסר כחו מעליו דילדלה את לבו דכתיב (שופטים טז, יח) ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו דילדלה את מעשיו דאיסתלק שכינה מיניה דכתיב (שופטים טז, כ) והוא לא ידע כי ה׳ סר מעליו

ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו מנא ידעה א״ר חנין א״ר ניכרין דברי אמת אביי אמר ידעה בו באותו צדיק דלא מפיק שם שמים לבטלה כיון דאמר (שופטים טז, יז) נזיר אלהים אני אמרה השתא ודאי קושטא קאמר

(שופטים טז, טז) ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו מאי ותאלצהו אמר רבי יצחק דבי רבי אמי בשעת גמר ביאה נשמטה מתחתיו

(שופטים יג, ד) ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא מאי כל טמא ותו עד השתא דברים טמאים קאכלה א״ר יצחק דבי רבי אמי דברים האסורים בנזיר

(שופטים טו, יט) ויבקע אלהים את המכתש אשר בלחי א״ר יצחק דבי רבי אמי הוא איוה לדבר טמא לפיכך נתלו חייו בדבר טמא

(שופטים יג, כה) ותחל רוח ה׳ וגו׳ א״ר חמא בר׳ חנינא חלתה נבואתו של יעקב אבינו דכתיב (בראשית מט, יז) יהי דן נחש עלי דרך

לפעמו במחנה דן א״ר יצחק דבי רבי אמי מלמד שהיתה שכינה מקשקשת לפניו כזוג כתיב הכא לפעמו במחנה דן וכתיב התם (שמות כח, לד) פעמון ורימון

בין צרעה ובין אשתאול אמר ר׳ אסי צרעה ואשתאול שני הרים גדולים היו ועקרן שמשון וטחנן זה בזה

(שופטים יג, ה) והוא יחל להושיע את ישראל אמר רבי חמא ברבי חנינא

דף י עמוד א

הוחל שבועתו של אבימלך דכתיב (בראשית כא, כג) אם תשקר לי ולניני ולנכדי

(שופטים יג, כד) ויגדל הנער ויברכהו ה׳ במה ברכו אמר רב יהודה אמר רב שברכו באמתו אמתו כבני אדם וזרעו כנחל שוטף

(שופטים טז, כח) ויקרא שמשון אל ה׳ ויאמר ה׳ אלהים זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשתים אמר רב אמר שמשון לפני הקב״ה רבש״ע זכור לי עשרים (ושתים) שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום

(שופטים טו, ד) וילך שמשון וילכד שלש מאות שועלים מאי שנא שועלים אמר רבי איבו בר נגדי א״ר חייא בר אבא אמר שמשון יבא מי שחוזר לאחוריו ויפרע מפלשתים שחזרו בשבועתן

תניא א״ר שמעון החסיד בין כתיפיו של שמשון ששים אמה היה שנאמר (שופטים טז, ג) וישכב שמשון עד חצי הלילה ויקם בחצי הלילה ויאחז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הבריח וישם על כתיפיו וגמירי דאין דלתות עזה פחותות מששים אמה

(שופטים טז, כא) ויהי טוחן בבית האסורים א״ר יוחנן אין טחינה אלא לשון עבירה וכן הוא אומר (איוב לא, י) תטחן לאחר אשתי מלמד שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר הימנו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי קמי דשתי חמרא חמרא קמי רפוקא גרידיא דובלא

וא״ר יוחנן כל המזנה אשתו מזננת עליו שנאמר (איוב לא, ט) אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתי וכתיב תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרין והיינו דאמרי אינשי איהו בי קארי ואיתתיה בי בוציני

וא״ר יוחנן שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים שנאמר (בראשית מט, טז) דן ידין עמו כאחד וגו׳ וא״ר יוחנן שמשון על שמו של הקב״ה נקרא שנאמר (תהלים פד, יב) כי שמש ומגן ה׳ אלהים וגו׳ אלא מעתה לא ימחה אלא מעין שמו של הקב״ה מה הקב״ה מגין על כל העולם כולו אף שמשון מגין בדורו על ישראל

וא״ר יוחנן בלעם חיגר ברגלו אחת היה שנאמר (במדבר כג, ג) וילך שפי שמשון חיגר בשתי רגליו היה שנאמר (בראשית מט, יז) שפיפן עלי ארח

ת״ר חמשה נבראו מעין דוגמא של מעלה וכולן לקו בהן שמשון בכחו שאול בצוארו אבשלום בשערו צדקיה בעיניו אסא ברגליו

שמשון בכחו דכתיב (שופטים טז, יט) ויסר כחו מעליו

שאול בצוארו דכתיב (שמואל א לא, ד) ויקח שאול את החרב ויפל עליה

אבשלום בשערו כדבעינן למימר קמן צדקיה בעיניו דכתיב (מלכים ב כה, ז) ואת עיני צדקיהו עור

אסא ברגליו דכתיב (מלכים א טו, כג) רק לעת זקנתו חלה את רגליו ואמר רב יהודה אמר רב שאחזתו פדגרא א״ל מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן היכי דמי פדגרא א״ל כמחט בבשר החי מנא ידע איכא דאמרי מיחש הוה חש ביה ואיכא דאמרי מרביה שמע ליה וא״ד (תהלים כה, יד) סוד ה׳ ליראיו ובריתו להודיעם

דרש רבא מפני מה נענש אסא מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים שנאמר (מלכים א טו, כב) והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי מאי אין נקי אמר רב יהודה אמר רב אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה

כתיב (שופטים יד, א) וירד שמשון תמנתה וכתיב (בראשית לח, יג) הנה חמיך עולה תמנתה א״ר אלעזר שמשון שנתגנה בה כתיב ביה ירידה יהודה שנתעלה בה כתיב ביה עליה

ר׳ שמואל בר נחמני אמר שתי תמנאות היו חדא בירידה וחדא בעליה

רב פפא אמר חדא תמנה הואי דאתי מהאי גיסא ירידה ודאתי מהאי גיסא עליה כגון ורדוניא ובי בארי ושוקא דנרש

(בראשית לח, יד) ותשב בפתח עינים א״ר אלכסנדרי מלמד שהלכה וישבה לה בפתחו של אברהם אבינו מקום שכל עינים צופות לראותו ר׳ חנין א״ר מקום הוא ששמו עינים וכן הוא אומר (יהושע טו, לד) תפוח והעינם

ר׳ שמואל בר נחמני אמר שנתנה עינים לדבריה כשתבעה אמר לה שמא נכרית את אמרה ליה גיורת אני שמא אשת איש את אמרה ליה פנויה אני שמא קיבל בך אביך קידושין אמרה ליה יתומה אני שמא טמאה את אמרה ליה טהורה אני

(בראשית כא, לג) ויטע אשל בבאר שבע אמר ריש לקיש מלמד שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים

רבי יהודה ורבי נחמיה חד אמר פרדס וחד אמר פונדק בשלמא למ״ד פרדס היינו דכתיב ויטע אלא למ״ד פונדק מאי ויטע כדכתיב (דניאל יא, מה) ויטע אהלי אפדנו וגו׳

ויקרא שם בשם ה׳ אל עולם אמר ריש לקיש אל תיקרי ויקרא

דף י עמוד ב

אלא ויקריא מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב״ה בפה כל עובר ושב כיצד לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו אמר להם וכי משלי אכלתם משל אלהי עולם אכלתם הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם

(בראשית לח, טו) ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה משום דכסתה פניה חשבה לזונה

א״ר אלעזר שכסתה פניה בבית חמיה דא״ר שמואל בר נחמני א״ר יונתן כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים מנלן מתמר נביאים דכתיב (ישעיהו א, א) חזון ישעיהו בן אמוץ מלכים מדוד ואמר רבי לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו אמוץ ואמציה אחים הוו

(בראשית לח, כה) היא מוצאת היא מיתוצאת מיבעי ליה א״ר אלעזר לאחר שנמצאו סימניה בא סמאל וריחקן בא גבריאל וקירבן

היינו דכתיב (תהלים נו, א) למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם א״ר יוחנן משעה שנתרחקו סימניה נעשית כיונה אילמת לדוד מכתם שיצא ממנה דוד שהיה מך ותם לכל דבר אחר מכתם שהיתה מכתו תמה שנולד כשהוא מהול דבר אחר מכתם כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה כך בגדולתו

(בראשית לח, כה) והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותימא ליה מימר אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא ואמרי לה אמר רבי יוחנן משום ר׳ שמעון בן יוחי נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנלן מתמר

(בראשית לח, כה) הכר נא א״ר חמא ברבי חנינא בהכר בישר לאביו בהכר בישרוהו בהכר בישר (בראשית לז, לב) הכר נא הכתנת בנך היא בהכר בישרוהו הכר נא למי

נא אין נא אלא לשון בקשה אמרה ליה בבקשה ממך הכר פני בוראך ואל תעלים עיניך ממני

(בראשית לח, כו) ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני היינו דאמר רב חנין בר ביזנא א״ר שמעון חסידא יוסף שקדש ש״ש בסתר זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב״ה דכתיב (תהלים פא, ו) עדות ביהוסף שמו

יהודה שקדש ש״ש בפרהסיא זכה ונקרא כולו על שמו של הקב״ה כיון שהודה ואמר צדקה ממני יצתה בת קול ואמרה אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור חייך שאני מציל בזכותך ג׳ מבניך מן האור מאן נינהו חנניה מישאל ועזריה

צדקה ממני מנא ידע יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים

(בראשית לח, כו) ולא יסף עוד לדעתה אמר שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר אמי משמיה דרב שמואל בר אמי כיון שידעה שוב לא פסק ממנה כתיב הכא ולא יסף עוד לדעתה וכתיב התם (דברים ה, יט) קול גדול ולא יסף

אבשלום נתגאה בשערו וכו׳ ת״ר אבשלום בשערו מרד שנאמר (שמואל ב יד, כה) וכאבשלום לא היה איש יפה וגו׳ ובגלחו את ראשו (וגו׳) והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך תנא אבן שאנשי טבריא ואנשי ציפורי שוקלים בה

לפיכך נתלה בשערו שנאמר (שמואל ב יח, ט) ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד ואבשלום רוכב על הפרד ויבא הפרד תחת שובך האלה הגדולה ויאחז ראשו באלה ויותן בין השמים ובין הארץ והפרד אשר תחתיו עבר [שקל ספסירא בעא למיפסקיה] תנא דבי רבי ישמעאל באותה שעה נבקע שאול מתחתיו

(שמואל ב יט, א) וירגז המלך ויעל על עליית השער ויבך וכה אמר בלכתו בני אבשלום בני בני [אבשלום] מי יתן מותי אני תחתיך אבשלום בני בני והמלך לאט את פניו ויזעק המלך קול גדול בני אבשלום אבשלום בני בני הני תמניא בני למה שבעה דאסקיה משבעה מדורי גיהנם ואידך איכא דאמרי דקריב רישיה לגבי גופיה ואיכא דאמרי דאייתיה לעלמא דאתי

(שמואל ב יח, יח) ואבשלום לקח ויצב לו בחייו מאי לקח אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו את מצבת אשר בעמק המלך וגו׳ א״ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של מלכו של עולם

דף יא עמוד א

דכתיב (שמואל ב יב, יא) הנני מקים עליך רעה מביתך כיוצא בדבר אתה אומר (בראשית לז, יד) וישלחהו מעמק חברון א״ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון דכתיב (בראשית טו, יג) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך

(שמואל ב יח, יח) כי אמר אין לי בן ולא הוו ליה בני והכתיב (שמואל ב יד, כז) ויולדו לאבשלום שלשה בנים ובת אחת אמר רב יצחק בר אבדימי שלא היה לו בן הגון למלכות רב חסדא אמר גמירי כל השורף תבואתו של חבירו אינו מניח בן ליורשו ואיהו קלייה לדיואב דכתיב (שמואל ב יד, ל) ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שעורים לכו והציתוה באש ויציתו עבדי אבשלום את החלקה באש

וכן לענין הטובה מרים וכו׳ מי דמי התם חדא שעתא הכא שבעה יומי אמר אביי אימא ולענין הטובה אינו כן

א״ל רבא הא וכן לענין הטובה קתני אלא אמר רבא הכי קתני וכן לענין הטובה דבאותה מדה ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות

(שמות ב, ד) ותתצב אחותו מרחוק א״ר יצחק פסוק זה כולו על שם שכינה נאמר ותתצב דכתיב (שמואל א ג, י) ויבא ה׳ ויתיצב וגו׳ אחותו דכתיב (משלי ז, ד) אמור לחכמה אחותי את מרחוק דכתיב (ירמיהו לא, ג) מרחוק ה׳ נראה לי לדעת דכתיב (שמואל א ב, ג) כי אל דעות ה׳ מה דכתיב (דברים י, יב) מה ה׳ אלהיך שואל מעמך יעשה דכתיב (עמוס ג, ז) כי לא יעשה [ה׳] אלהים דבר לו דכתי׳ (שופטים ו, כד) ויקרא לו ה׳ שלום

(שמות א, ח) ויקם מלך חדש וגו׳ רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו מאן דאמר חדש ממש דכתיב חדש ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו דלא כתיב וימת וימלוך (שמות א, ח) אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל

(שמות א, ט) ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל תנא הוא התחיל בעצה תחילה לפיכך לקה תחילה הוא התחיל בעצה תחילה דכתיב ויאמר אל עמו לפיכך לקה תחילה כדכתיב (שמות ז, כט) ובכה ובעמך ובכל עבדיך

(שמות א, י) הבה נתחכמה לו להם מיבעי ליה א״ר חמא ברבי חנינא באו ונחכם למושיען של ישראל

במה נדונם נדונם באש כתיב (ישעיהו סו, טו) כי הנה ה׳ באש יבא וכתיב כי באש ה׳ נשפט וגו׳ בחרב כתיב [(ישעיהו סו, טז) ובחרבו את כל בשר]

אלא בואו ונדונם במים שכבר נשבע הקב״ה שאינו מביא מבול לעולם שנאמר (ישעיהו נד, ט) כי מי נח זאת לי וגו׳ והן אינן יודעין שעל כל העולם כולו אינו מביא אבל על אומה אחת הוא מביא

אי נמי הוא אינו מביא אבל הן באין ונופלין בתוכו וכן הוא אומר (שמות יד, כז) ומצרים נסים לקראתו והיינו דא״ר אלעזר מאי דכתיב (שמות יח, יא) כי בדבר אשר זדו עליהם בקדירה שבישלו בה נתבשלו מאי משמע דהאי זדו לישנא דקדירה הוא דכתיב (בראשית כה, כט) ויזד יעקב נזיד

א״ר חייא בר אבא א״ר סימאי שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו

בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון ביסורין יתרו שברח זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית שנאמר (דברי הימים א ב, נה) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקנים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב (שופטים א, טז) ובני קיני חתן משה וגו׳

(שמות א, י) ונלחם בנו ועלה מן הארץ ועלינו מיבעי ליה א״ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו בחבירו

(שמות א, יא) וישימו עליו שרי מסים עליהם מיבעי ליה תנא דבי ר׳ אלעזר בר׳ שמעון מלמד שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצוארו וכל אחד ואחד מישראל שאמר להם איסטניס אני אמרו לו כלום איסטניס אתה יותר מפרעה

שרי מסים דבר שמשים (לבנים)

למען ענותו בסבלותם [ענותם מיבעי ליה] למען ענותו לפרעה בסבלותם דישראל

ויבן ערי מסכנות לפרעה רב ושמואל חד אמר שמסכנות את בעליהן וח״א שממסכנות את בעליהן דאמר מר כל העוסק בבנין מתמסכן

(שמות א, יא) את פיתום ואת רעמסס רב ושמואל חד אמר פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון מתרוסס וחד אמר רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו

(שמות א, יב) וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ כן רבו וכן פרצו מיבעי ליה אמר ר״ל רוח הקדש מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ (שמות א, יב) ויקוצו מפני בני ישראל מלמד שהיו דומין בעיניהם כקוצים

(שמות א, יב) ויעבידו מצרים את בני ישראל

דף יא עמוד ב

בפרך רבי אלעזר אמר בפה רך רבי שמואל בר נחמני אמר בפריכה

(שמות א, יד) וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים וגו׳ אמר רבא בתחילה בחומר ובלבנים ולבסוף ובכל עבודה בשדה

את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים ולמ״ד נמי התם בפה רך הכא ודאי בפריכה

דרש רב עוירא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים בשעה שהולכות לשאוב מים הקב״ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים

ומוליכות אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונזקקות להן בין שפתים שנאמר (תהלים סח, יד) אם תשכבון בין שפתים וגו׳ בשכר תשכבון בין שפתים זכו ישראל לביזת מצרים שנאמר (תהלים סח, יד) כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ

וכיון שמתעברות באות לבתיהם וכיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח שנאמר (שיר השירים ח, ה) תחת התפוח עוררתיך וגו׳

והקב״ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן כחיה זו שמשפרת את הולד שנאמר (יחזקאל טז, ד) ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשעי וגו׳ ומלקט להן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש שנאמר (דברים לב, יג) ויניקהו דבש מסלע ושמן וגו׳

וכיון שמכירין בהן מצרים באין להורגן ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע ומביאין שוורים וחורשין על גבן שנאמר (תהלים קכט, ג) על גבי חרשו חורשים וגו לאחר שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה שנאמר (יחזקאל טז, ז) רבבה כצמח השדה נתתיך

וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהן שנאמר (יחזקאל טז, ז) ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדים אל תקרי בעדי עדים אלא בעדרי עדרים

וכשנגלה הקב״ה על הים הם הכירוהו תחלה שנאמר (שמות טו, ב) זה אלי ואנוהו

(שמות א, טו) ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות וגו׳ רב ושמואל חד אמר אשה ובתה וחד אמר כלה וחמותה מ״ד אשה ובתה יוכבד ומרים ומ״ד כלה וחמותה יוכבד ואלישבע

תניא כמ״ד אשה ובתה דתניא שפרה זו יוכבד ולמה נקרא שמה שפרה שמשפרת את הולד ד״א שפרה שפרו ורבו ישראל בימיה

פועה זו מרים ולמה נקרא שמה פועה שהיתה פועה (ומוציאה את הולד) ד״א פועה שהיתה פועה ברוח הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל

(שמות א, טז) ויאמר בילדכן את העבריות וגו׳ מאי אבנים א״ר חנן סימן גדול מסר להן אמר להן בשעה שכורעת לילד יריכותיה מצטננות כאבנים

ואית דאמר כדכתיב (ירמיהו יח, ג) וארד בית היוצר והנה הוא עושה מלאכה על האבנים מה יוצר זה ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע אף אשה ירך מכאן וירך מכאן והולד באמצע

(שמות א, טז) אם בן הוא והמתן אותו א״ר חנינא סימן גדול מסר להן בן פניו למטה בת פניה למעלה

(שמות א, יז) ותיראן המילדות את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן וגו׳ להן מיבעי ליה א״ר יוסי בר׳ חנינא מלמד שתבען לדבר עבירה ולא נתבעו

(שמות א, יז) ותחיין את הילדים תנא לא דיין שלא המיתו אותן אלא שהיו מספיקות להם מים ומזון

(שמות א, יט) ותאמרן המילדות אל פרעה כי לא כנשים וגו׳ מאי חיות אילימא חיות ממש אטו חיה מי לא צריכה חיה אחריתי לאולודה

אלא אמרו לו אומה זו כחיה נמשלה יהודה (בראשית מט, ט) גור אריה דן יהי דן נחש נפתלי אילה שלוחה יששכר חמור גרם יוסף בכור שור בנימין זאב יטרף

דכתיב ביה כתיב ביה ודלא כתיב ביה כתיב (ביה) (יחזקאל יט, ב) מה אמך לביא בין אריות רבצה וגו׳

(שמות א, כא) ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים רב ושמואל חד אמר בתי כהונה ולויה וחד אמר בתי מלכות מ״ד בתי כהונה ולויה אהרן ומשה ומ״ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי דכתיב (דברי הימים א ב, יט) ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכתיב (שמואל א יז, יב) ודוד בן איש אפרתי וגו׳

(דברי הימים א ב, יח) וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון בן חצרון (במדבר יג, ו) בן יפנה הוא בן שפנה מעצת מרגלים

ואכתי בן קנז הוא דכתיב (שופטים א, יג) וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב אמר רבא חורגו דקנז הוה

דף יב עמוד א

דיקא נמי דכתיב (יהושע יד, ו) הקניזי ש״מ

עזובה זו מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזבוה מתחילתה הוליד והלא מינסב הוה נסיב לה א״ר יוחנן כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה

יריעות שהיו פניה דומין ליריעות

ואלה בניה אל תקרי בניה אלא בוניה ישר שישר את עצמו שובב ששיבב את יצרו וארדון שרדה את יצרו ואיכא דאמרי על שהיו פניה דומין לורד

(דברי הימים א ד, ה) ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים חלאה ונערה אשחור זה כלב ולמה נקרא שמו אשחור שהושחרו פניו בתעניות אבי שנעשה לה כאב תקוע שתקע את לבו לאביו שבשמים

היו שתי נשים נעשה מרים כשתי נשים חלאה ונערה לא חלאה ונערה הואי אלא בתחילה חלאה ולבסוף נערה

(דברי הימים א ד, ז) ובני חלאה צרת וצהר ואתנן צרת שנעשית צרה לחברותיה צהר שהיו פניה דומין כצהרים אתנן שכל הרואה אותה מוליך אתנן לאשתו

(שמות א, כב) ויצו פרעה לכל עמו א״ר יוסי בר׳ חנינא אף על עמו גזר ואמר ר״י בר׳ חנינא שלש גזירות גזר בתחילה אם בן הוא והמתן אותו ולבסוף כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ולבסוף אף על עמו גזר

(שמות ב, א) וילך איש מבית לוי להיכן הלך אמר רב יהודה בר זבינא שהלך בעצת בתו

תנא עמרם גדול הדור היה כיון (שראה שאמר) פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אמר לשוא אנו עמלין עמד וגירש את אשתו עמדו כולן וגירשו את נשותיהן

אמרה לו בתו אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות פרעה לא גזר אלא בעוה״ז ואתה בעוה״ז ולעוה״ב

פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת שנאמר (איוב כב, כח) ותגזר אומר ויקם לך עמד והחזיר את אשתו עמדו כולן והחזירו את נשותיהן

ויקח ויחזור מיבעי ליה א״ר יהודה בר זבינא שעשה לו מעשה ליקוחין הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדין לפניה ומלאכי השרת אמרו (תהלים קיג, ט) אם הבנים שמחה

את בת לוי אפשר בת מאה ושלשים שנה הויא וקרי לה בת דא״ר חמא בר׳ חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות שנאמר (במדבר כו, נט) אשר ילדה אותה ללוי במצרים

לידתה במצרים ואין הורתה במצרים א״ר יהודה שנולדו בה סימני נערות

(שמות ב, ב) ותהר האשה ותלד בן והא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא א״ר יהודה בר זבינא מקיש לידתה להורתה מה הורתה שלא בצער אף לידתה שלא בצער מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של חוה

(שמות ב, ב) ותרא אותו כי טוב הוא תניא ר״מ אומר טוב שמו ר׳ יהודה אומר טוביה שמו רבי נחמיה אומר הגון לנביאות אחרים אומרים נולד כשהוא מהול וחכמים אומרים בשעה שנולד משה נתמלא הבית כולו אור כתיב הכא ותרא אותו כי טוב הוא וכתיב התם (בראשית א, ד) וירא אלהים את האור כי טוב

(שמות ב, ב) ותצפנהו שלשה ירחים דלא מנו מצרים אלא משעה דאהדרה והיא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא

(שמות ב, ג) ולא יכלה עוד הצפינו אמאי תצפניה ותיזיל אלא כל היכא דהוו שמעי מצראי דמתיליד ינוקא ממטו ינוקא התם כי היכי דלישמעינהו ומעוי (בהדיהו) דכתיב (שיר השירים ב, טו) אחזו לנו שועלים שועלים קטנים וגו׳

(שמות ב, ג) ותקח לו תבת גמא מאי שנא גומא א״ר אלעזר מיכן לצדיקים שממונם חביב עליהן יותר מגופן וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהן בגזל

רבי שמואל בר נחמני אמר דבר רך שיכול לעמוד בפני דבר רך ובפני דבר קשה

ותחמרה בחמר ובזפת תנא חמר מבפנים וזפת מבחוץ כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע

ותשם בה את הילד ותשם בסוף רבי אלעזר אומר ים סוף רבי שמואל בר נחמני אמר

דף יב עמוד ב

אגם כדכתיב (ישעיהו יט, ו) קנה וסוף קמלו

ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור א״ר יוחנן משום ר׳ שמעון בן יוחי מלמד שירדה לרחוץ מגלולי אביה וכן הוא אומר (ישעיהו ד, ד) אם רחץ ה׳ את צואת בנות ציון וגו׳

ונערותיה הולכות וגו׳ א״ר יוחנן אין הליכה זו אלא לשון מיתה וכן הוא אומר (בראשית כה, לב) הנה אנכי הולך למות

(שמות ב, ה) ותרא את התיבה בתוך הסוף כיון דחזו דקא בעו לאצולי למשה אמרו לה גבירתנו מנהגו של עולם מלך בשר ודם גוזר גזירה אם כל העולם כולו אין מקיימין אותה בניו ובני ביתו מקיימין אותה ואת עוברת על גזירת אביך בא גבריאל וחבטן בקרקע

ותשלח את אמתה ותקחה ר׳ יהודה ור׳ נחמיה חד אמר ידה וחד אמר שפחתה מ״ד ידה דכתיב אמתה ומ״ד שפחתה מדלא כתיב ידה

ולמ״ד שפחתה הא אמרת בא גבריאל וחבטן בקרקע דשייר לה חדא דלאו אורחא דבת מלכא למיקם לחודה

ולמאן דאמר ידה ליכתוב ידה הא קמ״ל דאישתרבב אישתרבובי דאמר מר וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה וכן אתה מוצא בשיני רשעים דכתיב (תהלים ג, ח) שני רשעים שברת ואמר ריש לקיש אל תיקרי שברת אלא שריבבתה

ותפתח ותראהו את הילד ותרא מיבעי ליה א״ר יוסי ברבי חנינא שראתה שכינה עמו

והנה נער בכה קרי ליה ילד וקרי ליה נער תנא הוא ילד וקולו כנער דברי רבי יהודה אמר לו רבי נחמיה א״כ עשיתו למשה רבינו בעל מום אלא מלמד שעשתה לו אמו חופת נעורים בתיבה אמרה שמא לא אזכה לחופתו

ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה מנא ידעה א״ר יוסי ברבי חנינא שראתה אותו מהול

זה א״ר יוחנן מלמד שנתנבאה שלא מדעתה זה נופל ואין אחר נופל

והיינו דאמר רבי אלעזר מאי דכתיב (ישעיהו ח, יט) וכי יאמרו אליכם דרשו אל האובות ואל הידעונים המצפצפים והמהגים צופין ואינם יודעין מה צופין מהגים ואינן יודעים מה מהגים

ראו שמושיען של ישראל במים הוא לוקה עמדו וגזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו כיון דשדיוה למשה אמרו תו לא חזינן כי ההוא סימנא בטלו לגזירתייהו והם אינן יודעין שעל מי מריבה הוא לוקה

והיינו דאמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב (במדבר כ, יג) המה מי מריבה אשר רבו המה שראו איצטגניני פרעה וטעו והיינו דקאמר משה (במדבר יא, כא) שש מאות אלף רגלי וגו׳ אמר להן משה לישראל בשבילי נצלתם כולכם

ר׳ חנינא בר פפא אמר אותו היום עשרים ואחד בניסן היה אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבונו של עולם מי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה ילקה ביום זה

רבי אחא בר חנינא אמר אותו היום ששה בסיון היה אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבש״ע מי שעתיד לקבל תורה מהר סיני ביום זה ילקה ביום זה

בשלמא למ״ד בששה בסיון משכחת לה ג׳ ירחי דאמר מר בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד משה ומשבעה באדר ועד ששה בסיון תלתא ירחי אלא למ״ד בעשרים ואחד בניסן היכי משכחת לה

אותה שנה מעוברת היתה רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם

ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות ומאי שנא מעבריות

מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצריות כולן ולא ינק אמר פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא והיינו דכתיב (ישעיהו כח, ט) את מי יורה דעה וגו׳ למי יורה דעה ולמי יבין שמועה לגמולי מחלב ולעתיקי משדים

ותאמר לה בת פרעה לכי וגו׳ א״ר אלעזר מלמד שהלכה בזריזות כעלמה ר׳ שמואל בר נחמני אמר העלמה שהעלימה את דבריה

ותאמר לה בת פרעה הילכי את הילד הזה אמר רבי חמא בר׳ חנינא מתנבאה ואינה יודעת מה מתנבאה הילכי הא שליכי ואני אתן את שכרך א״ר חמא בר׳ חנינא לא דיין לצדיקים שמחזירין להן אבידתן אלא שנותנין להן שכרן

(שמות טו, כ) ותקח מרים הנביאה אחות אהרן וגו׳ אחות אהרן ולא אחות משה אמר רב עמרם אמר רב ואמרי לה אמר רב נחמן אמר רב מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן

דף יג עמוד א

ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל וכיון שנולד משה נתמלא כל הבית כולה אור עמד אביה ונשקה על ראשה אמר לה בתי נתקיימה נבואתיך וכיון שהטילוהו ליאור עמד אביה וטפחה על ראשה אמר לה בתי היכן נבואתיך והיינו דכתיב (שמות ב, ד) ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו לידע מה יהא בסוף נבואתה

יוסף זכה וכו׳ מאי שנא מעיקרא דכתיב (בראשית נ, ז) ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו׳ והדר (בראשית נ, ח) וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו ומאי שנא לבסוף דכתיב (בראשית נ, יד) וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו והדר וכל העולים אתו לקבור את אביו

א״ר יוחנן בתחילה עד שלא ראו בכבודן של ישראל לא נהגו בהן כבוד ולבסוף שראו בכבודן נהגו בהן כבוד

דכתיב (בראשית נ, י) ויבאו עד גורן האטד וכי גורן יש לו לאטד א״ר אבהו מלמד שהקיפוהו כתרים לארונו של יעקב כגורן זה שמקיפים לו אטד שבאו בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה

תנא כולם למלחמה באו כיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב נטלו כולן כתריהן ותלאום בארונו של יעקב תנא שלשים וששה כתרים נתלו בארונו של יעקב

(בראשית נ, י) ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד תנא אפי׳ סוסים ואפילו חמורים

(מאילו מאילו) כיון שהגיעו למערת המכפלה אתא עשו קא מעכב אמר להן (בראשית לה, כז) ממרא קרית הארבע היא חברון ואמר רבי יצחק קרית ארבע ארבע זוגות היו אדם וחוה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה איהו קברה ללאה בדידיה והאי דפייש דידי הוא

אמרו ליה זבינתה אמר להו נהי דזביני בכירותא פשיטותא מי זביני אמרו ליה אין דכתיב (בראשית נ, ה) בקברי אשר כריתי לי וא״ר יוחנן משום ר״ש בן יהוצדק אין כירה אלא לשון מכירה שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה

אמר להו הבו לי איגרתא אמרו ליה איגרתא בארעא דמצרים היא ומאן ניזיל ניזיל נפתלי דקליל כי איילתא דכתיב (בראשית מט, כא) נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר א״ר אבהו אל תקרי אמרי שפר אלא אמרי ספר

חושים בריה דדן תמן הוה ויקירן ליה אודניה אמר להו מאי האי ואמרו ליה קא מעכב האי עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים אמר להו ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים יהא אבי אבא מוטל בבזיון שקל קולפא מחייה אירישיה נתרן עיניה ונפלו אכרעא דיעקב פתחינהו יעקב לעיניה ואחיך והיינו דכתיב (תהלים נח, יא) ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע

באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה דכתיב (בראשית כז, מה) למה אשכל גם שניכם יום אחד ואע״ג דמיתתן לא ביום אחד הואי קבורתן מיהא ביום אחד הואי

ואי לא עסק ביה יוסף אחיו לא הוו מעסקי ביה והכתיב (בראשית נ, יג) וישאו אותו בניו ארצה כנען אמרו הניחו לו כבודו במלכים יותר מבהדיוטות

מי לנו גדול מיוסף כו׳ ת״ר בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצות שנאמר (משלי י, ח) חכם לב יקח מצות וגו׳

ומנין היה יודע משה רבינו היכן יוסף קבור אמרו סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור הלך משה אצלה אמר לה כלום את יודעת היכן יוסף קבור אמרה לו ארון של מתכת עשו לו מצרים וקבעוהו בנילוס הנהר כדי שיתברכו מימיו הלך משה ועמד על שפת נילוס אמר לו יוסף יוסף הגיע העת שנשבע הקב״ה שאני גואל אתכם והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה עצמך מוטב אם לאו הרי אנו מנוקין משבועתך מיד צף ארונו של יוסף

ואל תתמה היאך ברזל צף שהרי כתיב (מלכים ב ו, ה) ויהי האחד מפיל הקורה ואת הברזל נפל אל המים וגו׳ אהה אדוני והוא שאול ויאמר איש האלהים אנה נפל ויראהו את המקום ויקצב עץ וישלך שמה ויצף הברזל והלא דברים ק״ו ומה אלישע תלמידו של אליהו ואליהו תלמידו של משה צף ברזל מפניו מפני משה רבינו על אחת כמה וכמה

רבי נתן אומר בקברניט של מלכים היה קבור הלך משה ועמד על קברניט של מלכים אמר יוסף הגיע עת שנשבע הקב״ה שאני גואל אתכם והגיעה שבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה עצמך מוטב ואם לאו הרי אנו מנוקין משבועתך באותה שעה נזדעזע ארונו של יוסף נטלו משה והביאו אצלו

וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו שני ארונות הללו אחד של מת ואחד של שכינה מהלכין זה עם זה והיו עוברין ושבין אומרים מה טיבן של שני ארונות הללו אמרו אחד של מת ואחד של שכינה וכי מה דרכו של מת להלך עם שכינה אמרו

דף יג עמוד ב

קיים זה כל מה שכתוב בזה

ואי לא עסיק ביה משה ישראל לא הוו מיעסקי ביה והכתיב (יהושע כד, לב) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם ותו אי לא איעסקו ביה ישראל בניו לא הוו מיעסקי ביה והכתיב (יהושע כד, לב) ויהיו לבני יוסף לנחלה

אמרו הניחו לו כבודו במרובים יותר מבמועטין ותו אמרו הניחו לו כבודו בגדולים יותר מבקטנים

קברו בשכם מאי שנא בשכם אמר ר׳ חמא בר׳ חנינא משכם גנבוהו ולשכם נחזיר אבידתו

קשו קראי אהדדי כתיב (שמות יג, יט) ויקח משה את עצמות יוסף עמו וכתיב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל וגו׳

א״ר חמא בר׳ חנינא כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו

רבי אלעזר אומר אף מורידין אותו מגדולתו דכתיב (בראשית לח, א) ויהי בעת ההיא וירד יהודה

רבי שמואל בר נחמני אמר אף קובר אשתו ובניו דכתיב (בראשית לח, יב) ותמת בת שוע אשת יהודה וגו׳ וכתיב וימת ער ואונן

אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו מפני שלא מיחה בכבוד אביו דקאמרי ליה (בראשית מד, כד) עבדך אבינו ולא אמר להו ולא מידי

ואמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי חמא ברבי חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות

(בראשית לט, א) ויוסף הורד מצרימה א״ר אלעזר אל תיקרי הורד אלא הוריד שהוריד איצטגניני פרעה מגדולתן

ויקנהו פוטיפר סריס פרעה אמר רב שקנאו לעצמו (בא גבריאל וסירסו) בא גבריאל ופירעו מעיקרא כתיב פוטיפר ולבסוף פוטיפרע

מי לנו גדול ממשה וכו׳ (דברים ג, כו) ויאמר ה׳ אלי רב לך א״ר לוי ברב בישר ברב בישרוהו ברב בישר (במדבר טז, ג) רב לכם ברב בישרוהו רב לך

דבר אחר רב לך רב יש לך ומנו יהושע

דבר אחר רב לך שלא יאמרו הרב כמה קשה ותלמיד כמה סרבן וכל כך למה תנא דבי ר׳ ישמעאל לפום גמלא שיחנא

(דברים לא, ב) ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שאין ת״ל היום היום מלאו ימי ושנותי ללמדך שהקב״ה משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש דכתיב (שמות כג, כו) את מספר ימיך אמלא

לא אוכל עוד לצאת ולבא מאי לצאת ולבא אילימא לצאת ולבא ממש והכתיב (דברים לד, ז) ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא נס ליחה וכתיב (דברים לד, א) ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ותניא שתים עשרה מעלות היו שם ופסען משה בפסיעה אחת

א״ר שמואל בר נחמני א״ר יונתן לצאת ולבוא בדברי תורה מלמד שנסתתמו ממנו שערי חכמה

(דברים לא, יד) וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד תנא אותה שבת של דיו זוגי היתה ניטלה רשות מזה וניתנה לזה

(ותניא) א״ר יהודה אילמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו היכן משה מת בחלקו של ראובן דכתיב (דברים לד, א) ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ונבו בחלקו של ראובן קיימא דכתיב (במדבר לב, לז) ובני ראובן בנו וגו׳ ואת נבו וגו׳

(נבו ששם מתו ג׳ נביאים משה ואהרן ומרים)

והיכן משה קבור בחלקו של גד דכתיב (דברים לג, כא) וירא ראשית לו וגו׳ ומחלקו של ראובן עד חלקו של גד כמה הוי ארבעה מילין אותן ארבעה מילין מי הוליכו

מלמד שהיה משה מוטל בכנפי שכינה ומלאכי השרת אומרים (דברים לג, כא) צדקת ה׳ עשה ומשפטיו עם ישראל והקדוש ברוך הוא אומר (תהלים צד, טז) מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און

ושמואל אמר (קהלת ח, א) מי כהחכם ומי יודע פשר דבר ורבי יוחנן אמר (איוב כח, יב) החכמה מאין תמצא ורב נחמן אמר (דברים לד, ה) וימת שם משה וגו׳ סמליון אמר וימת שם משה ספרא רבה דישראל

תניא רבי אליעזר הגדול אומר שנים עשר מיל על שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל בת קול משמיע ואומר וימת משה ספרא רבה דישראל ויש אומרים לא מת משה כתיב הכא וימת שם וכתיב התם (שמות לד, כח) ויהי שם עם ה׳ מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש

(דברים לד, ו) ויקבר אותו בגיא בארץ מואב מול בית פעור א״ר ברכיה סימן בתוך סימן ואפ״ה ולא ידע איש את קבורתו

וכבר שלחה מלכות הרשעה אצל

דף יד עמוד א

גסטרא של בית פעור הראנו היכן משה קבור עמדו למעלה נדמה להם למטה למטה נדמה להם למעלה נחלקו לשתי כיתות אותן שעומדים למעלה נדמה להן למטה למטה נדמה להן למעלה לקיים מה שנאמר (דברים לד, ו) ולא ידע איש את קבורתו

ר׳ חמא בר׳ חנינא אמר אף משה רבינו אינו יודע היכן קבור כתיב הכא ולא ידע איש את קבורתו וכתיב התם (דברים לג, א) וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים וא״ר חמא ברבי חנינא מפני מה נקבר משה אצל בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור

ואמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב (דברים יג, ה) אחרי ה׳ אלהיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה והלא כבר נאמר (דברים ד, כד) כי ה׳ אלהיך אש אוכלה הוא

אלא להלך אחר מדותיו של הקב״ה מה הוא מלביש ערומים דכתיב (בראשית ג, כא) ויעש ה׳ אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם אף אתה הלבש ערומים הקב״ה ביקר חולים דכתיב (בראשית יח, א) וירא אליו ה׳ באלוני ממרא אף אתה בקר חולים הקב״ה ניחם אבלים דכתיב (בראשית כה, יא) ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו אף אתה נחם אבלים הקב״ה קבר מתים דכתיב (דברים לד, ו) ויקבר אותו בגיא אף אתה קבור מתים

כתנות עור רב ושמואל חד אמר דבר הבא מן העור וחד אמר דבר שהעור נהנה ממנו

דרש ר׳ שמלאי תורה תחלתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים תחילתה גמילות חסדים דכתיב ויעש ה׳ אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם וסופה גמילות חסדים דכתיב ויקבר אותו בגיא

דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא״י וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך אלא כך אמר משה הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא״י אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי

אמר לו הקב״ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר מעלה אני עליך כאילו עשיתם שנאמר (ישעיהו נג, יב) לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות נפשו ואת פושעים נמנה והוא חטא רבים נשא ולפושעים יפגיע

לכן אחלק לו ברבים יכול כאחרונים ולא כראשונים ת״ל ואת עצומים יחלק שלל כאברהם יצחק ויעקב שהן עצומים בתורה ובמצות תחת אשר הערה למות נפשו שמסר עצמו למיתה שנאמר (שמות לב, לב) ואם אין מחני נא וגו׳

ואת פושעים נמנה שנמנה עם מתי מדבר והוא חטא רבים נשא שכיפר על מעשה העגל ולפושעים יפגיע שביקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר (ירמיהו ז, טז) ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי

הדרן עלך המקנא לאשתו

מתני׳ **היה** מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית ונותנה על ידיה כדי ליגעה

כל המנחות תחילתן וסופן בכלי שרת וזו תחלתה בכפיפה מצרית וסופה בכלי שרת

כל המנחות טעונות שמן ולבונה וזו אינה טעונה לא שמן ולא לבונה כל המנחות באות מן החטין וזו באה מן השעורין מנחת העומר אע״פ שבאה מן השעורין היא היתה באה גרש וזו באה קמח ר״ג אומר כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה

גמ׳ תניא אבא חנין אומר משום רבי אליעזר (וכל כך למה) כדי ליגעה כדי שתחזור בה אם ככה חסה תורה על עוברי רצונו קל וחומר על עושי רצונו

וממאי משום דחסה הוא דילמא כי היכי דלא תימחק מגילה קסבר

דף יד עמוד ב

משקה ואח״כ מקריב את מנחתה דאי משום מגילה הא אימחיקא לה

כל המנחות כו׳ ורמינהו סדר מנחות כיצד אדם מביא מנחה מתוך ביתו בקלתות של כסף ושל זהב ונותנה לתוך כלי שרת ומקדשה בכלי שרת ונותן עליה שמנה ולבונתה ומוליכה אצל כהן וכהן מוליכה אצל מזבח ומגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו

ומסלק את הלבונה לצד אחד וקומץ ממקום שנתרבה שמנה ונותנו לתוך כלי שרת ומקדשו בכלי שרת ומלקט את לבונתה ונותנה על גביו (ומעלה אותו לגבי מזבח) ומעלהו ומקטירו בכלי שרת ומולחו ונותנו על גבי האישים

קרב הקומץ שיריה נאכלין ורשאין הכהנים ליתן לתוכה יין ושמן ודבש ואין אסורין אלא מלחמץ

קתני מיהא בקלתות של כסף ובקלתות של זהב אמר רב פפא אימא בכלים הראויין לכלי שרת

מכלל דכפיפה מצרית לא חזיא כמאן דלא כרבי יוסי ברבי יהודה דתניא כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל ור׳ יוסי בר׳ יהודה מכשיר

אפי׳ תימא רבי יוסי ברבי יהודה אימר דא״ר יוסי בר׳ יהודה בחשובין בפחותין מי אמר לית ליה לר׳ יוסי בר׳ יהודה (מלאכי א, ח) הקריבהו נא לפחתך

ונותנה לכלי שרת ומקדשה בכלי שרת שמעת מינה כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת אימא נותנה בכלי שרת לקדשה בכלי שרת

ונותן עליה שמנה ולבונתה שנאמר (ויקרא ב, א) ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה

ומוליכה אצל כהן דכתיב (ויקרא ב, ב) והביאה אל בני אהרן וגו׳

וכהן מוליכה אצל מזבח דכתיב (ויקרא ב, ח) והגישה אצל המזבח

מגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו מנלן

דכתיב (ויקרא ו, ז) וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני ה׳ אל פני המזבח ותניא לפני ה׳ יכול במערב ת״ל אל פני המזבח אי אל פני המזבח יכול בדרום ת״ל לפני ה׳ הא כיצד מגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו

רבי אלעזר אומר יכול יגישנה במערבה של קרן או לדרומה של קרן אמרת כל מקום שאתה מוצא שני מקראות אחד מקיים עצמו ומקיים דברי חבירו ואחד מקיים עצמו ומבטל דברי חבירו מניחין את שמקיים עצמו ומבטל חבירו ותופסין את שמקיים עצמו ומקיים חבירו כשאתה אומר לפני ה׳ במערב ביטלתה אל פני המזבח בדרום וכשאתה אומר אל פני המזבח בדרום קיימתה לפני ה׳ במערב הא כיצד מגישה לדרומה של קרן

והיכן קיימתה אמר רב אשי קסבר האי תנא כוליה מזבח בצפון קאי

מאי ודיו א״ר אשי איצטריך ס״ד אמינא תיבעי הגשת מנחה גופה קמשמע לן

ואימא הכי נמי אמר קרא והקריבה אל הכהן וגו׳ והגישה אל המזבח מה הקרבה אצל כהן בכלי אף הגשה אצל מזבח בכלי

ומסלק את לבונתה לצד אחד כי היכי דלא תקמוץ בהדי מנחה כדתנן קמץ ועלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט לבונה פסול

וקומץ ממקום שנתרבה שמנה מנלן דכתיב (ויקרא ב, ב) מסלתה ומשמנה מגרשה ומשמנה

ונותנו לתוך כלי שרת ומקדשו בכלי שרת למה לי הא קדשה חדא זימנא מידי דהוה אדם דם אע״ג דקדישתיה סכין בצואר בהמה הדר מקדיש ליה בכלי שרת הכא נמי לא שנא

ומלקט את לבונתה ונותנה על גביו דכתיב (ויקרא ז, ג) ואת כל הלבונה אשר על המנחה

ומעלהו

דף טו עמוד א

ומקטירו בכלי שרת בכלי שרת מקטיר ליה אלא אימא מעלהו בכלי שרת להקטירו

ומולחו ונותנו על גבי האישים דכתיב (ויקרא ב, יג) וכל קרבן מנחתך במלח תמלח וגו׳

קרב הקומץ שיריה נאכלין מנלן דכתיב (ויקרא ב, ב) והקטיר הכהן את אזכרתה וגו׳ וכתיב (ויקרא ב, ג) והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו

קרב הקומץ למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דאיתמר הקומץ מאימתי מתיר שיריים באכילה רבי חנינא אמר משתשלוט בו האור רבי יוחנן אמר משתיצת האור ברובו

ורשאין הכהנים ליתן לתוכו יין ושמן ודבש מאי טעמא אמר קרא למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין

ואין אסורין אלא מלחמץ דכתיב (ויקרא ו, י) לא תאפה חמץ חלקם א״ר שמעון בן לקיש אפילו חלקם לא תאפה חמץ

כל המנחות כו׳ וכל המנחות טעונות שמן ולבונה והאיכא מנחת חוטא דרחמנא אמר (ויקרא ה, יא) לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה

הכי קאמר כל המנחות טעונות שמן ולבונה ובאות מן החיטין ובאות סלת מנחת חוטא אף על פי שאינה טעונה שמן ולבונה באה מן החטין ובאה סלת מנחת העומר אע״פ שהיא באה מן השעורין טעונה שמן ולבונה ובאה גרש וזו אינה טעונה לא שמן ולא לבונה ובאה מן השעורין ובאה קמח

תניא אמר ר״ש בדין הוא שתהא מנחת חוטא טעונה שמן ולבונה שלא יהא חוטא נשכר ומפני מה אינה טעונה שלא יהא קרבנו מהודר

ובדין הוא שתהא חטאת חלב טעונה נסכים שלא יהא חוטא נשכר ומפני מה אינה טעונה שלא יהא קרבנו מהודר

אבל חטאתו של מצורע ואשמו טעונין נסכים לפי שאין באין על חטא איני והאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן על שבעה דברים נגעים באין וכו׳ התם מנגעיה הוא דאיכפר ליה כי מייתי קרבן לאשתרויי בקדשים הוא דקא מייתי

אלא מעתה חטאת נזיר תהא טעונה נסכים לפי שאינה באה על חטא סבר לה כרבי אלעזר הקפר דאמר נזיר נמי חוטא הוא

רבן גמליאל אומר כשם כו׳ תניא אמר להן רבן גמליאל לחכמים סופרים הניחו לי ואדרשנה כמין חומר

דף טו עמוד ב

דשמעיה לר׳ מאיר דקאמר היא האכילתו מעדני עולם לפיכך קרבנה מאכל בהמה א״ל התינח עשירה עניה מאי איכא למימר אלא כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה

מתני׳ היה מביא פילי של חרס ונותן לתוכה חצי לוג מים מן הכיור ר׳ יהודה אומר רביעית כשם שממעט בכתב כך ממעט במים

נכנס להיכל ופנה לימינו ומקום היה שם אמה על אמה וטבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בה כשהוא מגביה ונוטל עפר מתחתיה ונותן כדי שיראה על המים שנאמר (במדבר ה, יז) ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים

גמ׳ תנא פילי של חרס חדשה דברי רבי ישמעאל מאי טעמא דרבי ישמעאל גמר כלי כלי ממצורע מה להלן חרס חדשה אף כאן חרס חדשה

והתם מנלן דכתיב (ויקרא יד, ה) ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש על מים חיים מה מים חיים שלא נעשתה בהן מלאכה אף כלי שלא נעשתה בו מלאכה

אי מה להלן מים חיים אף כאן מים חיים

לרבי ישמעאל הכי נמי דאמר ר׳ יוחנן מי כיור רבי ישמעאל אומר מי מעיין הן וחכ״א משאר מימות הן

איכא למיפרך מה למצורע שכן טעון עץ ארז ואזוב ושני תולעת

אמר רבה אמר קרא בכלי חרס כלי שאמרתי לך כבר

אמר רבא לא שנו אלא שלא נתאכמו פניו אבל נתאכמו פניו פסולין מאי טעמא דומיא דמים מה מים שלא נשתנו אף כלי שלא נשתנה

בעי רבא נתאכמו והחזירן לתוך כבשן האש ונתלבנו מהו מי אמרינן כיון דאידחו אידחו או דילמא כיון דהדור הדור

ת״ש רבי אלעזר אומר עץ ארז ואזוב ושני תולעת שהפשיל בהן קופתו לאחוריו פסולין והא התם הדרי ומפשטי

התם דאיקלוף איקלופי

נכנס להיכל ופנה לימינו וכו׳ מ״ט דאמר מר כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין

מקום היה שם אמה כו׳ תנו רבנן ומן העפר אשר יהיה יכול יתקן מבחוץ ויכניס

תלמוד לומר בקרקע המשכן אי בקרקע המשכן יכול יחפור בקרדומות תלמוד לומר אשר יהיה הא כיצד יש שם הבא אין שם תן שם

תניא אידך ומן העפר אשר יהיה וגו׳ מלמד שהיה מתקן מבחוץ ומכניס בקרקע המשכן איסי בן יהודה אומר להביא קרקע

דף טז עמוד א

שילה נוב וגבעון ובית עולמים

איסי בן מנחם אומר אינו צריך ומה בטומאה קלה לא חלק הכתוב בטומאת אשת איש חמורה לא כ״ש א״כ מה ת״ל בקרקע המשכן שלא יביא מתוך קופתו

איבעיא להו אין שם עפר מהו שיתן אפר אליבא דבית שמאי לא תיבעי לך דאמרי לא מצינו אפר שקרוי עפר

כי תיבעי לך אליבא דבית הלל דאמרי מצינו אפר שקרוי עפר מאי אע״ג דאיקרי עפר הכא בקרקע המשכן כתיב או דילמא האי בקרקע המשכן לכדאיסי בן יהודה ולכדאיסי בן מנחם הוא דאתי

ת״ש דא״ר יוחנן משום ר׳ ישמעאל בשלשה מקומות הלכה עוקבת מקרא

התורה אמרה (ויקרא יז, יג) בעפר והלכה בכל דבר התורה אמרה (במדבר ו, ה) בתער והלכה בכל דבר התורה אמרה (דברים כד, א) ספר והלכה בכל דבר

ואם איתא ליחשוב נמי האי

תנא ושייר ומאי שייר דהאי שייר מצורע דתניא (ויקרא יד, ט) והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו כלל את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו פרט ואת כל שערו יגלח חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה פרט מפורש מקום כינוס שער ונראה אף כל מקום כינוס שער ונראה

מה רבי רבי שיער הרגלים מאי מיעט מיעט דבית השחי ודכוליה גופיה

והלכתא מגלח כדלעת דתנן בא לו להקיף את המצורע מעביר תער על כל בשרו וקתני סיפא וביום השביעי מגלחו תגלחת שניה כתגלחת ראשונה

אמר רב נחמן בר יצחק כי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא הא עוקבת מדרבנן היא

רב פפא אמר כי קא חשיב הלכה עוקבת ועוקרת הא עוקבת ומוספת היא

רב אשי אמר הא מתניתא מני רבי ישמעאל היא דדריש כללי ופרטי

דף טז עמוד ב

כדלעת מני ר״ע היא דדריש ריבויי ומיעוטי דתניא (ויקרא יד, ט) והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו ריבה את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו מיעט ואת כל שערו יגלח חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל

מאי ריבה ריבה דכוליה גופיה ומאי מיעט מיעט שיער שבתוך החוטם

מאי הוי עלה ת״ש דאמר רב הונא בר אשי אמר רב אין שם עפר מביא רקבובית ירק ומקדש

ולא היא רקבובית ירק הוא דהואי עפר אפר לא הואי עפר

כדי שיראה על המים תנו רבנן שלשה צריכין שיראו עפר סוטה ואפר פרה ורוק יבמה משום רבי ישמעאל אמרו אף דם צפור

מאי טעמא דרבי ישמעאל דכתיב (ויקרא יד, נא) וטבל אותם בדם הצפור וגו׳ ותניא בדם יכול בדם ולא במים ת״ל במים אי מים יכול במים ולא בדם ת״ל בדם הא כיצד מביא מים שדם ציפור ניכר בהן וכמה רביעית

ורבנן ההוא לגופיה דהכי קאמר רחמנא אטביל בדם ובמים

ורבי ישמעאל אם כן לכתוב רחמנא וטבל בהם בדם ובמים למה לי לניכר

ורבנן אי כתב רחמנא וטבל בהם הוה אמינא האי לחודיה והאי לחודיה כתב רחמנא בדם ובמים לערבן

ור׳ ישמעאל לערבן קרא אחרינא כתיב (ויקרא יד, ה) ושחט את הצפור האחת וגו׳

ורבנן אי מההוא הוה אמינא לישחטיה סמוך למנא ונינקטינהו לווורידין ולקבליה לדם במנא אחרינא קמ״ל

בעא מיניה ר׳ ירמיה מר׳ זירא גדולה ומדחת את המים קטנה ונדחית מפני המים מהו

א״ל לאו אמינא לך לא תפיק נפשך לבר מהילכתא בצפור דרור שיערו רבנן אין לך גדולה שמדחת את המים ואין לך קטנה שנדחית מפני המים

ת״ר הקדים עפר למים פסול ור׳ שמעון מכשיר מ״ט דרבי שמעון

דכתיב (במדבר יט, יז) ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת ותניא אמר ר״ש וכי עפר הוא והלא אפר הוא שינה הכתוב במשמעו לדון הימנו גזירה שוה נאמר כאן עפר ונאמר להלן עפר מה להלן עפר על גבי מים אף כאן עפר על גבי מים

ומה כאן הקדים עפר למים כשר אף להלן הקדים עפר למים כשר

והתם מנלן תרי קראי כתיבי כתיב עליו אלמא אפר ברישא וכתיב מים חיים אל כלי אלמא מים ברישא הא כיצד רצה זה נותן רצה זה נותן

ורבנן אל כלי דוקא עליו לערבן

ואימא עליו דוקא אל כלי שתהא חיותן בכלי

מה מצינו בכל מקום מכשיר למעלה אף כאן מכשיר למעלה

דף יז עמוד א

מתני׳ בא לו לכתוב את המגילה מאיזה מקום הוא כותב (במדבר ה, יט) מואם

לא שכב איש וגו׳ ואת כי שטית תחת אישך ואינו

כותב והשביע הכהן את האשה וכותב יתן ה׳ אותך לאלה ולשבועה ובאו המים המאררים האלה במעיך לצבות בטן ולנפיל ירך ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן

רבי יוסי אומר לא היה מפסיק

ר׳ יהודה אומר כל עצמו אינו כותב אלא יתן ה׳ אותך לאלה ולשבועה וגו׳ ובאו המים המאררים האלה במעיך וגו׳ ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן

גמ׳ במאי קא מיפלגי בהאי קרא קמיפלגי (במדבר ה, כג) וכתב את האלות האלה הכהן בספר

ר״מ סבר אלות אלות ממש האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות אלה למעוטי קללות שבמשנה תורה האלה למעוטי צוואות וקבלות אמן

ורבי יוסי כולהו כדקאמרת את לרבות צוואות וקבלות

ור״מ אתים לא דריש

ור׳ יהודה כולהו במיעוטי דריש להו אלות אלות ממש האלות למעוטי קללות הבאות מחמת ברכות אלה למעוטי קללות שבמשנה תורה האלה למעוטי צוואות וקבלות

ורבי מאיר מ״ש האי ה״י דמרבי ביה ומאי שנא האי ה״י דמעיט ביה

ה״י דגביה דריבויא ריבויא היא ה״י דגביה דמיעוטא מיעוטא

והא לית ליה לר״מ מכלל לאו אתה שומע הן

אמר רבי תנחום (במדבר ה, יט) הנקי כתיב

דריש ר״ע איש ואשה זכו שכינה ביניהן לא זכו אש אוכלתן

אמר רבא ודאשה עדיפא מדאיש (מ״ט) האי מצרף והאי לא מצרף

אמר רבא מפני מה אמרה תורה הבא עפר לסוטה זכתה יוצא ממנה בן כאברהם אבינו דכתיב ביה (בראשית יח, כז) עפר ואפר לא זכתה תחזור לעפרה

דריש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לב׳ מצות אפר פרה ועפר סוטה

והאיכא נמי עפר כיסוי הדם

התם הכשר מצוה איכא הנאה ליכא

דרש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו (בראשית יד, כג) אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לב׳ מצות חוט של תכלת ורצועה של תפלין

בשלמא רצועה של תפלין דכתיב (דברים כח, י) וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ותניא ר״א הגדול אומר אלו תפלין שבראש

אלא חוט של תכלת מאי היא דתניא היה ר״מ אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין

מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר (שמות כד, י) ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר וכתיב (יחזקאל א, כו) כמראה אבן ספיר דמות כסא

מתני׳ אינו כותב לא על הלוח ולא על הנייר ולא על

דף יז עמוד ב

הדיפתרא אלא על המגילה שנאמר (במדבר ה, כג) בספר

ואינו כותב לא בקומוס ולא בקנקנתום ולא בכל דבר שרושם אלא בדיו שנאמר (במדבר ה, כג) ומחה כתב שיכול למחות

גמ׳ אמר רבא מגילת סוטה שכתבה בלילה פסולה מ״ט אתיא תורה תורה כתיב הכא (במדבר ה, ל) ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת וכתיב התם (דברים יז, יא) על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט מה משפט ביום אף מגילת סוטה ביום

כתבה למפרע פסולה דכתיב וכתב את האלות האלה כי דכתיבא

כתבה קודם שתקבל עליה שבועה פסולה [שנא׳] והשביע ואחר כך וכתב

כתבה איגרת פסולה בספר אמר רחמנא

דף יח עמוד א

כתבה על שני דפין פסולה ספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ספרים

כתב אות אחת ומחק אות אחת וכתב אות אחת ומחק אות אחת פסולה דכתיב (במדבר ה, ל) ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת

בעי רבא כתב ב׳ מגילות לשתי סוטות ומחקן לתוך כוס אחד מהו כתיבה לשמה בעינן והאיכא או דילמא בעינן נמי מחיקה לשמה

ואם תמצא לומר בעינן נמי מחיקה לשמה מחקן בב׳ כוסות וחזר ועירבן מהו מחיקה לשמה בעינן והאיכא או דילמא הא לאו דידה קא שתיא והא לאו דידה קא שתיא

ואם תמצא לומר הא לאו דידה קא שתיא והא לאו דידה קא שתיא חזר וחלקן מהו יש ברירה או אין ברירה תיקו

בעי רבא השקה בסיב מהו בשפופרת מהו דרך שתיה בכך או אין דרך שתיה בכך תיקו

בעי רב אשי נשפכו מהן ונשתיירו מהן מהו תיקו

א״ר זירא אמר רב ב׳ שבועות האמורות בסוטה למה אחת קודם שנמחקה מגילה ואחת לאחר שנמחקה

מתקיף לה רבא תרוייהו קודם שנמחקה מגילה כתיבן אלא אמר רבא אחת שבועה שיש עמה אלה ואחת שבועה שאין עמה אלה

היכי דמי שבועה שיש עמה אלה אמר רב עמרם אמר רב משביעני עליך שלא נטמאת שאם נטמאת יבואו ביך

אמר רבא אלה לחודה קיימא ושבועה לחודה קיימא אלא אמר רבא משביעני עליך שאם נטמאת יבואו ביך

אמר רב אשי אלה איכא שבועה ליכא אלא אמר רב אשי משביעני עליך שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו ביך

מתני׳ על מה היא אומרת אמן אמן אמן על האלה אמן על השבועה אמן מאיש זה אמן מאיש אחר אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה

דף יח עמוד ב

ושומרת יבם וכנוסה אמן שלא נטמאתי ואם נטמאתי יבואו בי

ר״מ אומר אמן שלא נטמאתי אמן שלא אטמא

הכל שוין שאין מתנה עמה לא על קודם שתתארס ולא על אחר שתתגרש

נסתרה לאחד ונטמאת ואח״כ החזירה לא היה מתנה עמה

זה הכלל כל שתבעל ולא היתה אסורה לו לא היה מתנה עמה

גמ׳ אמר רב המנונא שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה ממאי מדקתני שומרת יבם וכנוסה

אא״ב אסירה משום הכי מתנה בהדה אלא א״א לא אסירה היכי מתנה בהדה והתנן זה הכלל כל שאילו תיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה

אמרי במערבא לית הילכתא כרב המנונא

אלא הא דקתני שומרת יבם וכנוסה הא מני ר״ע היא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין ומשוי לה כי ערוה

בעי רבי ירמיה מהו שיתנה אדם על נישואין הראשונים על נישואי אחיו מהו

ת״ש זה הכלל כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה הא אסירה ה״נ דמתנה ש״מ

ר״מ אומר אמן שלא נטמאתי וכו׳ תניא לא כשאמר ר״מ אמן שלא אטמא שאם תטמא מים בודקין אותה מעכשיו אלא לכשתטמא מים מערערין אותה ובודקין אותה

בעי רב אשי מהו שיתנה אדם על נישואין האחרונים השתא מיהא לא אסירה ליה או דילמא זימנין דמגרש לה והדר מהדר לה

ת״ש הכל שוין שלא היה מתנה עמה לא על קודם שתתארס ולא על אחר שתתגרש נסתרה לאחד ונטמאת ואח״כ יחזירנה לא היה מתנה הא יחזירנה ותיטמא ה״נ דמתני ש״מ

ת״ר (במדבר ה, כט) זאת תורת הקנאות מלמד שהאשה שותה ושונה

רבי יהודה אומר זאת שאין האשה שותה ושונה אמר ר׳ יהודה מעשה והעיד לפנינו נחוניא חופר שיחין שהאשה שותה ושונה וקיבלנו עדותו בשני אנשים אבל לא באיש אחד

וחכ״א אין האשה שותה ושונה בין באיש אחד בין בב׳ אנשים

ות״ק נמי הכתיב זאת ורבנן בתראי נמי הא כתיב תורת

אמר רבא באיש אחד ובועל אחד דכ״ע לא פליגי דאין האשה שותה ושונה

דף יט עמוד א

דכתיב זאת בשני אנשים ושני בועלין דכולי עלמא לא פליגי דהאשה שותה ושונה דכתיב תורת

כי פליגי באיש אחד ושני בועלין בשני אנשים ובועל אחד

ת״ק סבר תורת לרבויי כולהי זאת למעוטי איש אחד ובועל אחד

ורבנן בתראי סברי זאת למעוטי כולהי תורת לרבויי שני אנשים ושני בועלין

ור׳ יהודה זאת למעוטי תרתי תורת לרבות תרתי זאת למעוטי תרתי איש אחד ובועל אחד איש אחד ושני בועלין תורת לרבויי תרתי שני אנשים ובועל אחד שני אנשים ושני בועלין

הדרן עלך היה מביא

מתני׳ היה נוטל את מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותנה לתוך כלי שרת ונותנה על ידה וכהן מניח ידו מתחתיה ומניפה הניף והגיש קמץ והקטיר והשאר נאכל לכהנים

היה משקה ואחר כך מקריב את מנחתה רבי שמעון אומר מקריב את מנחתה ואח״כ היה משקה שנאמר (במדבר ה, כו) ואחר ישקה את האשה את המים אם השקה ואחר כך הקריב את מנחתה כשרה

גמ׳ אמר ליה רבי אלעזר לרבי יאשיה דדריה לא תיתב אכרעך עד דמפרשת לה להא מילתא מנין למנחת סוטה שטעונה תנופה מנא לן והניף כתיב בה בבעלים מנלן

אתיא יד יד משלמים כתיב הכא (במדבר ה, כה) ולקח הכהן מיד האשה וכתיב התם (ויקרא ז, ל) ידיו תביאנה

מה כאן כהן אף להלן כהן ומה להלן בעלים אף כאן בעלים הא כיצד מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף

הניף והגיש קמץ וכו׳ היה משקה ואחר כך מקריב את מנחתה הא אקרבה

הכי קאמר סדר מנחות כיצד הניף והגיש קמץ והקטיר והשאר נאכל לכהנים

ובהשקאה גופה פליגי רבי שמעון ורבנן דרבנן סברי משקה ואח״כ מקריב את מנחתה ורבי שמעון סבר מקריב את מנחתה ואחר כך משקה שנאמר (במדבר ה, כו) ואחר ישקה

ואם השקה ואחר כך הקריב את מנחתה כשרה

דף יט עמוד ב

ת״ר והשקה מה ת״ל והלא כבר נאמר והשקה שאם נמחקה מגילה ואומרת איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחה דברי רבי עקיבא

ר״ש אומר ואחר ישקה מה ת״ל והלא כבר נאמר והשקה אלא לאחר כל מעשים כולן האמורין למעלה מגיד ג׳ דברים מעכבין בה עד שלא קרב הקומץ ועד שלא נמחקה מגילה ועד שלא תקבל עליה שבועה

עד שלא קרב הקומץ ר״ש לטעמיה דאמר מקריב את מנחתה ואח״כ משקה

עד שלא נמחקה מגילה אלא מאי משקה לה אמר רב אשי לא נצרכה לשרישומו ניכר

עד שלא תקבל עליה שבועה מישתא הוא דלא שתיא הא מיכתב כתבי לה והאמר רבא מגילת סוטה שכתבה קודם שתקבל עליה שבועה לא עשה ולא כלום כדי נסבה

במאי קמיפלגי תלתא קראי כתיבי והשקה קמא ואחר ישקה והשקה בתרא

רבנן סברי והשקה קמא לגופו שמשקה ואח״כ מקריב את מנחתה ואחר ישקה מיבעי ליה לשרישומו ניכר והשקה בתרא שאם נמחקה מגילה ואומרת איני שותה מערערין אותה ומשקה אותה בעל כרחה

ור״ש סבר ואחר ישקה לגופו שמקריב את מנחתה ואח״כ משקה והשקה קמא שאם השקה ואח״כ הקריב את מנחתה כשרה והשקה בתרא שאם נמחקה מגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחה

ורבנן בדיעבד לא פתח קרא

וסבר ר״ע משקין אותה בעל כרחה והתניא רבי יהודה אומר כלבוס של ברזל מטילין לתוך פיה שאם נמחקה מגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה בע״כ אמר רבי עקיבא כלום אנו צריכין אלא לבודקה והלא בדוקה ועומדת אלא עד שלא קרב הקומץ יכולה לחזור בה משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה

וליטעמיך תיקשי לך היא גופה משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה והלא בדוקה ועומדת

לא קשיא הא דקהדרא בה מחמת רתיתא והא דקהדרא בה מחמת בריותא

והכי קאמר כל מחמת בריותא כלל כלל לא שתיא מחמת רתיתא עד שלא קרב הקומץ דאכתי לא אמחוק מגילה אי נמי אמחוק מגילה דשלא כדין עביד כהנים דמחקי מצי הדרא בה משקרב הקומץ דבדין עביד כהנים דמחקי לא מצי הדרא בה

דף כ עמוד א

קשיא דר׳ עקיבא אדרבי עקיבא התם אמר מחיקה מעכבא והכא אמר קומץ מעכב

תרי תנאי ואליבא דר״ע

איבעיא להו אמרה איני שותה מחמת בריותא וחזרה ואמרה שותה אני מהו כיון דאמרה איני שותה טמאה אני קאמרה וכיון דאחזיק נפשה בטומאה לא מציא הדרה בה או דילמא כיון דאמרה שותה אני גליא דעתה דמחמת ביעתותא הוא דאמרה תיקו

אמר אבוה דשמואל צריך שיתן מר לתוך המים מ״ט דאמר קרא מי המרים שמרים כבר

מתני׳ עד שלא נמחקה המגילה אמרה איני שותה מגילתה נגנזת ומנחתה מתפזרת על הדשן ואין מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת נמחקה המגילה ואמרה טמאה אני המים נשפכין ומנחתה מתפזרת על בית הדשן נמחקה המגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחה

אינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות ועיניה בולטות והיא מתמלאת גידין והם אומרים הוציאוה שלא תטמא העזרה

אם יש לה זכות היתה תולה לה יש זכות תולה שנה אחת יש זכות תולה ב׳ שנים יש זכות תולה ג׳ שנים מכאן אומר בן עזאי חייב אדם ללמד את בתו תורה שאם תשתה תדע שהזכות תולה לה ר״א אומר כל המלמד בתו תורה (כאילו) לומדה תפלות

ר׳ יהושע אומר רוצה אשה בקב ותפלות מט׳ קבין ופרישות הוא היה אומר חסיד שוטה ורשע ערום ואשה פרושה ומכות פרושין הרי אלו מבלי עולם

גמ׳ א״ר יהודה אמר שמואל משום ר״מ כשהייתי למד תורה אצל ר״ע הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אמר לי דבר כשבאתי אצל ר׳ ישמעאל א״ל בני מה מלאכתך אמרתי לו לבלר אני אמר לי בני הוי זהיר שמלאכתך מלאכת שמים היא שמא תחסיר אות אחת או תתיר אות אחת נמצאת אתה מחריב את כל העולם כלו

אמרתי לו דבר אחד יש לי שאני מטיל לתוך הדיו וקנקנתום שמו אמר לי וכי מטילין קנקנתום לתוך הדיו התורה אמרה ומחה כתב שיוכל למחות

מאי קא״ל ומאי קא מהדר ליה

הכי קא״ל לא מבעיא בחסירות ויתירות דבקי אנא אלא אפילו למיחש לזבוב דדילמא אתי ויתיב אתגיה דדלי״ת ומחיק ליה ומשוי ליה רי״ש דבר אחד יש לי שאני מטיל לתוך הדיו וקנקנתום שמו

איני והא תניא אמר רבי מאיר כשהייתי למד תורה אצל ר׳ ישמעאל הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אמר לי דבר כשבאתי אצל ר״ע אסרה עלי

קשיא שמוש אשמוש קשיא אסרה אאסרה

בשלמא שמוש אשמוש לא קשיא מעיקרא אתא לקמיה דר׳ עקיבא כיון דלא מצי קם אליביה אתא לקמיה דר״י וגמר גמרא הדר אתא לקמיה דר״ע סבר סברא

אלא אסרה אאסרה קשיא קשיא

תניא רבי יהודה אומר אומר היה ר״מ לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו

דף כ עמוד ב

חוץ מפרשת סוטה בלבד רבי יעקב אומר משמו חוץ מפרשת סוטה של מקדש מאי בינייהו א״ר ירמיה למחוק לה מן התורה איכא בינייהו

והני תנאי כי הני תנאי דתניא אין מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת רבי אחי בר יאשיה אומר מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת

אמר רב פפא דילמא לא היא עד כאן לא קאמר ת״ק התם אלא כיון דאינתיק לשום רחל לא הדרא מינתקא לשום לאה אבל תורה דסתמא כתיבה הכי נמי דמחקינן

אמר רב נחמן בר יצחק דילמא לא היא עד כאן לא קאמר רבי אחי בר יאשיה התם אלא במגילה דאיכתוב לשום אלות בעולם אבל תורה דלהתלמד כתיבה הכי נמי דלא מחקינן

ורבי אחי בר יאשיה לית ליה כתב לגרש את אשתו ונמלך מצאו בן עירו ואמר לו שמי כשמך ושם אשתי כשם אשתך פסול לגרש בו

אמרי התם (דברים כד, א) וכתב לה אמר רחמנא בעינן כתיבה לשמה הכא נמי (במדבר ה, ל) ועשה לה מאי עשייה מחיקה

אינה מספקת לשתות עד שפניה [כו׳] מני ר״ש היא דאמר מקריב את מנחתה ואח״כ משקה דכמה דלא קרבה מנחתה לא בדקי לה מיא דכתיב (במדבר ה, טו) מנחת זכרון מזכרת עון

אימא סיפא יש לה זכות היתה תולה לה אתאן לרבנן דאי ר״ש האמר אין זכות תולה במים המרים

אמר רב חסדא הא מני ר״ע היא דאמר מקריב את מנחתה ואח״כ משקה ובזכות סבר לה כרבנן

והם אומרים הוציאוה וכו׳ מ״ט דדילמא מתה למימרא דמת אסור במחנה לויה

והתניא טמא מת מותר ליכנס למחנה לויה ולא טמא מת בלבד אמרו אלא אפילו מת עצמו שנאמר (שמות יג, יט) ויקח משה את עצמות יוסף עמו עמו במחיצתו

אמר אביי שמא תפרוס נדה למימרא דבעיתותא מרפיא אין דכתיב (אסתר ד, ד) ותתחלחל המלכה מאד ואמר רב שפירסה נדה והא אנן תנן חרדה מסלקת דמים פחדא צמית ביעתותא מרפיא

יש לה זכות היתה וכו׳ מני מתני׳ לא אבא יוסי בן חנן ולא ר״א בן יצחק איש כפר דרום ולא רבי ישמעאל

דתניא אם יש לה זכות תולה לה שלשה חדשים כדי הכרת העובר דברי אבא יוסי בן חנן ר״א בן יצחק איש כפר דרום אומר ט׳ חדשים שנאמר (במדבר ה, כח) ונקתה ונזרעה זרע ולהלן הוא אומר (תהלים כב, לא) זרע יעבדנו יסופר זרע הראוי לספר

רבי ישמעאל אומר שנים עשר חדש ואע״פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר דכתיב (דניאל ד, כד) להן מלכא מלכי ישפר עליך וחטיך בצדקה פרוק ועויתך במיחן ענין

דף כא עמוד א

הן תהוי ארכא לשלותיך וכתיב (דניאל ד, כה) כלא מטא על נבוכדנצר מלכא וכתיב (דניאל ד, כו) לקצת ירחין תרי עשר

לעולם רבי ישמעאל ואשכח קרא דאמר ותני דכתיב (עמוס א, יא) כה אמר ה׳ על שלשה פשעי אדום

ומאי אע״פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר דלמא שאני עובדי כוכבים דלא מפקיד דינא עלייהו

ויש זכות תולה ג׳ שנים כו׳ זכות דמאי אילימא זכות דתורה הא אינה מצווה ועושה היא אלא זכות דמצוה

זכות דמצוה מי מגנא כולי האי והתניא את זו דרש רבי מנחם בר יוסי (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור את המצוה בנר לומר לך מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה

ואת התורה באור לומר לך מה אור מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם ואומר (משלי ו, כב) בהתהלכך תנחה אותך וגו׳ בהתהלכך תנחה אותך זה העוה״ז בשכבך תשמור עליך זו מיתה והקיצות היא תשיחך לעתיד לבא

משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה ומתיירא מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ומחיה רעה ומן הליסטין ואינו יודע באיזה דרך מהלך

נזדמנה לו אבוקה של אור ניצל מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הליסטין ואינו יודע באיזה דרך מהלך כיון שעלה עמוד השחר ניצל מחיה רעה ומן הליסטין ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך הגיע לפרשת דרכים ניצל מכולם

ד״א עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה שנאמר (שיר השירים ח, ז) מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה

א״ר יוסף מצוה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא תורה בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה מגנא ומצלא

מתקיף לה רבה אלא מעתה דואג ואחיתופל מי לא עסקי בתורה אמאי לא הגינה עלייהו אלא אמר רבא תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא

רבינא אמר לעולם זכות תורה ודקאמרת אינה מצווה ועושה נהי דפקודי לא מפקדא באגרא דמקרין ומתניין בנייהו ונטרן להו לגברייהו עד דאתו מבי מדרשא מי לא פלגאן בהדייהו

מאי פרשת דרכים א״ר חסדא זה ת״ח ויום מיתה רב נחמן בר יצחק אמר זה ת״ח ויראת חטא מר זוטרא אמר זה ת״ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא

ד״א עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה א״ר יוסף דרשיה רבי מנחם בר יוסי להאי קרא כי סיני ואילמלא דרשוה דואג ואחיתופל הכי לא רדפו בתר דוד דכתיב (תהלים עא, יא) לאמר אלהים עזבו וגו׳

מאי דרוש (דברים כג, טו) ולא יראה בך ערות דבר וגו׳ והן אינן יודעין שעבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה

מאי (שיר השירים ח, ז) בוז יבוזו לו אמר עולא לא כשמעון אחי עזריה ולא כר׳ יוחנן דבי נשיאה

אלא כהלל ושבנא דכי אתא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הוו הלל עסק בתורה שבנא עבד עיסקא לסוף א״ל תא נערוב וליפלוג יצתה בת קול ואמרה (שיר השירים ח, ז) אם יתן איש את כל הון ביתו וגו׳

דף כא עמוד ב

אומר בן עזאי חייב אדם ללמד את וכו׳ ר׳ אליעזר אומר כל המלמד את בתו תורה מלמדה תיפלות תיפלות ס״ד אלא אימא כאילו למדה תיפלות

א״ר אבהו מ״ט דר״א דכתיב (משלי ח, יב) אני חכמה שכנתי ערמה כיון שנכנסה חכמה באדם נכנסה עמו ערמומית

ורבנן האי אני חכמה מאי עבדי ליה מיבעי ליה לכדרבי יוסי בר׳ חנינא דא״ר יוסי בר׳ חנינא אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמעמיד עצמו ערום עליהן שנאמר אני חכמה שכנתי ערמה א״ר יוחנן אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו שנאמר (איוב כח, יב) והחכמה מאין

תמצא

רבי יהושע אומר רוצה אשה וכו׳ מאי קאמר הכי קאמר רוצה אשה בקב ותיפלות עמו מתשעת קבין ופרישות

הוא היה אומר חסיד שוטה כו׳ היכי דמי חסיד שוטה כגון דקא טבעה איתתא בנהרא ואמר לאו אורח ארעא לאיסתכולי בה ואצולה

היכי דמי רשע ערום אמר רבי יוחנן זה המטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חברו ר׳ אבהו אומר זה הנותן דינר לעני להשלים לו מאתים זוז דתנן מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני היה לו מאתים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו כאחת הרי זה יטול

רבי אסי אמר רבי יוחנן זה המשיא עצה למכור בנכסים מועטין דאמר רבי אסי א״ר יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו

אביי אמר זה המשיא עצה למכור בנכסים כרבן שמעון בן גמליאל דתניא נכסי לך ואחריך לפלוני וירד הראשון ומכר ואכל השני מוציא מיד הלקוחות דברי רבי רשב״ג אומר אין לשני אלא מה ששייר ראשון

רב יוסף בר חמא אמר רב ששת זה המכריע אחרים באורחותיו רבי זריקא אמר רב הונא זה המיקל לעצמו ומחמיר לאחרים עולא אמר זה

דף כב עמוד א

שקרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים

אתמר קרא ושנה ולא שימש ת״ח ר׳ אלעזר אומר הרי זה עם הארץ ר׳ שמואל בר נחמני אמר הרי זה בור ר׳ ינאי אומר ה״ז כותי

רב אחא בר יעקב אומר הרי זה מגוש אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא כרב אחא בר יעקב דאמרי אינשי רטין מגושא ולא ידע מאי אמר תני תנא ולא ידע מאי אמר

ת״ר איזהו ע״ה כל שאינו קורא ק״ש שחרית וערבית בברכותיה דברי ר׳ מאיר וחכ״א כל שאינו מניח תפילין בן עזאי אומר כל שאין לו ציצית בבגדו ר׳ יונתן בן יוסף אמר כל שיש לו בנים ואינו מגדלן ללמוד תורה אחרים אומרים אפילו קורא ושונה ולא שימש ת״ח זהו ע״ה

קרא ולא שנה הרי זה בור לא קרא ולא שנה עליו הכתוב אומר (ירמיהו לא, כז) וזרעתי את בית ישראל ואת בית יהודה זרע אדם וזרע בהמה

(משלי כד, כא) ירא את ה׳ בני ומלך ועם שונים אל תתערב אמר רבי יצחק אלו ששונים הלכות פשיטא מהו דתימא שונין בחטא וכדרב הונא דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו קמ״ל

תנא התנאים מבלי עולם מבלי עולם ס״ד אמר רבינא שמורין הלכה מתוך משנתן תניא נמי הכי א״ר יהושע וכי מבלי עולם הן והלא מיישבי עולם הן שנאמר (חבקוק ג, ו) הליכות עולם לו אלא שמורין הלכה מתוך משנתן

אשה פרושה וכו׳ ת״ר בתולה צליינית ואלמנה שובבית וקטן שלא כלו לו חדשיו הרי אלו מבלי עולם

איני והאמר רבי יוחנן למדנו יראת חטא מבתולה וקיבול שכר מאלמנה יראת חטא מבתולה דר׳ יוחנן שמעה להההיא בתולה דנפלה אאפה וקאמרה רבש״ע בראת גן עדן ובראת גיהנם בראת צדיקים ובראת רשעים יהי רצון מלפניך שלא יכשלו בי בני אדם

קיבול שכר מאלמנה דההיא אלמנה דהואי בי כנישתא בשיבבותה כל יומא הות אתיא ומצלה בי מדרשיה דר׳ יוחנן אמר לה בתי לא בית הכנסת בשיבבותך אמרה ליה רבי ולא שכר פסיעות יש לי

כי קאמר כגון יוחני בת רטיבי

מאי קטן שלא כלו לו חדשיו הכא תרגימו זה ת״ח המבעט ברבותיו

רבי אבא אמר זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה דא״ר אבהו אמר רב הונא אמר רב מאי דכתיב (משלי ז, כו) כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה כי רבים חללים הפילה זה ת״ח שלא הגיע להוראה ומורה ועצומים כל הרוגיה זה ת״ח שהגיע להוראה ואינו מורה

דף כב עמוד ב

ועד כמה עד ארבעין שנין איני והא רבה אורי בשוין

ומכות פרושין וכו׳ ת״ר שבעה פרושין הן פרוש שיכמי פרוש נקפי פרוש קיזאי פרוש מדוכיא פרוש מה חובתי ואעשנה פרוש מאהבה פרוש מיראה

פרוש שיכמי זה העושה מעשה שכם פרוש נקפי זה המנקיף את רגליו פרוש קיזאי א״ר נחמן בר יצחק זה המקיז דם לכתלים פרוש מדוכיא אמר רבה בר שילא דמשפע כי מדוכיא

פרוש מה חובתי ואעשנה הא מעליותא היא אלא דאמר מה חובתי תו ואעשנה

פרוש מאהבה פרוש מיראה אמרו ליה אביי ורבא לתנא לא תיתני פרוש מאהבה פרוש מיראה דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי׳ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה

אמר רב נחמן בר יצחק דמטמרא מטמרא ודמגליא מגליא בי דינא רבה ליתפרע מהני דחפו גונדי אמר לה ינאי מלכא לדביתיה אל תתיראי מן הפרושין ולא ממי שאינן פרושין אלא מן הצבועין שדומין לפרושין שמעשיהן כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס

מתני׳ ר״ש אומר אין זכות תולה במים המרים ואם אתה אומר הזכות תולה במים המאררין מדהה אתה את המים בפני כל הנשים השותות ומוציא אתה שם רע על הטהורות ששתו שאומרים טמאות הן אלא שתלתה להן זכות רבי אומר הזכות תולה במים המאררים ואינה יולדת ואינה משבחת אלא מתנוונה והולכת לסוף היא מתה באותה מיתה

נטמאת מנחתה עד שלא קדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותפדה ואם משקדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותשרף ואלו שמנחותיהן נשרפות

דף כג עמוד א

האומרת טמאה אני לך ושבאו לה עדים שהיא טמאה והאומרת איני שותה ושבעלה אינו רוצה להשקותה ושבעלה בא עליה בדרך

וכל הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות בת ישראל שנשאת לכהן מנחתה נשרפת וכהנת שנשאת לישראל מנחתה נאכלת

מה בין כהן לכהנת מנחת כהנת נאכלת ומנחת כהן אינה נאכלת כהנת מתחללת וכהן אין מתחלל

כהנת מטמאה למתים ואין כהן מטמא למתים כהן אוכל בקדשי קדשים ואין כהנת אוכלת בקדשי קדשים

מה בין איש לאשה האיש פורע ופורם ואין האשה פורעת ופורמת האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת בנה בנזיר האיש מגלח על נזירות אביו ואין האשה מגלחת על נזירות אביה

האיש מקדש את בתו ואין האשה מקדשת את בתה האיש מוכר את בתו ואין האשה מוכרת את בתה האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה האיש נתלה ואין האשה נתלית האיש נמכר בגניבתו ואין האשה נמכרת בגניבתה

גמ׳ ת״ר כל הנשואות לכהונה מנחותיהן נשרפות כיצד כהנת לויה וישראלית שנשאת לכהן אין מנחתה נאכלת מפני שיש לו חלק בה ואינה עולה כליל מפני שיש לה חלק בה אלא הקומץ קרב בעצמו והשירים קריבין בעצמן

איקרי כאן כל שהוא ממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו אמר יהודה בריה דר״ש בן פזי דמסיק להו לשום עצים כר״א דתניא ר״א אומר לריח ניחוח אי אתה מעלה אבל אתה מעליהו לשום עצים

הניחא לר״א דאית ליה האי סברא אלא לרבנן דלית להו האי סברא מא״ל דעבדי להו כר״א בר״ש דתניא רבי אלעזר בר״ש אומר הקומץ קרב בעצמו והשירים מתפזרים על בית הדשן

דף כג עמוד ב

ואפי׳ רבנן לא פליגי עליה דר׳ אלעזר בר׳ שמעון אלא במנחת חוטא של כהנים דבת הקרבה היא אבל בהא אפי׳ רבנן מודו

בת ישראל הנשואה וכו׳ מ״ט דאמר קרא (ויקרא ו, טז) וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל כהן ולא כהנת

כהנת מתחללת כהן אין מתחלל מנלן דאמר קרא (ויקרא כא, טו) ולא יחלל זרעו בעמיו זרעו מתחלל והוא אינו מתחלל

כהנת מטמאה כו׳ מ״ט אמר קרא (ויקרא כא, א) אמור אל הכהנים בני אהרן בני אהרן ולא בנות אהרן

כהן אוכל בקדשי קדשים דכתיב (ויקרא ו, יא) כל זכר בבני אהרן יאכלנה

ומה בין איש כו׳ ת״ר איש אין לי אלא איש אשה מנין כשהוא אומר (ויקרא יג, מה) והצרוע אשר בו הרי כאן שנים

א״כ מה ת״ל איש לענין שלמטה איש פורע וכו׳

האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת בנה בנזיר אמר ר׳ יוחנן הלכה היא בנזיר האיש מגלח על נזירות אביו ואין האשה מגלחת על נזירות אביה אמר ר׳ יוחנן הלכה היא בנזיר

האיש מקדש את בתו ואין האשה מקדשת את בתה דכתיב (דברים כב, טז) את בתי נתתי לאיש הזה האיש מוכר את בתו ואין האשה מוכרת את בתה דכתיב (שמות כא, ז) כי ימכור איש את בתו

האיש נסקל ערום כו׳ מ״ט (ויקרא כד, יד) ורגמו אותו מאי אותו אילימא אותו ולא אותה והכתיב (דברים יז, ה) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אלא אותו בלא כסותו ולא אותה בלא כסותה

האיש נתלה ואין כו׳ מ״ט אמר קרא (דברים כא, כב) ותלית אותו על עץ אותו ולא אותה

האיש נמכר בגניבתו ואין האשה נמכרת בגניבתה מ״ט אמר קרא (שמות כב, ב) ונמכר בגניבתו בגניבתו ולא בגניבתה

הדרן עלך היה נוטל

מתני׳ ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה שנאמר (במדבר ה, כט) אשר תשטה אשה תחת אישה פרט לארוסה ושומרת יבם

אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת

דף כד עמוד א

ונתינה לישראל ובת ישראל לממזר ולנתין לא שותות ולא נוטלות כתובה

ואלו לא שותות ולא נוטלות כתובה האומרת טמאה אני ושבאו לה עדים שהיא טמאה והאומרת איני שותה

אמר בעלה איני משקה ושבעלה בא עליה בדרך נוטלות כתובה ולא שותות

מתו בעליהן עד שלא שתו בש״א נוטלות כתובה ולא שותות ובה״א או שותות או לא נוטלות כתובתן

מעוברת חבירו ומניקת חבירו לא שותות ולא נוטלות כתובה דברי ר״מ וחכ״א יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן

איילונית וזקינה ושאינה ראויה לילד לא נוטלות כתובה ולא שותות ר״א אומר יכול הוא לישא אשה אחרת ולפרות ולרבות הימנה

ושאר כל הנשים או שותות או לא נוטלות כתובה אשת כהן שותה ומותרת לבעלה אשת סריס שותה

ע״י כל עריות מקנין חוץ מן הקטן וממי שאינו איש

ואלו שב״ד מקנין להן מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין לא להשקותה אמרו אלא לפוסלה מכתובתה ר׳ יוסי אומר אף להשקותה לכשיצא בעלה מבית האסורין ישקנה

גמ׳ מישתא הוא דלא שתייא הא קנוי מקני לה מה״מ דת״ר (במדבר ה, יב) דבר אל בני ישראל ואמרת לרבות ארוסה ושומרת יבם לקינוי

ומתני׳ מני רבי יונתן היא דתניא תחת אישך פרט לארוסה יכול שאני מוציא אף שומרת יבם ת״ל איש איש דברי רבי יאשיה

ר׳ יונתן אומר תחת אישך פרט לשומרת יבם אוציא שומרת יבם ולא אוציא את ארוסה תלמוד לומר אשר תשטה אשה תחת אישה פרט לארוסה

מר אלימא ליה ארוסה דקידושי דידיה וסוקלין על ידו

ומר אלימא ליה שומרת יבם דלא מיחסרא מסירה לחופה

ורבי יונתן האי איש איש מאי עביד ליה מיבעי ליה לרבות אשת חרש ואשת שוטה ואשת

דף כד עמוד ב

שעמום ורבי יאשיה האי תחת אישה מאי עביד ליה מיבעי ליה להקיש איש לאשה ואשה לאיש

אלא טעמא דכתיבי הני קראי הא לאו הכי הוה אמינא ארוסה שתיא והא כי אתא רבי אחא בר חנינא מדרומא אתא ואייתי מתניתא בידיה (במדבר ה, כ) מבלעדי אישך משקדמה שכיבת בעל לבועל ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל

אמר רמי בר חמא משכחת לה כגון שבא עליה ארוס בבית אביה

דכוותה גבי שומרת יבם כגון שבא עליה יבם בבית חמיה הא שומרת יבם קרית לה אשתו מעלייתא היא דהאמר רב קנה לכל

כשמואל דאמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה

אי הכי לימא רב דאמר כרבי יאשיה ושמואל דאמר כרבי יונתן אמר לך רב אנא דאמרי אפילו לרבי יונתן מדאיצטריך קרא למעוטה מכלל דאשתו מעלייתא היא

דף כה עמוד א

ושמואל אמר אנא דאמרי אפילו לרבי יאשיה מדאיצטריך קרא לרבוייה מכלל דלאו אשתו היא כלל

איבעיא להו עוברת על דת צריכה התראה להפסידה כתובתה או אינה צריכה מי אמרינן כיון דעוברת על דת היא לא בעיא התראה או דלמא תיבעי התראה דאי הדרה בה תיהדר בה

ת״ש ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה מישתא הוא דלא שתיא הא קנויי מקני לה למאי לאו להפסידה כתובתה

אמר אביי לא לאוסרה עליו רב פפא אמר להשקותה כשהיא נשואה כדתניא אין מקנין לארוסה להשקותה כשהיא ארוסה אבל מקנין לארוסה להשקותה כשהיא נשואה

אמר רבא ת״ש אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין לא שותות ולא נוטלות כתובה

מישתא הוא דלא שתיא הא קנויי מקני להו ולמאי אי לאוסרן עליו הא אסירן וקיימן אלא לאו להפסידן כתובתן

אמר רב יהודה מדיסקרתא לא לאוסרה לבועל כבעל דתנן כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל

א״ר חנינא מסורא ת״ש ואלו שבית דין מקנין להן מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין ולא להשקותה אמרו אלא לפוסלה מכתובתה ש״מ בעי התראה ש״מ

וכולהו מאי טעמא לא אמרי מהא דלמא שאני התם דלית לה אימתא דבעל כלל

איבעיא להו עוברת על דת ורצה בעל לקיימה מקיימה או אינו מקיימה מי אמרינן בקפידא דבעל תלא רחמנא והא לא קפיד או דלמא כיון דקפיד קפיד

ת״ש ואלו שבית דין מקנין להן מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין ואי אמרת רצה בעל לקיימה מקיימה עבדי ב״ד מידי דדלמא לא ניחא ליה לבעל סתמא דמילתא כיון דעוברת על דת היא מינח ניחא ליה

איבעיא להו בעל שמחל על קינויו קינויו מחול או אינו מחול מי אמרינן בקינוי דבעל תלא רחמנא ובעל הא מחיל ליה לקינויו או דלמא כיון דקני ליה מעיקרא לא מצי מחיל ליה

ת״ש ואלו שב״ד מקנין להן מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין ואי אמרת בעל שמחל על קינויו קינויו מחול עבדינן מידי דאתי בעל מחיל ליה סתמא דמלתא אדם מסכים על דעת ב״ד

ת״ש ומוסרין לו שני ת״ח שמא יבא עליה בדרך ואי אמרת בעל שמחל על קינויו קינויו מחול לחליה לקינויה ולבעול

מ״ש תלמידי חכמים דגמירי דאי בעי למיבעל אמרי ליה אחליה לקינוייך ובעלה

ת״ש דאמר ר׳ יאשיה שלשה דברים סח לי זעירא מאנשי ירושלים בעל שמחל על קינויו קינויו מחול וזקן ממרא שרצו בית דין למחול לו מוחלין לו ובן סורר ומורה שרצו אביו ואמו למחול לו מוחלין לו

וכשבאתי אצל חבירי שבדרום על שנים הודו לי ועל זקן ממרא לא הודו לי שלא ירבו מחלוקת בישראל ש״מ בעל שמחל על קינויו קינויו מחול ש״מ

פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר קודם סתירה מחול לאחר סתירה אינו מחול וחד אמר לאחר סתירה נמי מחול ומסתברא כמאן דאמר אינו מחול

ממאי מדקא מהדרי רבנן לרבי יוסי דתניא רבי יוסי אומר בעלה נאמן עליה מקל וחומר ומה נדה שהיא בכרת בעלה נאמן עליה סוטה שהיא בלאו לא כל שכן

אמרו לו לא אם אמרת בנדה שכן יש לה היתר תאמר בסוטה שאין לה היתר

ואי אמרת לאחר סתירה מחול לה משכחת לה דיש לה היתר דאי בעי מחיל ליה לקינויה ובעיל אלא ש״מ לאחר סתירה אינו מחול שמע מינה

מתו בעליהן עד שלא שתו ב״ש כו׳ במאי קמיפלגי בית שמאי סברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי

דף כה עמוד ב

וב״ה סברי שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי

מעוברת חבירו כו׳ אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מחלוקת בעקרה וזקינה

אבל איילונית דברי הכל לא שותה ולא נוטלת כתובתה שנאמר (במדבר ה, כח) ונקתה ונזרעה זרע מי שדרכה להזריע יצאה זו שאין דרכה להזריע

מיתיבי המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו אם עד שלא כנסה נסתרה לא שותה ולא נוטלת כתובתה

דף כו עמוד א

מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא שותות ולא נוטלות כתובה דברי ר׳ מאיר

שהיה רבי מאיר אומר לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו ואם נשא יוציא ולא יחזיר עולמית וחכמים אומרים יוציא וכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס

והרובא שנשא עקרה וזקינה ואין לו אשה ובנים מעיקרא לא שותה ולא נוטלת כתובה ר׳ אלעזר אומר יכול הוא לישא אחרת ולפרות ולרבות הימנה

אבל המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו ומשכנסה נסתרה או שותה או לא נוטלת כתובה מעוברת ומינקת עצמו או שותה או לא נוטלת כתובתה הרובא שנשא עקרה וזקינה ויש לו אשה ובנים או שותה או לא נוטלת כתובה

אשת ממזר לממזר ואשת נתין לנתין ואשת גר ועבד משוחרר ואיילונית או שותה או לא נוטלת כתובה קתני מיהא איילונית תיובתיה דרב נחמן

אמר לך רב נחמן תנאי היא ואנא דאמרי כי האי תנא דתניא ר׳ שמעון בן אלעזר אומר איילונית לא שותה ולא נוטלת כתובה שנאמר (במדבר ה, כח) ונקתה ונזרעה זרע מי שדרכה להזריע יצאתה זו שאין דרכה להזריע

ורבנן האי ונקתה ונזרעה זרע מאי עבדי ליה מיבעי להו לכדתניא ונקתה ונזרעה [זרע] שאם היתה עקרה נפקדת דברי ר׳ עקיבא אמר לו ר׳ ישמעאל אם כן יסתרו כל העקרות ויפקדו וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה

אם כן מה תלמוד לומר ונקתה ונזרעה זרע שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח נקבות יולדת זכרים קצרים יולדת ארוכים שחורים יולדת לבנים

אשת ממזר לממזר פשיטא מהו דתימא אפושי פסולין לא ליפוש קא משמע לן

אשת גר ועבד משוחרר ואיילונית פשיטא

מהו דתימא (במדבר ה, ו) דבר אל בני ישראל ולא גרים קמ״ל ואימא הכי נמי ואמרת רבויא הוא

אשת כהן שותה כו׳ (אשת כהן. שותה) פשיטא מהו דתימא (במדבר ה, יג) והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת וזו הואיל ונתפשה אסורה אימא לא תשתה קא משמע לן

ומותרת לבעלה פשיטא אמר רב הונא במתנוונה מתנוונה הא בדקוה מיא

במתנוונה דרך אברים מהו דתימא הא זנויי זנאי והא דלא בדקוה מיא כי אורחיה משום דבאונס זנאי ולגבי כהן אסירא קא משמע לן

אשת סריס שותה פשיטא מהו דתימא מבלעדי אישך אמר רחמנא והאי לאו בר הכי הוא קא משמע לן

על ידי כל עריות מקנין פשיטא

דף כו עמוד ב

מהו דתימא (במדבר ה, יג) נטמאה נטמאה שני פעמים אחד לבעל ואחד לבועל היכא דקא מיתסרא בהא זנות אבל הא הואיל ואסורה וקיימא אימא לא קא משמע לן

חוץ מן הקטן [וכו׳] איש אמר רחמנא ולא קטן ושאינו איש למעוטי מאי אילימא למעוטי שחוף והאמר שמואל שחוף מקנין על ידו ופוסל בתרומה

מקנין על ידו פשיטא מהו דתימא (במדבר ה, יג) ושכב איש אותה שכבת זרע אמר רחמנא והא לאו בר הכי הוא קמ״ל

ופוסל בתרומה פשיטא מהו דתימא (ויקרא כא, טו) לא יחלל זרעו אמר רחמנא דאית ליה זרע ליחלל דלית ליה זרע לא ליחלל קמ״ל

ואלא למעוטי עובד כוכבים והאמר רב המנונא עובד כוכבים מקנין על ידו ופוסל בתרומה

מקנין על ידו פשיטא מהו דתימא נטמאה נטמאה שתי פעמים אחד לבעל ואחד לבועל היכא דקמיתסרא בהא זנות אבל הא הואיל ואסורה וקיימא אימא לא קמשמע לן

ופוסל בתרומה פשיטא מהו דתימא (ויקרא כב, יב) ובת כהן כי תהיה לאיש זר אמר רחמנא דבר הויה אין דלאו בר הויה לא קמשמע לן דפסיל מדרבי יוחנן

דאמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל מנין לעובד כוכבים ועבד שבאו על הכהנת ועל הלוייה ועל בת ישראל שפסלוה שנאמר (ויקרא כב, יג) ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה מי שיש לו אלמנות וגירושין בה יצאו עובד כוכבים ועבד שאין לו אלמנות וגירושין בה

ואלא למעוטי מאי א״ר פפא למעוטי בהמה דאין זנות בבהמה

אמר ליה רבא מפרזקיא לרב אשי מנא הא מילתא דאמור רבנן אין זנות בבהמה דכתיב (דברים כג, יט) לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב וגו׳

ותניא אתנן כלב ומחיר זונה מותרין שנאמר גם שניהם שנים ולא ארבעה

ואלא שכבת זרע ל״ל מיבעי ליה לכדתניא ש״ז פרט לדבר אחר

מאי דבר אחר אמר רב ששת פרט לשקינא לה שלא כדרכה אמר ליה רבא שלא כדרכה (ויקרא יח, כב) משכבי אשה כתיב

אלא אמר רבא פרט לשקינא לה דרך אברים א״ל אביי פריצותא בעלמא היא ופריצותא מי אסר רחמנא

אלא אמר אביי פרט לשקינא לה בנשיקה הניחא למ״ד הבראה זו הכנסת עטרה אבל נשיקה ולא כלום היא היינו דאתי קרא למעוטי נשיקה אלא למאן דאמר דאמר הבראה זו נשיקה מאי איכא למימר

לעולם לשקינא לה דרך אברים ומהו דתימא בקפידא דבעל תליא רחמנא ובעל הא קא קפיד קמשמע לן

אמר שמואל ישא אדם

דף כז עמוד א

דומה ואל ישא בת דומה שזו באה מטיפה כשרה וזו באה מטיפה פסולה

ור׳ יוחנן אמר ישא אדם בת דומה ואל ישא דומה שזו עומדת בחזקת כשרות וזו אינה עומדת בחזקת כשרות

מיתיבי נושא אדם דומה אמר רבא ותסברא נושא לכתחלה אלא אם נשא תני נמי בת דומה

והלכתא ישא אדם בת דומה ואל ישא דומה דתני רב תחליפא בר מערבא קמיה דר׳ אבהו אשה מזנה בניה כשרין רוב בעילות אחר הבעל

בעי רב עמרם היתה פרוצה ביותר מהו אליבא דמ״ד אין אשה מתעברת אלא סמוך לווסתה לא תיבעי לך דלא ידע בה ולא מנטר לה

כי תיבעי לך אליבא דמ״ד אין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה מאי כיון דידע בה נטורי מנטר לה או דלמא כיון דפרוצה ביותר לא תיקו

ואלו שב״ד כו׳ ת״ר איש מה ת״ל איש איש לרבות אשת חרש ואשת שוטה ואשת שעמום ושהלך בעלה למדינת הים ושהיה חבוש בבית האסורין שב״ד מקנין להן לפוסלן מכתובתן

יכול אף להשקותן ת״ל (במדבר ה, טו) והביא האיש את אשתו ר׳ יוסי אומר אף להשקותה ולכשיצא בעלה מבית האסורין ישקנה

במאי קא מיפלגי רבנן סברי בעינן וקינא והביא ור׳ יוסי סבר לא בעינן וקינא והביא

ת״ר (במדבר ה, כט) אשר תשטה אשה תחת אישה להקיש איש לאשה ואשה לאיש למאי הלכתא אמר רב ששת כשם שאם הוא סומא לא היה משקה דכתיב (במדבר ה, יג) ונעלם מעיני אישה כך היא אם היתה סומא לא היתה שותה רב אשי אמר כשם שחיגרת וגידמת לא היתה שותה דכתיב

דף כז עמוד ב

(במדבר ה, יח) והעמיד הכהן את האשה לפני ה׳ ונתן על כפיה כך הוא אם היה חיגר או גידם לא היה משקה מר בר רב אשי אמר כשם שאילמת לא היתה שותה דכתיב (במדבר ה, כב) ואמרה האשה אמן אמן כך הוא אם היה אילם לא היה משקה

הדרן עלך ארוסה

מתני׳ כשם שהמים בודקין אותה כך המים בודקין אותו שנאמר (במדבר ה, כב) ובאו ובאו

כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל שנאמר (במדבר ה, יג) נטמאה ונטמאה דברי ר׳ עקיבא

א״ר יהושע כך היה דורש זכריה בן הקצב רבי אומר שני פעמים האמורים בפרשה נטמאה ונטמאה אחד לבעל ואחד לבועל

בו ביום דרש ר׳ עקיבא (ויקרא יא, לג) וכלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא אינו אומר טמא אלא יטמא לטמא אחרים למד על ככר שני שמטמא את השלישי

א״ר יהושע מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי שהיית אומר עתיד דור אחר לטהר ככר שלישי שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא והלא ר׳ עקיבא תלמידך מביא לו מקרא מן התורה שהוא טמא שנאמר כל אשר בתוכו יטמא

בו ביום דרש ר׳ עקיבא (במדבר לה, ה) ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגו׳ ומקרא אחר אמר (במדבר לה, ד) מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב

אי אפשר לומר אלף אמה שכבר נאמר אלפים אמה ואי אפשר לומר אלפים אמה שכבר נאמר אלף אמה הא כיצד אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום השבת

ר׳ אליעזר בנו של ר׳ יוסי הגלילי אומר אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים

בו ביום דרש רבי עקיבא (שמות טו, א) אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה׳ ויאמרו לאמר שאין ת״ל לאמר ומה ת״ל לאמר מלמד שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה על כל דבר ודבר כקוראין את הלל (אשירה לה׳ כי גאה גאה) לכך נאמר לאמר

רבי נחמיה אומר כקורין את שמע ולא כקורין את הלל

בו ביום דרש ר׳ יהושע בן הורקנוס לא עבד איוב את הקב״ה אלא מאהבה שנא׳ (איוב יג, טו) הן יקטלני לו אייחל ועדיין הדבר שקול לו אני מצפה או איני מצפה ת״ל (איוב כז, ה) עד אגוע לא אסיר תומתי ממני מלמד שמאהבה עשה

אמר רבי יהושע מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי שהיית דורש כל ימיך שלא עבד איוב את המקום אלא מיראה שנאמר (איוב א, ח) איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע והלא יהושע תלמיד תלמידך למד שמאהבה עשה

גמ׳ אותו למאן אילימא לבעל בעל מאי עביד וכי תימא

דף כח עמוד א

דאי אית ביה עון בדקי ליה מיא כי אית ביה עון בדידיה מי בדקי לה מיא לדידה והא תניא (במדבר ה, לא) ונקה האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו

ואלא לבועל ליתני כדקתני סיפא כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל

לעולם לבועל ורישא איידי דתנא אותה תני אותו סיפא איידי דתנא בעל תנא בועל

שנאמר ובאו ובאו איבעיא להו באו ובאו קאמר או ובאו ובאו קאמר

ת״ש כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל שנאמר נטמאה ונטמאה

ועדיין תיבעי נטמאה נטמאה קאמר או נטמאה ונטמאה קאמר

ת״ש מדקתני סיפא רבי אומר שני פעמים האמורין בפרשה ונטמאה ונטמאה אחד לבעל ואחד לבועל מכלל דרבי עקיבא ווי קדריש

הלכך לרבי עקיבא שיתא קראי כתיבי

חד לצואה דידה וחד לצואה דידיה

חד לעשייה דידה וחד לעשייה דידיה

חד לידיעה דידה וחד לידיעה דידיה

ורבי תלתא קראי כתיבי חד לצואה וחד לעשייה וחד לידיעה

ורבי כשם שהמים בודקין אותה כך בודקין אותו מנא ליה

נפקא ליה מדתני׳ (במדבר ה, כב) לצבות בטן ולנפיל ירך בטנו ויריכו של בועל אתה אומר בטנו ויריכו של בועל או אינו אלא בטנה ויריכה של נבעלת כשהוא אומר וצבתה בטנה ונפלה יריכה הרי בטנה ויריכה של נבעלת אמור ומה אני מקיים לצבות בטן ולנפיל ירך בטנו ויריכו של בועל

ואידך ההוא דמודע לה כהן דבטן ברישא והדר ירך שלא להוציא לעז על המים המרים

ואידך א״כ לכתוב קרא בטנה ויריכה מאי בטן וירך ש״מ לבועל

ואימא כולי להכי הוא דאתא אם כן לכתוב בטנו ויריכו מאי בטן וירך ש״מ תרתי

א״ר יהושע כך היה דורש זכריה כו׳

ת״ר שלש פעמים האמורין בפרשה אם נטמאה נטמאה ונטמאה למה אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה דברי רבי עקיבא

אמר רבי ישמעאל קל וחומר ומה גרושה שמותרת לתרומה אסורה לכהונה זו שאסורה בתרומה אינו דין שאסורה לכהונה

מה ת״ל והיא נטמאה והיא לא נטמאה אם נטמאה למה שותה אם לא נטמאה למה משקה מגיד לך הכתוב שהספק אסורה

מכאן אתה דן לשרץ ומה סוטה שלא עשה בה שוגג כמזיד ואונס כרצון עשה בה ספק כודאי שרץ שעשה בו שוגג כמזיד ואונס כרצון אינו דין שיעשה בו ספק

דף כח עמוד ב

כודאי

וממקום שבאת מה סוטה רשות היחיד אף שרץ רשות היחיד

ומה סוטה דבר שיש בו דעת לישאל אף שרץ דבר שיש בו דעת לישאל

ומכאן אמרו דבר שיש בו דעת לישאל ברשות היחיד ספיקו טמא ברה״ר ספיקו טהור ושאין בו דעת לישאל בין ברה״י בין ברה״ר ספיקו טהור

ורבי ישמעאל א״ר עקיבא תרומה ומהדר ליה איהו כהונה

ותו לרבי עקיבא כהונה מנא ליה וכי תימא כהונה לא צריכא קרא

דף כט עמוד א

שהרי עשה בה ספק זונה כזונה תרומה נמי לא תיבעי קרא שהרי עשה בה ספק זונה כזונה

אלא לר׳ עקיבא ארבעה קראי כתיבי חד לבעל וחד לבועל וחד לכהונה וחד לתרומה

ורבי ישמעאל תלתא קראי כתיבי חד לבעל וחד לבועל וחד לתרומה וכהונה אתיא בקל וחומר

ורבי ישמעאל ממאי דאיצטריך קרא לתרומה וכהונה אתיא בקל וחומר דילמא כי אצטריך לכהונה ותרומה שריא

אמר לך מסתברא דומיא דבעל ובועל מה בעל ובועל מחיים אף תרומה נמי מחיים לאפוקי כהונה דלאחר מיתה

ור״ע דומיא דבעל ובועל לית ליה

ואי נמי אית ליה מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא

אמר רב גידל אמר רב דבר שיש בו דעת לישאל ואין בו דעת לישאל מהאי קרא נפקא (ויקרא ז, יט) והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל ודאי טמא הוא דלא יאכל הא ספק טמא וספק טהור יאכל

אימא סיפא (ויקרא ז, יט) והבשר כל טהור יאכל בשר ודאי טהור הוא דיאכל בשר הא ספק טמא וספק טהור לא יאכל

אלא לאו שמע מינה כאן שיש בו דעת לישאל כאן שאין בו דעת לישאל

ואיצטריך דרב גידל אמר רב ואיצטריך למיגמר מסוטה דאי מדרב הוה אמינא בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים איצטריך למיגמר מסוטה

ואי מסוטה הוה אמינא עד דאיכא דעת נוגע ומגיע צריכא

בו ביום דרש רבי עקיבא וכל כלי חרש כו׳

ומאחר דאין לו למה טמא

אמר רב יהודה אמר רב מן התורה אין לו מדין קל וחומר יש לו ומה טבול יום שמותר בחולין פוסל בתרומה ככר שני שפסול בחולין אינו דין שיעשה שלישי בתרומה

איכא למיפרך מה לטבול יום שכן אב הטומאה

תיתי

דף כט עמוד ב

מטבול יום דשרץ

מה לטבול יום דשרץ שכן במינו אב הטומאה

כלי חרש יוכיח

מה לכלי חרש שכן מטמא מאוירו

טבול יום יוכיח

וחוזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שמותרין בחולין ופוסלין בתרומה כל שכן ככר שני שפוסל בחולין דפוסל בתרומה

ודור אחר פריך מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד חמור

ורבן יוחנן בן זכאי צד חמור לא פריך

תניא אמר רבי יוסי מנין לרביעי בקודש שפסול

ודין הוא מה מחוסר כיפורים שמותר בתרומה פסול בקודש שלישי שפסול בתרומה אינו דין הוא שיעשה רביעי בקודש

ולמדנו שלישי לקודש מן התורה ורביעי מקל וחומר

שלישי לקודש מן התורה מנלן דכתיב (ויקרא ז, יט) והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל מי לא עסקינן דנגע בשני ואמר רחמנא לא יאכל רביעי מקל וחומר כדאמרן

אמר ר׳ יוחנן טעם בריבי איני יודע מה הוא שהרי תשובתו בצדו אוכל הבא מחמת טבול יום יוכיח שפסול בתרומה ואינו עושה רביעי בקודש

דתניא אבא שאול אומר טבול יום תחילה לקודש לטמא שנים ולפסול אחד

ר׳ מאיר אומר מטמא אחד ופוסל אחד וחכמים אומרים כשם שפוסל אוכלי תרומה ומשקי תרומה כך פוסל אוכלי קודש ומשקי קודש

מתקיף לה רב פפא ממאי דר׳ יוסי כרבנן סבירא ליה דילמא כאבא שאול ס״ל דאמר לטמא שנים ולפסול אחד

אי סלקא דעתך כאבא שאול ס״ל לייתיה לרביעי בקודש מאוכל שבא מחמת טבול יום

ומה אוכל הבא מחמת טבול יום דטבול יום גופיה מותר בחולין אמרת עושה רביעי בקודש אוכל

דף ל עמוד א

שלישי הבא מחמת שני דשני גופיה אסור בחולין אינו דין שעושה רביעי בקודש

וכי תימא משום דאיכא למיפרך מה לטבול יום שכן אב הטומאה הא אייתינה ממחוסר כיפורים ולא פרכיה

אמר רב אסי אמר רב ואמרי לה אמר רבה בן איסי אמר רב ר״מ ור׳ יוסי ור׳ יהושע ור׳ אלעזר ור׳ אליעזר כולהו סבירא להו דאין שני עושה שלישי בחולין

ר״מ דתנן כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים מטמא את הקודש ופוסל את התרומה ומותר בחולין ובמעשר דברי ר״מ וחכמים אוסרין במעשר

ר׳ יוסי הא דאמרן דאם איתיה לייתיה לרביעי בתרומה וחמישי בקודש

רבי יהושע דתנן ר״א אומר האוכל אוכל ראשון ראשון שני שני שלישי שלישי רבי יהושע אומר האוכל אוכל ראשון ואוכל שני שני שלישי שני בקודש ואין שני בתרומה

בחולין שנעשו על טהרת תרומה

על טהרת התרומה אין על טהרת הקודש לא

אלמא קסבר אין שני עושה שלישי בחולין

ר״א דתניא ר׳ אלעזר אומר שלשתן שוין הראשון שבקודש ושבחולין ושבתרומה

מטמא שנים ופוסל אחד בקודש

מטמא אחד ופוסל אחד בתרומה

ופוסל אחד בחולין

ר׳ אליעזר דתנן ר״א אומר חלה ניטלת מן הטהורה על הטמאה כיצד שתי עיסות אחת טהורה ואחת טמאה נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן פחות מכביצה באמצע כדי ליטול מן המוקף

דף ל עמוד ב

וחכמים אוסרין

ותניא כביצה

סברוה אידי ואידי בעיסה ראשונה וחולין הטבולין לחלה לא כחלה דמו

מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר אין שני עושה שלישי בחולין

ומר סבר שני עושה שלישי בחולין

אמר רב מרי בריה דרב כהנא דכולי עלמא אין שני עושה שלישי בחולין והכא בחולין הטבולין לחלה קמיפלגי מר סבר כחלה דמו ומר סבר לא כחלה דמו

ואיבעית אימא דכולי עלמא חולין הטבולין לחלה לא כחלה דמו ואין שני עושה שלישי בחולין והכא במותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל קמיפלגי

מ״ס מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל ומר סבר אסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל

בו ביום דרש רבי עקיבא וכו׳

במאי קא מיפלגי מר סבר תחומין דאורייתא ומר סבר דרבנן

ת״ר בו ביום דרש רבי עקיבא בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה וכיצד אמרו שירה כגדול המקרא את הלל והן עונין אחריו ראשי פרקים משה אמר (שמות טו, א) אשירה לה׳ והן אומרים אשירה לה׳ משה אמר כי גאה גאה והן אומרים אשירה לה׳

רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר כקטן המקרא את הלל והן עונין אחריו כל מה שהוא אומר משה אמר אשירה לה׳ והן אומרים אשירה לה׳ משה אמר כי גאה גאה והן אומרים כי גאה גאה

רבי נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת שהוא פותח תחילה והן עונין אחריו

במאי קמיפלגי רבי עקיבא סבר לאמר אמילתא קמייתא

ורבי אליעזר בנו של ר״י הגלילי סבר לאמר אכל מילתא ומילתא ור׳ נחמיה ׳ סבר ויאמרו דאמור כולהו בהדי הדדי לאמר דפתח משה ברישא

תנו רבנן דרש רבי יוסי הגלילי בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה וכיצד אמרו שירה עולל מוטל על ברכי אמו ותינוק יונק משדי אמו כיון שראו את השכינה עולל הגביה צוארו ותינוק שמט דד מפיו ואמרו זה אלי ואנוהו שנאמר (תהלים ח, ג) מפי עוללים ויונקים יסדת עוז

היה רבי מאיר אומר מנין שאפי׳ עוברים שבמעי אמן אמרו שירה שנאמר

דף לא עמוד א

(תהלים סח, כז) במקהלות ברכו אלהים ה׳ ממקור ישראל

(והא לא חזו אמר רבי תנחום כרס נעשה להן כאספקלריא המאירה וראו)

בו ביום דרש רבי יהושע בן הורקנוס שלא עבד איוב כו׳ וליחזי האי לא אי בלמ״ד אל״ף כתיב לא הוא אי בלמ״ד וי״ו כתיב לו הוא

וכל היכא דכתיב בלמ״ד אל״ף לא הוא אלא מעתה (ישעיהו סג, ט) בכל צרתם לא צר דכתיב בלמ״ד אל״ף הכי נמי דלא הוא

וכ״ת ה״נ והכתיב ומלאך פניו הושיעם אלא (לאו) משמע הכי ומשמע הכי

תניא רבי מאיר אומר נאמר ירא אלהים באיוב ונאמר ירא אלהים באברהם מה ירא אלהים האמור באברהם מאהבה אף ירא אלהים האמור באיוב מאהבה

ואברהם גופיה מנלן דכתיב (ישעיהו מא, ח) זרע אברהם אוהבי

מאי איכא בין עושה מאהבה לעושה מיראה איכא הא דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה שזה תלוי לאלף דור וזה תלוי לאלפים דור

הכא כתיב (שמות כ, ה) לאלפים לאהבי ולשומרי מצותי והתם כתיב (דברים ז, ט) ולשומרי מצותיו לאלף דור

התם נמי כתיב לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור

האי לדסמיך ליה והאי לדסמיך ליה

הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דרבא חד אמר ליה אקריון בחלמאי (תהלים לא, כ) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וחד אמר ליה אקריון בחלמאי (תהלים ה, יב) וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו ויעלצו בך אוהבי שמך אמר להו תרוייכו רבנן צדיקי גמורי אתון מר מאהבה ומר מיראה

הדרן עלך כשם שהמים

מתני׳ מי שקינא לאשתו ונסתרה אפילו שמע מעוף הפורח יוציא ויתן כתובה דברי רבי אליעזר

רבי יהושע אומר עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה

אמר עד אחד אני ראיתיה שנטמאת לא היתה שותה ולא עוד אלא אפילו עבד אפילו שפחה הרי אלו נאמנין אף לפוסלה מכתובתה

חמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה הרי אלו נאמנות ולא לפוסלה מכתובתה אלא שלא תשתה

שהיה בדין ומה אם עדות ראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינה מתקיימת בפחות משנים עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים

תלמוד לומר (במדבר ה, יג) ועד אין בה כל עדות שיש בה

קל וחומר לעדות הראשונה מעתה ומה אם

דף לא עמוד ב

עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם הרי היא מתקיימת בעד אחד עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינו דין שתתקיים בעד אחד

תלמוד לומר (דברים כד, א) כי מצא בה ערות דבר ולהלן הוא אומר (דברים יט, טו) על פי שנים עדים יקום דבר מה להלן על פי שנים אף כאן פי שנים

עד אומר נטמאת ועד אומר לא נטמאת אשה אומרת נטמאת ואשה אומרת לא נטמאת היתה שותה

אחד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת היתה שותה שנים אומרים נטמאת ואחד אומר לא נטמאת לא היתה שותה

גמ׳ האי תלמוד לומר כי מצא בה ערות דבר ת״ל

בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה מיבעי ליה

הכי נמי קאמר תלמוד לומר בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה

וטומאה בעלמא בלא קינוי ובלא סתירה דלא מהימן עד אחד מנלן נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר מה להלן בשני עדים אף כאן בשני עדים

עד אומר נטמאת טעמא דקא מכחיש ליה הא לא קא מכחיש ליה עד אחד מהימן

מנהני מילי דתנו רבנן (במדבר ה, יג) ועד אין בה בשנים הכתוב מדבר

אתה אומר בשנים או אינו אלא באחד תלמוד לומר (דברים יט, טו) לא יקום עד אחד באיש וגו׳

ממשמע שנאמר לא יקום עד איני יודע שהוא אחד מה תלמוד לומר אחד זה בנה אב כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד

ואמר רחמנא תרי לית בה אלא חד והיא לא נתפשה אסורה

וכיון דמדאורייתא עד אחד מהימן אידך היכי מצי מכחיש ליה והא אמר עולא כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים

אלא אמר עולא תני לא היתה שותה וכן אמר רבי יצחק לא היתה שותה ורבי חייא אמר היתה שותה

לרבי חייא קשיא דעולא לא קשיא כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה

תנן עד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת היתה שותה הא חד וחד לא היתה שותה תיובתא דרבי חייא

אמר לך רבי חייא וליטעמיך אימא סיפא שנים אומרים נטמאת ואחד אומר לא נטמאת לא היתה שותה הא חד וחד היתה שותה

אלא כולה בפסולי עדות ור׳ נחמיה היא דתניא רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באיש אחד כשני אנשים באיש אחד

ואיכא דאמרי כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא אפי׳ מאה נשים נמי כעד אחד דמיין

דף לב עמוד א

והכא במאי עסקינן כגון דאתאי אשה מעיקרא

ותרצה לדרבי נחמיה הכי ר׳ נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דיעות ועשו שתי נשים באשה אחת כשני אנשים באיש אחד אבל שתי נשים באיש אחד כי פלגא ופלגא דמי

ותרתי בפסולי עדות למה לי מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דיעות לחומרא אבל לקולא לא אזלינן קמ״ל

הדרן עלך מי שקינא

מתני׳ **אלו** נאמרין בכל לשון פרשת סוטה ווידוי מעשר קרית שמע ותפלה וברכת המזון ושבועת העדות ושבועת הפיקדון

ואלו נאמרין בלשון הקודש מקרא ביכורים וחליצה ברכות וקללות ברכת כהנים וברכת כהן גדול ופרשת המלך ופרשת עגלה ערופה ומשוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם

מקרא ביכורים כיצד (דברים כו, ה) וענית ואמרת לפני ה׳ אלהיך ולהלן הוא אומר (דברים כז, יד) וענו הלוים ואמרו מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש

חליצה כיצד (דברים כה, ט) וענתה ואמרה ולהלן הוא אומר וענו הלוים ואמרו מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש

ר׳ יהודה אומר וענתה ואמרה ככה עד שתאמר בלשון הזה

ברכות וקללות כיצד כיון שעברו ישראל את הירדן ובאו אל הר גריזים ואל הר עיבל שבשומרון שבצד שכם שבאצל אלוני מורה שנאמר (דברים יא, ל) הלא המה בעבר הירדן וגו׳ ולהלן הוא אומר (בראשית יב, ו) ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה מה אלון מורה האמור להלן שכם אף אלון מורה האמור כאן שכם

ששה שבטים עלו ראש הר גריזים וששה שבטים עלו לראש הר עיבל והכהנים והלוים והארון עומדים למטה באמצע הכהנים מקיפין את הארון והלוים את הכהנים וכל ישראל מכאן ומכאן שנאמר (יהושע ח, לג) וכל בני ישראל וזקניו ושוטריו ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון וגו׳

הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה ואלו ואלו עונין אמן הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה (דברים כז, טו) ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה ואלו ואלו עונין אמן עד שגומרין ברכות וקללות

ואחר כך הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון שנאמר (דברים כז, ח) באר היטב ונטלו את האבנים ובאו

דף לב עמוד ב

ולנו במקומן

גמ׳ פרשת סוטה מנלן דכתיב (במדבר ה, כא) ואמר הכהן לאשה בכל לשון שהוא אומר

תנו רבנן משמיעין אותה בכל לשון שהיא שומעת על מה היא שותה ובמה היא שותה על מה נטמאת ובמה היא נטמאת

על מה היא שותה על עסקי קינוי וסתירה ובמה היא שותה במקידה של חרש

על מה נטמאת על עסקי שחוק וילדות ובמה היא נטמאת בשוגג או במזיד באונס [או] ברצון וכל כך למה שלא להוציא לעז על מים המרים

וידוי מעשר מנלן דכתיב (דברים כו, יג) ואמרת לפני ה׳ אלהיך בערתי הקודש מן הבית ויליף אמירה מסוטה בכל לשון שהוא אומר

א״ל רב זביד לאביי ולילף אמירה מלוים מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש

דנין אמירה גרידתא מאמירה גרידתא ואין דנין אמירה גרידתא מענייה ואמירה

תניא רשב״י אומר אדם אומר שבחו בקול נמוך וגנותו בקול רם

שבחו בקול נמוך מן וידוי המעשר גנותו בקול רם ממקרא ביכורים

וגנותו בקול רם והאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מפני מה תקנו תפלה בלחש כדי שלא לבייש את עוברי עבירה שהרי לא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה

לא תימא גנותו אלא אימא צערו כדתניא (ויקרא יג, מה) וטמא טמא יקרא צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים וכל מי שאירע בו דבר צריך להודיע לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים

גופא א״ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מפני מה תיקנו תפלה בלחש שלא לבייש את עוברי עבירה שהרי לא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה

ולא והא איכא דמים דם חטאת למעלה ודם עולה למטה התם כהן הוא דידע

והאיכא חטאת נקבה עולה זכר התם מיכסיא באליה

תינח כבשה שעירה מאי איכא למימר התם איהו דקא מיכסיף נפשיה דאיבעי ליה לאיתויי כבשה וקא מייתי שעירה

חטאת דעבודת כוכבים דלא סגי דלאו שעירה מאי איכא למימר התם ניכסיף וניזיל כי היכי דנכפר ליה

קרית שמע מנלן דכתיב (דברים ו, ד) שמע ישראל בכל לשון שאתה שומע

תנו רבנן קרית שמע ככתבה דברי רבי וחכמים אומרים בכל לשון

מאי טעמא דרבי אמר קרא (דברים ו, ו) והיו בהווייתן יהו

ורבנן אמר קרא שמע בכל לשון שאתה שומע

ורבנן נמי הא כתיב והיו ההוא שלא יקראנה למפרע

ורבי שלא יקראנה למפרע מנליה נפקא ליה מדברים הדברים ורבנן דברים הדברים לא משמע להו

ורבי נמי הכתיב שמע ההוא מיבעי ליה להשמיע לאזניך מה שאתה מוציא מפיך ורבנן סברי לה כמאן דאמר הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא

לימא קסבר רבי

דף לג עמוד א

כל התורה בכל לשון נאמרה דאי סלקא דעתך בלשון הקודש נאמרה והיו דכתב רחמנא למה לי

איצטריך משום דכתיב שמע

לימא קסברי רבנן כל התורה כולה בלשון קודש נאמרה דאי סלקא דעתך בכל לשון שמע דכתב רחמנא למה לי

איצטריך משום דכתיב והיו

תפלה רחמי היא כל היכי דבעי מצלי

ותפלה בכל לשון והאמר רב יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית דאמר רבי יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי

לא קשיא הא ביחיד הא בצבור

ואין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי והתניא יוחנן כהן גדול שמע ב״ק מבית קדש הקדשים שהוא אומר נצחו טליא דאזלו לאגחא קרבא לאנטוכיא ושוב מעשה בשמעון הצדיק ששמע בת קול מבית קדש הקדשים שהוא אומר בטילת עבידתא דאמר שנאה לאייתאה על היכלא ונהרג גסקלגס ובטלו גזירותיו וכתבו אותה שעה וכיוונו ובלשון ארמי היה אומר

אי בעית אימא בת קול שאני דלאשמועי עבידא ואי בעית אימא גבריאל הוה דאמר מר בא גבריאל ולימדו שבעים לשון

ברכת המזון דכתיב (דברים ח, י) ואכלת ושבעת וברכת את ה׳ אלהיך בכל לשון שאתה מברך

שבועת העדות דכתיב (ויקרא ה, א) ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה בכל לשון שהיא שומעת

שבועת הפקדון אתיא תחטא תחטא משבועת העדות

ואלו נאמרין בלשון הקודש מקרא ביכורים וחליצה כו׳ עד מקרא ביכורים כיצד (דברים כו, ה) ועניתּ ואמרת לפני ה׳ אלהיך ולהלן הוא אומר (דברים כז, יד) וענו הלוים ואמרו אל כל איש ישראל מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש אף כאן בלה״ק

ולוים גופייהו מנלן אתיא קול קול ממשה כתיב הכא קול רם וכתיב התם (שמות יט, יט) משה ידבר והאלהים יעננו בקול מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש

חליצה כיצד וכו׳ ורבנן האי ככה מאי עבדי ליה מיבעי להו לדבר שהוא מעשה מעכב

ור׳ יהודה מכה ככה ורבנן כה ככה לא משמע להו

דף לג עמוד ב

ורבי יהודה האי (דברים כה, ט) וענתה ואמרה מאי עביד ליה מיבעי ליה לאגמורי ללוים דבלשון הקודש

ולילף קול ממשה ענייה ענייה גמיר קול קול לא גמיר

תניא נמי הכי רבי יהודה אומר כל מקום שנאמר כה ככה ענייה ואמירה אינו אלא לשון הקודש כה (במדבר ו, כג) כה תברכו (דברים כה, ט) ככה דחליצה ענייה ואמירה דלוים

ברכות וקללות כיצד כיון שעברו ישראל את הירדן כו׳ תנו רבנן (דברים יא, ל) הלא המה בעבר הירדן מעבר לירדן ואילך דברי רבי יהודה (דברים יא, ל) אחרי דרך מבוא השמש מקום שחמה זורחת

(דברים יא, ל) בארץ הכנעני היושב בערבה אלו הר גריזים והר עיבל שיושבין בהם כותיים (דברים יא, ל) מול הגלגל סמוך לגלגל (דברים יא, ל) אצל אלוני מורה שכם ולהלן הוא אומר (בראשית יב, ו) ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה מה אלון מורה האמור להלן שכם אף כאן שכם

תניא אמר רבי אלעזר ברבי יוסי בדבר זה זייפתי ספרי כותיים אמרתי להם זייפתם תורתכם ולא העליתם בידכם כלום שאתם אומרים אלוני מורה שכם אף אנו מודים שאלוני מורה שכם אנו למדנוה בגזרה שוה אתם במה למדתום

רבי אלעזר אמר הלא המה בעבר הירדן סמוך לירדן דאי מעבר הירדן ואילך הלא כתיב (דברים כז, ד) והיה בעברכם את הירדן

אחרי דרך מבוא השמש מקום שהחמה שוקעת בארץ הכנעני ארץ חוי היא

היושב בערבה והלא בין הרים וגבעות הן יושבין מול הגלגל והלא לא ראו את הגלגל

רבי אליעזר ב״י אומר לא בא הכתוב אלא להראות להן דרך בשניה כדרך שהראה להן בראשונה דרך בדרך לכו ולא בשדות וכרמים היושב בישוב לכו ולא במדברות בערבה בערבה לכו ולא בהרים וגבעות

תנו רבנן כיצד עברו ישראל את הירדן בכל יום ארון נוסע אחר שני דגלים והיום נסע תחילה שנאמר (יהושע ג, יא) הנה ארון הברית אדון כל הארץ עובר לפניכם בכל יום ויום לוים נושאין את הארון והיום נשאוהו כהנים שנאמר (יהושע ג, יג) והיה כנוח כפות רגלי הכהנים נושאי ארון ה׳ וגו׳

תניא רבי יוסי אומר בשלשה מקומות נשאו כהנים את הארון כשעברו את הירדן וכשהסיבו את יריחו וכשהחזירוהו למקומו

דף לד עמוד א

וכיון שניטבלו רגלי כהנים במים חזרו המים לאחוריהם שנאמר (יהושע ג, טו) וכבוא נושאי הארון עד הירדן וגו׳ ויעמדו המים היורדים מלמעלה קמו נד אחד וכמה גובהן של מים שנים עשר מיל על שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל דברי ר׳ יהודה

אמר לו ר׳ אלעזר בר׳ שמעון לדבריך אדם קל או מים קלים הוי אומר מים קלים אם כן באין מים ושוטפין אותן

אלא מלמד שהיו מים נגדשין ועולין כיפין על גבי כיפין יתר משלש מאות מיל עד שראו אותן כל מלכי מזרח ומערב שנאמר (יהושע ה, א) ויהי כשמוע כל מלכי האמורי אשר בעבר הירדן ימה וכל מלכי הכנעני אשר על הים את אשר הוביש ה׳ את מי הירדן מפני בני ישראל עד עברם וימס לבבם ולא היה בהם עוד רוח מפני בני ישראל

ואף רחב הזונה אמרה לשלוחי יהושע (יהושע ב, י) כי שמענו את אשר הוביש ה׳ את מי ים סוף וגו׳ וכתיב (יהושע ב, יא) ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד וגו׳

עודם בירדן אמר להם יהושע דעו על מה אתם עוברים את הירדן על מנת שתורישו את יושבי הארץ מפניכם שנאמר (במדבר לג, נב) והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם וגו׳ אם אתם עושין כן מוטב ואם לאו באין מים ושוטפין אותיכם מאי אותיכם אותי ואתכם

עודם בירדן אמר להן יהושע הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו למספר שבטי ישראל וגו׳ וכתיב (יהושע ד, ו) למען תהיה זאת אות בקרבכם כי ישאלון בניכם מחר לאמר מה האבנים האלה לכם וגו׳ סימן לבנים שעברו אבות את הירדן

עודם בירדן אמר להן יהושע (יהושע ד, ג) שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב רגלי הכהנים הכן שתים עשרה אבנים והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון אשר תלינו בו הלילה וגו׳ יכול בכל מלון ומלון ת״ל אשר תלינו בו הלילה

אמר רבי יהודה אבא חלפתא ורבי אליעזר בן מתיא וחנניא בן חכינאי עמדו על אותן אבנים ושיערום כל אחת ואחת שקולה כארבעים סאה וגמירי דטעונא דמדלי איניש לכתפיה תילתא דטעוניה הוי

מכאן אתה מחשב לאשכול שנאמר (במדבר יג, כג) וישאוהו במוט בשנים ממשמע שנאמר במוט איני יודע שבשנים מה תלמוד לומר בשנים בשני מוטות

אמר רבי יצחק טורטני וטורטני דטורטני הא כיצד שמנה נשאו אשכל אחד נשא רימון ואחד נשא תאינה יהושע וכלב לא נשאו כלום אי בעית אימא משום דחשיבי ואי בעית אימא שלא היו באותה עצה

פליגי בה רבי אמי ורבי יצחק נפחא חד אמר לדברי רבי יהודה

דף לד עמוד ב

כחנייתן עברו לדברי רבי אלעזר בר׳ שמעון בזה אחר זה עברו

וחד אמר בין מר ובין מר כחנייתן עברו מר סבר אדם קל ומר סבר מים קלים

(במדבר יג, ב) שלח לך אנשים אמר ריש לקיש שלח לך מדעתך וכי אדם זה בורר חלק רע לעצמו והיינו דכתיב (דברים א, כג) וייטב בעיני הדבר אמר ריש לקיש בעיני ולא בעיניו של מקום

(דברים א, כב) ויחפרו לנו את הארץ אמר ר׳ חייא בר אבא מרגלים לא נתכוונו אלא לבושתה של ארץ ישראל כתיב הכא ויחפרו לנו את הארץ וכתיב התם (ישעיהו כד, כג) וחפרה הלבנה ובושה החמה וגו׳

(במדבר יג, ד) ואלה שמותם למטה ראובן שמוע בן זכור אמר רבי יצחק דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מרגלים על שם מעשיהם נקראו ואנו לא עלתה בידינו אלא אחד (במדבר יג, יג) סתור בן מיכאל סתור שסתר מעשיו של הקב״ה מיכאל שעשה עצמו מך

אמר רבי יוחנן אף אנו נאמר נחבי בן ופסי נחבי שהחביא דבריו של הקב״ה ופסי שפיסע על מדותיו של הקב״ה

(במדבר יג, כב) ויעלו בנגב ויבא עד חברון ויבאו מבעי ליה אמר רבא מלמד שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשתטח על קברי אבות אמר להן אבותי בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים

יהושע כבר בקש משה עליו רחמים שנאמר (במדבר יג, טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע יה יושיעך מעצת מרגלים והיינו דכתיב (במדבר יד, כד) ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וגו׳

ושם אחימן ששי ותלמי וגו׳ אחימן מיומן שבאחיו ששי שמשים את הארץ כשחתות תלמי שמשים את הארץ תלמים תלמים

ד״א אחימן בנה ענת ששי בנה אלש תלמי בנה תלבוש ילידי הענק שמעניקין חמה בקומתן

(במדבר יג, כב) וחברון שבע שנים נבנתה [מאי נבנתה] אילימא נבנתה ממש אפשר אדם בונה בית לבנו קטן קודם לבנו גדול דכתיב (בראשית י, ו) ובני חם כוש ומצרים וגו׳

אלא שהיתה מבונה על אחד משבעה בצוען ואין לך טרשים בכל א״י יתר מחברון (משום) דקברי בה שיכבי ואין לך מעולה בכל הארצות יתר מארץ מצרים שנאמר (בראשית יג, י) כגן ה׳ כארץ מצרים ואין לך מעולה בכל ארץ מצרים יתר מצוען דכתיב (ישעיהו ל, ד) כי היו בצוען שריו ואפילו הכי חברון מבונה אחד משבעה בצוען

וחברון טרשים הוי והא כתיב (שמואל ב טו, ז) ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא וגו׳ ואמר רב אויא ואיתימא רבה בר בר חנן שהלך להביא כבשים מחברון ותניא אילים ממואב כבשים מחברון מינה איידי דקלישא ארעא עבדה רעיא ושמן קניינא

(במדבר יג, כה) וישובו מתור הארץ

דף לה עמוד א

וילכו ויבאו א״ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מקיש הליכה לביאה מה ביאה בעצה רעה אף הליכה בעצה רעה

(במדבר יג, כז) ויספרו לו ויאמרו באנו וגו׳ וכתיב אפס כי עז העם אמר רבי יוחנן (סימן אמ״ת לבד״ו לוי״ה) משום ר״מ כל לשון הרע שאין בו דבר אמת בתחילתו אין מתקיים בסופו

(במדבר יג, ל) ויהס כלב את העם אל משה אמר רבה שהסיתן בדברים

פתח יהושע דקא משתעי אמרי ליה דין ראש קטיעה ימלל

אמר אי משתעינא אמרי בי מילתא וחסמין לי אמר להן וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם סברי בגנותיה קא משתעי אישתיקו

אמר להו הוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והאכילנו את המן אם יאמר עשו סולמות ועלו לרקיע לא נשמע לו (במדבר יג, ל) עלה נעלה וירשנו אותה וגו׳

והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל וגו׳ אמר רבי חנינא בר פפא דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה כי חזק הוא ממנו אל תקרי ממנו אלא ממנו כביכול אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם

(במדבר יג, לב) ארץ אוכלת יושביה היא דרש רבא אמר הקב״ה אני חשבתיה לטובה והם חשבו לרעה אני חשבתיה לטובה דכל היכא דמטו מת חשיבא דידהו כי היכי דניטרדו ולא לשאלו אבתרייהו ואיכא דאמרי איוב נח נפשיה ואטרידו כולי עלמא בהספידא הם חשבו לרעה ארץ אוכלת יושביה היא

(במדבר יג, לג) ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו וגו׳ אמר רב משרשיא מרגלים שקרי הוו בשלמא ונהי בעינינו כחגבים לחיי אלא וכן היינו בעיניהם מנא הוו ידעי

ולא היא כי הוו מברי אבילי תותי ארזי הוו מברי וכי חזינהו סלקו יתבי באילני שמעי דקאמרי קחזינן אינשי דדמו לקמצי באילני

(במדבר יד, א) ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו אמר רבה אמר רבי יוחנן אותו היום [ערב] תשעה באב היה אמר הקב״ה הן בכו בכיה של חנם ואני אקבע להם בכיה לדורות

ויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים וכתיב (במדבר יד, י) וכבוד ה׳ נראה באהל מועד אמר רבי חייא בר אבא מלמד שנטלו אבנים וזרקום כלפי מעלה

(במדבר יד, לז) וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה אמר רבי שמעון בן לקיש שמתו מיתה משונה אמר רבי חנינא בר פפא דרש ר׳ שילא איש כפר תמרתא מלמד שנשתרבב לשונם ונפל על טיבורם והיו תולעים יוצאות מלשונם ונכנסות בטיבורם ומטיבורם ונכנסות בלשונם ורב נחמן בר יצחק אמר באסכרה מתו

וכיון שעלה האחרון שבישראל מן הירדן חזרו מים למקומן שנאמר (יהושע ד, יח) ויהי בעלות הכהנים נושאי ארון ברית ה׳ מתוך הירדן נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה וישובו מי הירדן למקומם וילכו כתמול שלשום על כל גדותיו

נמצא ארון ונושאיו וכהנים מצד אחד וישראל מצד אחד נשא ארון את נושאיו ועבר שנאמר (יהושע ד, יא) ויהי כאשר תם כל העם לעבור ויעבור ארון ה׳ והכהנים לפני העם

ועל דבר זה נענש עוזא שנאמר (דברי הימים א יג, ט) ויבאו עד גורן כידון וישלח עוזא את ידו לאחוז את הארון אמר לו הקב״ה עוזא נושאיו נשא עצמו לא כל שכן

(שמואל ב ו, ז) ויחר אף ה׳ בעוזא ויכהו שם על השל וגו׳ רבי יוחנן ור״א חד אמר על עסקי שלו וחד אמר שעשה צרכיו בפניו

(שמואל ב ו, ז) וימת שם עם ארון האלהים א״ר יוחנן עוזא בא לעוה״ב שנאמר עם ארון האלהים מה ארון לעולם קיים אף עוזא בא לעוה״ב

(שמואל ב ו, ח) ויחר לדוד על אשר פרץ ה׳ פרץ בעוזא א״ר אלעזר שנשתנו פניו כחררה

אלא מעתה כל היכא דכתיב ויחר ה״נ התם כתיב אף הכא לא כתיב אף

דרש רבא מפני מה נענש דוד מפני שקרא לדברי תורה זמירות שנאמר (תהלים קיט, נד) זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי

אמר לו הקב״ה ד״ת שכתוב בהן (משלי כג, ה) התעיף עיניך בו ואיננו אתה קורא אותן זמירות הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו דכתיב (במדבר ז, ט) ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש וגו׳ ואיהו אתייה בעגלתא

(שמואל א ו, יט) ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון משום דראו ויך (אלהים) רבי אבהו ורבי אלעזר חד אמר קוצרין ומשתחוים היו וחד אמר מילי נמי אמור

דף לה עמוד ב

מאן אמריך (להא) דאימריית ומאן אתא עלך דאיפייסת

(שמואל א ו, יט) ויך בעם שבעים איש וחמשים אלף איש רבי אבהו ורבי אלעזר חד אמר שבעים איש היו וכל אחד ואחד שקול כחמשים אלף וחד אמר חמשים אלף היו וכל אחד ואחד שקול כשבעים סנהדרין

(שמואל ב ו, יג) ויהי כי צעדו נושאי ארון ה׳ ששה צעדים ויזבח שור ומריא וכתיב (דברי הימים א טו, כו) שבעה פרים ושבעה אילים אמר רב פפא בר שמואל על כל פסיעה ופסיעה שור ומריא על כל שש ושש פסיעות שבעה פרים ושבעה אילים

אמר ליה רב חסדא אם כן מילאת את כל ארץ ישראל במות אלא אמר רב חסדא על כל שש ושש פסיעות שור ומריא על כל ששה סדרים של שש פסיעות שבעה פרים ושבעה אילים

כתיב (דברי הימים א יג, ט) כידון וכתיב (שמואל ב ו, ו) נכון אמר רבי יוחנן בתחלה כידון ולבסוף נכון

נמצאת אתה אומר שלשה מיני אבנים היו אחד שהקים משה בארץ מואב שנאמר (דברים א, ה) בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר וגו׳ ולהלן הוא אומר (דברים כז, ג) וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת וגו׳ ואתיא באר באר

ואחד שהקים יהושע בתוך הירדן שנאמר (יהושע ד, ט) ושתים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן ואחד שהקים בגלגל שנאמר (יהושע ד, כ) ואת שתים עשרה האבנים האלה אשר לקחו וגו׳

ת״ר כיצד כתבו ישראל את התורה רבי יהודה אומר על גבי אבנים כתבוה שנאמר (דברים כז, ח) וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת וגו׳ ואחר כך סדו אותן בסיד

אמר לו רבי שמעון לדבריך היאך למדו אומות של אותו הזמן תורה אמר לו בינה יתירה נתן בהם הקב״ה ושיגרו נוטירין שלהן וקילפו את הסיד והשיאוה ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת שהיה להן ללמד ולא למדו

ר׳ שמעון אומר על גבי סיד כתבוה וכתבו להן למטה (דברים כ, יח) למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל וגו׳ הא למדת שאם היו חוזרין בתשובה היו מקבלין אותן

אמר רבא בר שילא מ״ט דרבי שמעון דכתיב (ישעיהו לג, יב) והיו עמים משרפות סיד על עסקי סיד

ור׳ יהודה כי סיד מה סיד אין לו תקנה אלא שריפה אף אותם הכותים אין להם תקנה אלא שריפה

כמאן אזלא הא דתניא (דברים כא, י) ושבית שביו לרבות כנענים שבחוצה לארץ שאם חוזרין בתשובה מקבלין אותן

דף לו עמוד א

כמאן כר׳ שמעון

בא וראה כמה נסים נעשו באותו היום עברו ישראל את הירדן ובאו להר גריזים ולהר עיבל יתר מששים מיל ואין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם וכל העומד בפניהם מיד נתרז שנאמר (שמות כג, כז) את אימתי אשלח לפניך והמותי את כל העם אשר תבא בהם וגו׳

ואומר (שמות טו, טז) תפול עליהם אימתה ופחד עד יעבר עמך ה׳ זו ביאה ראשונה עד יעבר עם זו קנית זו ביאה שניה

אמור מעתה ראויין היו ישראל לעשות להם נס בביאה שניה כביאה ראשונה אלא שגרם החטא

ואחר כך הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליהם את כל דברי התורה בשבעים לשון שנאמר (דברים כז, ח) באר היטב

והעלו עולות ושלמים ואכלו ושתו ושמחו וברכו וקללו וקיפלו את האבנים ובאו ולנו בגלגל שנאמר (יהושע ד, ג) והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון

יכול בכל מלון ומלון ת״ל אשר תלינו בו הלילה וכתיב (יהושע ד, כ) ואת שתים עשרה האבנים האלה אשר לקחו וגו׳

תנא צרעה לא עברה עמהם ולא והא כתיב (שמות כג, כח) ושלחתי את הצרעה לפניך

אמר ר׳ שמעון בן לקיש על שפת ירדן עמדה וזרקה בהן מרה וסימתה עיניהן מלמעלה וסירסתן מלמטה שנאמר (עמוס ב, ט) ואנכי השמדתי את האמורי מפניהם אשר כגובה ארזים גבהו וחסון הוא כאלונים ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת וגו׳

רב פפא אמר שתי צרעות הואי חדא דמשה וחדא דיהושע דמשה לא עבר דיהושע עבר

ששה שבטים עלו לראש הר גריזים כו׳ מאי (יהושע ח, לג) והחציו אמר רב כהנא כדרך שחלוקין כאן כך חלוקין באבני אפוד

מיתיבי שתי אבנים טובות היו לו לכהן גדול על כתיפיו אחת מכאן ואחת מכאן ושמות שנים עשר שבטים כתוב עליהם ששה על אבן זו וששה על אבן זו שנאמר (שמות כח, י) ששה משמותם על האבן האחת וגו׳

שניה כתולדותם ולא ראשונה כתולדותם מפני שיהודה מוקדם וחמשים אותיות היו עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו

רבי חנינא בן גמליאל אומר

דף לו עמוד ב

לא כדרך שחלוקין בחומש הפקודים חלוקין באבני אפוד אלא כדרך שחלוקין בחומש שני

כיצד בני לאה כסידרן בני רחל אחד מכאן ואחד מכאן ובני שפחות באמצע

ואלא מאי אני מקיים כתולדותם כשמותן שקרא להן אביהן ולא כשמות שקרא להן משה ראובן ולא ראובני שמעון ולא שמעוני דן ולא הדני גד ולא הגדי תיובתא דרב כהנא תיובתא

ואלא מאי והחציו תנא חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל מפני שלוי למטה

אדרבה מפני שלוי למטה בצרי להו הכי קאמר אף על פי שלוי למטה בני יוסף עמהם שנאמר (יהושע יז, יד) וידברו בני יוסף את יהושע לאמר מדוע נתתה לי נחלה גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה

אמר להן לכו והחבאו עצמכם ביערים שלא תשלוט בכם עין הרע אמרו ליה זרעיה דיוסף לא שלטא ביה עינא בישא דכתיב (בראשית מט, כב) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין ואמר ר׳ אבהו אל תהי קורא עלי עין אלא עולי עין

רבי יוסי בר׳ חנינא אמר מהכא (בראשית מח, טז) וידגו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבים מים מכסין עליהן ואין העין שולטת בהן אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהן

הני חמשים אותיות חמשים נכי חדא הויין א״ר יצחק יוסף הוסיפו לו אות אחת שנאמר (תהלים פא, ו) עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים

מתקיף לה רב נחמן בר יצחק כתולדותם בעינן אלא כל התורה כולה בנימן כתיב והכא בנימין שלם כדכתיב (בראשית לה, יח) ואביו קרא לו בנימין

אמר רב חנא בר ביזנא א״ר שמעון חסידא יוסף שקידש שם שמים בסתר הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקב״ה יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא נקרא כולו על שמו של הקב״ה

יוסף מאי היא דכתיב (בראשית לט, יא) ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו א״ר יוחנן מלמד ששניהם לדבר עבירה נתכוונו ויבא הביתה לעשות מלאכתו רב ושמואל חד אמר לעשות מלאכתו ממש וחד אמר לעשות צרכיו נכנס

ואין איש מאנשי הבית וגו׳ אפשר בית גדול כביתו של אותו רשע לא היה בו איש תנא דבי ר׳ ישמעאל אותו היום יום חגם היה והלכו כולן לבית עבודת כוכבים שלהם והיא אמרה להן חולה היא אמרה אין לי יום שניזקק לי יוסף כיום הזה

(בראשית לט, יב) ותתפשהו בבגדו לאמר וגו׳ באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון אמר לו יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם רצונך שימחה שמך מביניהם ותקרא רועה זונות דכתיב (משלי כט, ג) ורועה זונות יאבד הון

מיד (בראשית מט, כד) ותשב באיתן קשתו א״ר יוחנן משום ר׳ מאיר ששבה קשתו לאיתנו ויפוזו זרועי ידיו נעץ ידיו בקרקע ויצאה שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו

מידי אביר יעקב מי גרם לו שיחקק על אבני אפוד אלא אביר יעקב משם רועה אבן ישראל משם זכה ונעשה רועה שנאמר (תהלים פ, ב) רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף

תניא היה ראוי יוסף לצאת ממנו י״ב שבטים כדרך שיצאו מיעקב אביו שנאמר (בראשית לז, ב) אלה תולדות יעקב יוסף אלא שיצא שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו ואעפ״כ יצאו מבנימין אחיו וכולן נקראו על שמו שנאמר (בראשית מו, כא) ובני בנימין בלע ובכר ואשבל וגו׳

בלע שנבלע בין האומות ובכר בכור לאמו היה ואשבל ששבאו אל גרא שגר באכסניות

ונעמן שנעים ביותר אחי וראש אחי הוא וראשי הוא מופים וחופים הוא לא ראה בחופתי ואני לא ראיתי בחופתו וארד שירד לבין אומות העולם א״ד וארד שפניו דומין לוורד

א״ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן בשעה שאמר לו פרעה ליוסף (בראשית מא, מד) ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו׳ אמרו איצטגניני פרעה עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשילהו עלינו אמר להן גנוני מלכות אני רואה בו

אמרו לו א״כ יהא יודע בשבעים לשון בא גבריאל ולימדו שבעים לשון לא הוה קגמר הוסיף לו אות אחת משמו של הקב״ה ולמד שנאמר (תהלים פא, ו) עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים (שפת לא ידעתי אשמע) ולמחר כל לישנא דאישתעי פרעה בהדיה אהדר ליה

אישתעי איהו בלשון הקדש לא הוה קא ידע מאי הוה אמר א״ל אגמרי אגמריה ולא גמר אמר ליה אישתבע לי דלא מגלית אישתבע לו

כי א״ל (בראשית נ, ה) אבי השביעני לאמור א״ל זיל איתשיל אשבועתך אמר ליה ואיתשלי נמי אדידך ואע״ג דלא ניחא ליה א״ל עלה וקבור את אביך כאשר השביעך

יהודה מאי היא דתניא היה ר״מ אומר כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה זה אומר אני יורד תחלה לים וזה אומר אני יורד תחלה לים קפץ

דף לז עמוד א

שבטו של בנימין וירד לים תחילה שנאמר (תהלים סח, כח) שם בנימין צעיר רודם אל תקרי רודם אלא רד ים והיו שרי יהודה רוגמים אותם שנאמר (תהלים סח, כח) שרי יהודה רגמתם

לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזכן לגבורה שנאמר (דברים לג, יב) ובין כתפיו שכן

אמר לו רבי יהודה לא כך היה מעשה אלא זה אומר אין אני יורד תחילה לים וזה אומר אין אני יורד תחילה לים קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה שנאמר (הושע יב, א) סבבוני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל ויהודה עוד רד עם אל

ועליו מפרש בקבלה (תהלים סט, ב) הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש טבעתי ביון מצולה ואין מעמד וגו׳ (תהלים סט, טז) אל תשטפני שבולת מים ואל תבלעני מצולה וגו׳

באותה שעה היה משה מאריך בתפלה אמר לו הקב״ה ידידיי טובעים בים ואתה מאריך בתפלה לפני אמר לפניו רבונו של עולם ומה בידי לעשות אמר לו (שמות יד, טו) דבר אל בני ישראל ויסעו ואתה הרם את מטך ונטה את ידך וגו׳

לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל שנאמר (תהלים קיד, ב) היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו מה טעם היתה יהודה לקדשו וישראל ממשלותיו משום דהים ראה וינוס

תניא רבי אליעזר בן יעקב אומר אי אפשר לומר לוי למטה שכבר נאמר למעלה ואי אפשר לומר למעלה שכבר נאמר למטה

הא כיצד זקני כהונה ולויה למטה והשאר למעלה רבי יאשיה אומר כל הראוי לשרת למטה והשאר למעלה

רבי אומר אלו ואלו למטה הן עומדים הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה כלפי הר עיבל ופתחו בקללה מאי (דברים כז, יב) על על בסמוך

כדתניא (ויקרא כד, ז) ונתת על המערכת לבונה זכה רבי אומר על בסמוך אתה אומר על בסמוך או אינו אלא על ממש כשהוא אומר (שמות מ, ג) וסכות על הארון הוי אומר על בסמוך

הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה כו׳ תנו רבנן ברוך בכלל ברוך בפרט ארור בכלל ארור בפרט ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי

דף לז עמוד ב

ארבע ארבע וארבע הרי שמונה שמונה ושמונה הרי שש עשרה וכן בסיני וכן בערבות מואב שנא׳ (דברים כח, סט) אלה דברי הברית אשר צוה ה׳ את משה וגו׳ וכתיב (דברים כט, ח) ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו׳ נמצא מ״ח בריתות על כל מצוה ומצוה

ר״ש מוציא הר גריזים והר עיבל ומכניס אהל מועד שבמדבר

ובפלוגתא דהני תנאי דתניא רבי ישמעאל אומר כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד ר׳ עקיבא אומר כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו בערבות מואב

ואין לך כל דבר מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמנה בריתות

ר׳ שמעון בן יהודה איש כפר עכו אמר משום רבי שמעון אין לך מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמנה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים

אמר רבי לדברי רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו שאמר משום רבי שמעון אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמנה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים נמצא לכל אחד ואחד מישראל שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים

מאי בינייהו אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא איכא בינייהו

דרש רבי יהודה בן נחמני מתורגמניה דרבי שמעון בן לקיש כל הפרשה כולה לא נאמרה אלא בנואף ונואפת

(דברים כז, טו) ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וגו׳ בארור סגי ליה אלא זה הבא על הערוה והוליד בן והלך לבין עובדי כוכבים ועבד עבודת כוכבים ארורין אביו ואמו של זה שכך גרמו לו

ת״ר (דברים יא, כט) ונתת את הברכה על הר גריזים ואת הקללה וגו מה תלמוד לומר אם ללמד שתהא ברכה על הר גריזים וקללה על הר עיבל הרי כבר נאמר (דברים כז, יב) אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים וכתיב (דברים כז, יג) ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל אלא להקדים ברכה לקללה

יכול יהיו כל הברכות קודמות לקללות תלמוד לומר ברכה וקללה ברכה אחת קודמת לקללה ואין כל הברכות קודמות לקללות

ולהקיש ברכה לקללה לומר לך מה קללה בלוים אף ברכה בלוים ומה קללה בקול רם אף ברכה בקול רם ומה קללה בלשון הקודש אף ברכה בלה״ק ומה קללה בכלל ופרט אף ברכה בכלל ופרט ומה קללה אלו ואלו עונין ואומרים אמן אף ברכה אלו ואלו עונין ואומרים אמן

מתני׳ ברכת כהנים כיצד במדינה אומר אותה שלש ברכות ובמקדש ברכה אחת במקדש אומר את השם

דף לח עמוד א

ככתבו ובמדינה בכינויו במדינה כהנים נושאים את ידיהן כנגד כתפיהן ובמקדש על גבי ראשיהן חוץ מכהן גדול שאינו מגביה את ידיו למעלה מן הציץ ר׳ יהודה אומר אף כהן גדול מגביה ידיו למעלה מן הציץ שנאמר (ויקרא ט, כב) וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם

גמ׳ תנו רבנן (במדבר ו, כג) כה תברכו בלשון הקודש אתה אומר בלשון הקודש או אינו אלא בכל לשון נאמר כאן כה תברכו ונאמר להלן (דברים כז, יב) אלה יעמדו לברך את העם מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש

רבי יהודה אומר אינו צריך הרי הוא אומר כה עד שיאמרו בלשון הזה

תניא אידך כה תברכו בעמידה אתה אומר בעמידה או אינו אלא אפי׳ בישיבה נאמר כאן כה תברכו ונאמר להלן אלה יעמדו לברך מה להלן בעמידה אף כאן בעמידה

ר׳ נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר (דברים י, ח) לשרתו ולברך בשמו מה משרת בעמידה אף מברך בעמידה ומשרת גופיה מנלן דכתיב (דברים יח, ה) לעמוד לשרת

תניא אידך כה תברכו בנשיאות כפים אתה אומר בנשיאות כפים או אינו אלא שלא בנשיאות כפים נאמר כאן כה תברכו ונאמר להלן (ויקרא ט, כב) וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם מה להלן בנשיאות כפים אף כאן בנשיאות כפים

קשיא ליה לר׳ יונתן אי מה להלן כהן גדול וראש חודש ועבודת צבור אף כאן כהן גדול וראש חודש ועבודת ציבור

ר׳ נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר (דברים יח, ה) הוא ובניו כל הימים מקיש בניו לו מה הוא בנשיאות כפים אף בניו בנשיאות כפים וכתיב כל הימים ואיתקש ברכה לשירות

ותניא אידך כה תברכו את בני ישראל בשם המפורש אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכינוי ת״ל (במדבר ו, כז) ושמו את שמי שמי המיוחד לי

יכול אף בגבולין כן נאמר כאן ושמו את שמי ונאמר להלן (דברים יב, ה) לשום את שמו שם מה להלן בית הבחירה אף כאן בבית הבחירה

רבי יאשיה אומר אינו צריך הרי הוא אומר (שמות כ, כא) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך בכל מקום ס״ד אלא מקרא זה מסורס הוא בכל מקום אשר אבוא אליך וברכתיך שם אזכיר את שמי והיכן אבוא אליך וברכתיך בבית הבחירה שם אזכיר את שמי בבית הבחירה

תניא אידך כה תברכו את בני ישראל אין לי אלא בני ישראל גרים נשים ועבדים משוחררים מנין ת״ל (במדבר ו, כג) אמור להם לכולהו

תניא אידך כה תברכו פנים כנגד פנים אתה אומר פנים כנגד פנים או אינו אלא פנים כנגד עורף ת״ל אמור להם כאדם האומר לחבירו

תניא אידך כה תברכו בקול רם או אינו אלא בלחש ת״ל אמור להם כאדם שאומר לחבירו

אמר אביי נקטינן לשנים קורא כהנים ולא׳ אינו קורא כהן שנא׳ אמור להם לשנים ואמר רב חסדא נקטינן כהן קורא כהנים ואין ישראל קורא כהנים שנאמר אמור להם אמירה

דף לח עמוד ב

משלהם תהא והילכתא כוותיה דאביי ולית הילכתא כוותיה דרב חסדא:

(סימן מתאו״ה לברכ״ה דוכ״ן בעבוד״ה כו״ס מכי״ר נהנ״ה בעגל״ה)

אמר ר׳ יהושע בן לוי מנין שהקב״ה מתאוה לברכת כהנים שנאמר (במדבר ו, כז) ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם ואמר רבי יהושע בן לוי כל כהן שמברך מתברך ושאינו מברך אין מתברך שנאמר (בראשית יב, ג) ואברכה מברכיך

ואמר ר׳ יהושע בן לוי כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה כה תברכו אמור להם ושמו את שמי

רב אמר חוששין שמא בן גרושה או בן חלוצה הוא

ולא פליגי הא דסליק לפרקים הא דלא סליק לפרקים

ואמר ר׳ יהושע בן לוי כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה שנאמר (ויקרא ט, כב) וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים מה להלן בעבודה אף כאן בעבודה

איני והא ר׳ אמי ורבי אסי סלקי רבי אמי ורבי אסי מעיקרא הוו עקרי כרעייהו ממטא לא הוה מטו התם וכדתני ר׳ אושעיא לא שנו אלא שלא עקר את רגליו אבל עקר את רגליו עולה

ותנן נמי אם הבטחתו שנושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי והוינן בה הא לא עקר אלא דנד פורתא הכא נמי דעקר פורתא

ואמר ריב״ל אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין שנאמר (משלי כב, ט) טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל אל תיקרי יבורך אלא יברך

ואמר ר׳ יהושע בן לוי מנין שאפי׳ עופות מכירין בצרי העין שנאמר (משלי א, יז) כי חנם מזורה הרשת בעיני כל בעל כנף

ואמר רבי יהושע בן לוי כל הנהנה מצרי העין עובר בלאו שנאמר (משלי כג, ו) אל תלחם את לחם רע עין וגו׳ כי כמו שער בנפשו כן הוא אכול ושתה יאמר לך וגו׳ רב נחמן בר יצחק אמר עובר בשני לאוין אל תלחם ואל תתאו

וא״ר יהושע בן לוי אין עגלה ערופה באה אלא בשביל צרי העין

שנאמר (דברים כא, ז) וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה וכי על לבנו עלתה שזקני ב״ד שופכי דמים הם אלא לא בא לידינו ופטרנוהו ולא ראינוהו והנחנוהו לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות לא ראינוהו והנחנוהו בלא לווייה

אמר אדא א״ר שמלאי בית הכנסת שכולה כהנים כולן עולין לדוכן למי מברכין אמר ר׳ זירא לאחיהם שבשדות

איני והתני אבא בריה דרב מנימין בר חייא עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה לא קשיא הא דאניסי הא דלא אניסי

והתני רב שימי מבירתא דשיחורי בית הכנסת שכולה כהנים מקצתן עולין ומקצתן עונין אמן

לא קשיא הא דאישתייר בי עשרה הא דלא אישתייר בי עשרה

גופא תנא אבא בריה דרב מנימין בר חייא עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה

פשיטא אריכי באפי גוצי לא מפסקי תיבה לא מפסקא מחיצה מאי ת״ש דאמר רבי יהושע בן לוי אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים

איבעיא להו צדדין מהו אמר אבא מר בר רב אשי ת״ש דתנן נתכוון להזות לפניו

דף לט עמוד א

והזה לאחריו לאחריו הזה לפניו הזאתו פסולה לפניו והזה על צדדין שבפניו הזאתו כשרה

אמר רבא בר רב הונא כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדבר הלכה שנאמר (נחמיה ח, ה) ובפתחו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה שנא׳ (איוב לב, טז) והוחלתי כי לא ידברו כי עמדו לא ענו עוד ר׳ זירא אמר רב חסדא מהכא (נחמיה ח, ג) ואזני כל העם אל ספר התורה

ואמר ר׳ יהושע בן לוי כל כהן שלא נטל ידיו לא ישא את כפיו שנאמר (תהלים קלד, ב) שאו ידיכם קדש וברכו את ה׳

שאלו תלמידיו את ר׳ אלעזר בן שמוע במה הארכת ימים אמר להן מימי לא עשיתי בית הכנסת קפנדריא ולא פסעתי על ראשי עם קודש ולא נשאתי כפי בלא ברכה

מאי מברך אמר רבי זירא אמר רב חסדא אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה

כי עקר כרעיה מאי אמר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל לא יהא בה מכשול ועון וכי מהדר אפיה מציבורא מאי אמר אדבריה רב חסדא לרב עוקבא ודרש רבונו של עולם עשינו מה שגזרת עלינו עשה עמנו

דף לט עמוד ב

מה שהבטחתנו (דברים כו, טו) השקיפה ממעון קדשך מן השמים וגו׳

אמר רב חסדא אין הכהנים רשאים לכוף קישרי אצבעותיהן עד שיחזרו פניהם מן הצבור א״ר זירא א״ר חסדא אין הקורא רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הצבור

ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה דיבור מפי הקורא ואין הצבור רשאין לענות אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה אחרת עד שיכלה אמן מפי הצבור

ואמר רבי זירא אמר רב חסדא אין הכהנים רשאין להחזיר פניהם מן הצבור עד שיתחיל שליח צבור בשים שלום ואינן רשאין לעקור רגליהם ולילך עד שיגמור שליח צבור שים שלום

וא״ר זירא אמר רב חסדא אין הצבור רשאין לענות אמן עד שתכלה ברכה מפי הקורא ואין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה אמן מפי הצבור ואין המתרגם רשאי להתחיל בתרגום עד שיכלה פסוק מפי הקורא ואין הקורא רשאי להתחיל בפסוק אחר עד שיכלה תרגום מפי המתרגם

אמר רבי תנחום א״ר יהושע בן לוי המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחילה ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי אין המפטיר רשאי להפטיר בנביא עד שיגלל ס״ת

ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי אין שליח צבור רשאי להפשיט את התיבה בצבור מפני כבוד צבור

ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי אין הצבור רשאין לצאת עד שינטל ספר תורה ויניח במקומו ושמואל אמר עד שיצא

ולא פליגי הא דאיכא פיתחא אחרינא הא דליכא פיתחא אחרינא אמר רבא בר אהינא אסברה לי (דברים יג, ה) אחרי ה׳ אלהיכם תלכו

בזמן שהכהנים מברכים את העם מה הן אומרים אמר ר׳ זירא אמר רב חסדא (תהלים קג, כ) ברכו ה׳ מלאכיו גבורי כח וגו׳ ברכו ה׳ כל צבאיו משרתיו עושי רצונו ברכו ה׳ כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו ברכי נפשי את ה׳

במוספי דשבתא מה הן אומרים אמר רבי אסי (תהלים קלד, א) שיר המעלות הנה ברכו את ה׳ כל עבדי ה׳ וגו׳ שאו ידיכם קדש וברכו את ה׳ (תהלים קלה, כא) ברוך ה׳ מציון שוכן ירושלים הללויה

ולימא נמי (תהלים קלד, ג) יברכך ה׳ מציון דכתיב בההוא ענינא אמר יהודה בריה דר״ש בן פזי מתוך שהתחיל בברכותיו של הקב״ה מסיים בברכותיו של הקב״ה

במנחתא דתעניתא מאי אמרי אמר רב אחא בר יעקב (ירמיהו יד, ז) אם עונינו ענו בנו ה׳ עשה למען שמך (ירמיהו יד, ח) מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה כגר בארץ וגו׳ למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא יוכל להושיע וגו׳

דף מ עמוד א

בנעילה דיומא דכיפורי מאי אמר אמר מר זוטרא ואמרי לה במתניתא (תהלים קכח, ד) הנה כי כן יברך גבר ירא ה׳ יברכך ה׳ מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך וראה בנים לבניך שלום על ישראל

היכן אומרן רב יוסף אמר בין כל ברכה וברכה ורב ששת אמר בהזכרת השם

פליגי בה רב מרי ורב זביד חד אמר פסוקא לקבל פסוקא וחד אמר אכל פסוקא אמר להו לכולהו

א״ר חייא בר אבא כל האומרן בגבולין אינו אלא טועה אמר רבי חנינא בר פפא תדע דבמקדש נמי לא מיבעי למימרינהו כלום יש לך עבד שמברכין אותו ואינו מאזין

א״ר אחא בר חנינא תדע דבגבולין נמי מיבעי למימרינהו כלום יש עבד שמברכין אותו ואין מסביר פנים א״ר אבהו מריש הוה אמינא להו כיון דחזינא ליה לרבי אבא דמן עכו דלא אמר להו אנא נמי לא אמינא להו

ואמר רבי אבהו מריש הוה אמינא עינותנא אנא כיון דחזינא ליה לרבי אבא דמן עכו דאמר איהו חד טעמא ואמר אמוריה חד טעמא ולא קפיד אמינא לאו עינותנא אנא

ומאי עינוותנותיה דרבי אבהו דאמרה לה דביתהו דאמוריה דרבי אבהו לדביתיה דרבי אבהו הא דידן לא צריך ליה לדידך והאי דגחין וזקיף עליה יקרא בעלמא הוא דעביד ליה אזלא דביתהו ואמרה ליה לרבי אבהו אמר לה ומאי נפקא ליך מינה מיני ומיניה יתקלס עילאה

ותו רבי אבהו אימנו רבנן עליה לממנייה ברישא כיון דחזיה לר׳ אבא דמן עכו דנפישי ליה בעלי חובות אמר להו איכא רבה

ר׳ אבהו ור׳ חייא בר אבא איקלעו להההוא אתרא רבי אבהו דרש באגדתא רבי חייא בר אבא דרש בשמעתא שבקוה כולי עלמא לרבי חייא בר אבא ואזול לגביה דר׳ אבהו חלש דעתיה אמר ליה אמשל לך משל למה הדבר דומה לשני בני אדם אחד מוכר אבנים טובות ואחד מוכר מיני סידקית על מי קופצין לא על זה שמוכר מיני סידקית

כל יומא הוה מלוה רבי חייא בר אבא לרבי אבהו עד אושפיזיה משום יקרא דבי קיסר ההוא יומא אלויה רבי אבהו לרבי חייא בר אבא עד אושפיזיה ואפילו הכי לא איתותב דעתיה מיניה

בזמן ששליח צבור אומר מודים העם מה הם אומרים אמר רב מודים אנחנו לך ה׳ אלהינו על שאנו מודים לך ושמואל אמר אלהי כל בשר על שאנו מודים לך רבי סימאי אומר יוצרנו יוצר בראשית על שאנו מודים לך נהרדעי אמרי משמיה דרבי סימאי ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחייתנו וקיימתנו על שאנו מודים לך רב אחא בר יעקב מסיים בה הכי כן תחיינו ותחננו ותקבצנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חוקיך ולעשות רצונך בלבב שלם על שאנו מודים לך

אמר רב פפא הילכך נימרינהו לכולהו

אמר ר׳ יצחק לעולם תהא אימת צבור עליך שהרי כהנים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי שכינה

רב נחמן אמר מהכא (דברי הימים א כח, ב) ויקם המלך דוד על רגליו ויאמר שמעוני אחי ועמי אם אחי למה עמי ואם עמי למה אחי אמר רבי אלעזר אמר להם דוד לישראל אם אתם שומעין לי אחי אתם ואם לאו עמי אתם ואני רודה אתכם במקל

רבנן אמרי מהכא דאין הכהנים רשאין לעלות בסנדליהן לדוכן וזהו אחת מתשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי מאי טעמא לאו משום כבוד צבור אמר רב אשי לא התם שמא נפסקה לו רצועה בסנדלו והדר אזיל למיקטריה ואמרי בן גרושה או בן חלוצה הוא

ובמקדש ברכה אחת כו׳

דף מ עמוד ב

וכל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש

תנו רבנן מנין שאין עונין אמן במקדש שנא׳ (נחמיה ט, ה) קומו וברכו את ה׳ אלהיכם מן העולם ועד העולם ומנין שעל כל ברכה וברכה תהלה שנאמר (נחמיה ט, ה) [ויברכו שם כבודך] ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה וברכה תן לו תהלה

מתני׳ ברכות כהן גדול כיצד חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה לו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכהן גדול

וכ״ג עומד ומקבל וקורא (ויקרא טז, א) אחרי מות (ויקרא כג, כז) ואך בעשור וגולל את התורה ומניחה בחיקו ואומר יתר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן (במדבר כט, ז) ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה

ומברך עליה שמנה ברכות על התורה ועל העבודה ועל ההודייה ועל מחילת העון ועל המקדש ועל ישראל ועל הכהנים ועל ירושלים והשאר תפלה

גמ׳ שמעת מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב

אמר אביי כולה משום כבודו דכ״ג הוא

וכ״ג עומד ומקבל וקורא וכו׳ עומד מכלל דיושב הוא והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנאמר (שמואל ב ז, יח) ויבא המלך דוד וישב לפני ה׳ ויאמר מי אנכי וגו

כדאמר רב חסדא בעזרת נשים הכא נמי בעזרת נשים

מיתיבי והיכן קורין בו בעזרה רבי אליעזר בן יעקב אומר בהר הבית שנא׳

דף מא עמוד א

(נחמיה ח, ג) ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים אמר רב חסדא בעזרת נשים

וקורא אחרי מות ואך בעשור ורמינהי מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה

אמר אביי לא קשיא כאן בכדי שיפסוק התורגמן כאן בכדי שלא יפסוק התורגמן

והא עלה קתני מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה ועד כמה מדלגין עד כדי שלא יפסוק התורגמן מכלל דבתורה כלל כלל לא

אלא אמר אביי לא קשיא כאן בענין אחד כאן בשני עניינין

והתניא מדלגין בתורה בענין אחד ובנביא בשני עניינין וכאן וכאן בכדי שלא יפסוק התורגמן

ואין מדלגין מנביא לנביא ובנביא של שנים עשר מדלגין ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחילתו

וגולל את התורה ומניחה בחיקו כו׳ וכל כך למה שלא להוציא לעז על ס״ת

ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה וליכרכיה לספר וליקרי א״ר הונא בר יהודה א״ר ששת לפי שאין גוללין ס״ת בצבור

וליתי ס״ת אחרינא וליקרי רב הונא בר יהודה אמר משום פגמו של ראשון ר״ש בן לקיש אמר לפי שאין מברכין ברכה שאינה צריכה

ומי חיישינן לפגמא והאמר רבי יצחק נפחא ר״ח טבת שחל להיות בשבת מביא שלש תורות וקורא אחת מעניינו של יום ואחת של ר״ח ואחת בשל חנוכה

תלתא גברי בתלתא סיפרי ליכא פגמא חד גברא בתרי סיפרי איכא פגמא

ומברך עליה שמנה ברכות כו׳ ת״ר [מברכין] על התורה כדרך שמברכין בבהכ״נ ועל העבודה ועל ההודאה ועל מחילת עון כתיקנן על המקדש בפני עצמו ועל הכהנים בפני עצמן על ישראל בפני עצמן ועל ירושלים בפני עצמה

והשאר תפלה ת״ר השאר תפלה תחנה רנה ובקשה שעמך ישראל צריכין ליושע וחותם בשומע תפלה מכאן ואילך כל אחד ואחד מביא ספר תורה מתוך ביתו וקורא בו וכל כך למה כדי להראות חזותו לרבים

מתני׳ פרשת המלך כיצד מוצאי יו״ט הראשון של חג בשמיני במוצאי שביעית עושין לו בימה של עץ בעזרה והוא יושב עליה שנאמר (דברים לא, י) מקץ שבע שנים במועד וגו

חזן הכנסת נוטל ס״ת ונותנה לראש הכנסת וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכהן גדול וכ״ג נותנה למלך והמלך עומד ומקבל וקורא יושב

אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבחוהו חכמים וכשהגיע (דברים יז, טו) ללא תוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות אמרו לו אל תתירא אגריפס אחינו אתה אחינו אתה

וקורא מתחילת (דברים א, א) אלה הדברים עד (דברים ו, ד) שמע ושמע והיה אם שמוע עשר תעשר כי תכלה לעשר ופרשת המלך וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה

ברכות שכהן גדול מברך אותן המלך מברך אותן אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון

גמ׳ בשמיני סלקא דעתך אימא בשמינית

וכל הני למה לי

צריכי דאי כתב רחמנא מקץ הוה אמינא נימנו מהשתא ואע״ג דלא מתרמי בשמיטה כתב רחמנא שמיטה

ואי כתב רחמנא שמיטה ה״א בסוף שמיטה כתב רחמנא במועד

ואי כתב במועד ה״א מריש שתא כתב רחמנא בחג הסוכות

ואי כתב רחמנא בחג הסוכות הוה אמינא אפי׳ יו״ט אחרון כתב רחמנא בבוא כל ישראל

דף מא עמוד ב

מאתחלתא דמועד

וחזן הכנסת נוטל ס״ת ונותנו לראש הכנסת שמעת מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב אמר אביי כולה משום כבודו דמלך

והמלך עומד ומקבל וקורא יושב אגריפס המלך עמד וקיבל וקרא עומד עומד מכלל דיושב והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנא׳ (שמואל ב ז, יח) ויבא המלך דוד וישב לפני ה׳ ויאמר וגו׳ כדאמר רב חסדא בעזרת נשים הכא נמי בעזרת נשים

ושבחוהו חכמים שבחוהו מכלל דשפיר עבד האמר רב אשי אפי׳ למ״ד נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנא׳ (דברים יז, טו) שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך

מצוה שאני

וכשהגיע ללא תוכל לתת תנא משמיה דרבי נתן באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כלייה שהחניפו לו לאגריפס

אמר ר׳ שמעון בן חלפתא מיום שגבר אגרופה של חנופה נתעוותו הדינין ונתקלקלו המעשים ואין אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך

דרש ר׳ יהודה בר מערבא ואיתימא ר׳ שמעון בן פזי מותר להחניף לרשעים בעולם הזה שנאמר (ישעיהו לב, ה) לא יקרא עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שוע מכלל דבעולם הזה שרי

ר׳ שמעון בן לקיש אמר מהכא (בראשית לג, י) כראות פני אלהים ותרצני

ופליגא דרבי לוי דאמר רבי לוי משל של יעקב ועשו למה הדבר דומה לאדם שזימן את חבירו והכיר בו שמבקש להורגו אמר לו טעם תבשיל זה שאני טועם כתבשיל שטעמתי בבית המלך אמר ידע ליה מלכא מיסתפי ולא קטיל ליה

אמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם שנא׳ (איוב לו, יג) וחנפי לב ישימו אף ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת שנאמר (איוב לו, יג) לא ישועו כי אסרם

סימן א״ף עוב״ר גיהנ״ם ביד״ו ניד״ה גול״ה

ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה אפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו שנא׳ (משלי כד, כד) אומר לרשע צדיק אתה יקבוהו עמים יזעמוהו לאומים ואין קוב אלא קללה שנא׳ (במדבר כג, ח) לא קבה אל ואין לאום אלא עוברין שנא׳ (בראשית כה, כג) ולאום מלאום יאמץ

ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם שנא׳ (ישעיהו ה, כ) הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע וגו׳ מה כתיב אחריו לכן כאכל קש לשון אש וחשש להבה ירפה וגו׳

ואמר רבי אלעזר כל המחניף לחבירו סוף נופל בידו ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו ואם אינו נופל ביד בניו נופל ביד בן בנו שנא׳ (ירמיהו כח, ה) ויאמר ירמיה לחנניה אמן כן יעשה ה׳ יקם ה׳ את דבריך וכתי׳

דף מב עמוד א

(ירמיהו לז, יג) ויהי הוא בשער בנימן ושם בעל פקידות ושמו יראיה בן שלמיה בן חנניה ויתפש את ירמיהו הנביא לאמר אל הכשדים אתה נופל ויאמר (לו) ירמיה שקר אינני נופל אל הכשדים וגו׳ וכתי׳ ויתפש ירמיהו ויביאהו אל השרים

וא״ר אלעזר כל עדה שיש בה חנופה מאוסה כנדה שנאמר (איוב טו, לד) כי עדת חנף גלמוד שכן בכרכי הים קורין לנדה גלמודה מאי גלמודה גמולה מבעלה

ואמר ר׳ אלעזר כל עדה שיש בה חנופה לסוף גולה כתיב הכא כי עדת חנף גלמוד וכתי׳ התם (ישעיהו מט, כא) ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה גולה וסורה וגו׳

א״ר ירמיה בר אבא ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה כת ליצים וכת חניפים וכת שקרים וכת מספרי לשון הרע

כת ליצים דכתיב (הושע ז, ה) משך ידו את לוצצים כת חניפים דכתיב (איוב יג, טז) כי לא לפניו חנף יבא כת שקרים דכתי׳ (תהלים קא, ז) דובר שקרים לא יכון לנגד עיני

כת מספרי לשון הרע דכתיב (תהלים ה, ה) כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע צדיק אתה ה׳ לא יגור במגורך רע

הדרן עלך אלו נאמרין

מתני׳ משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם בלשון הקודש היה מדבר שנאמר ׳ (דברים כ, ב) והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן זה כהן משוח מלחמה (דברים כ, ב) ודבר אל העם

בלשון הקודש (דברים כ, ג) ואמר אליהם שמע ישראל וגו׳ על אויביכם ולא על אחיכם לא יהודה על שמעון ולא שמעון על בנימין שאם תפלו בידם ירחמו עליכם כמה שנאמר (דברי הימים ב כח, טו) ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשביה וכל מערומיהם הלבישו מן השלל וילבישום וינעילום ויאכילום וישקום ויסכום וינהלום בחמורים לכל כושל ויביאום יריחו עיר התמרים אצל אחיהם וישובו שומרון וגו׳ על אויביכם אתם הולכים שאם תפלו בידם אין מרחמין עליכם

(דברים כ, ג) אל ירך ׳ לבבכם אל תיראו ואל תחפזו וגו׳ אל ירך לבבכם מפני צהלת סוסים וציחצוח חרבות אל תיראו מפני הגפת תריסין ושפעת הקלגסין אל תחפזו מקול קרנות אל תערצו מפני קול צווחות

(דברים כ, ד) כי ה׳ אלהיכם ההולך עמכם הם באין בנצחונו של בשר ודם ואתם באים בנצחונו של מקום פלשתים באו בנצחונו של גלית מה היה סופו לסוף נפל בחרב ונפלו עמו בני עמון באו בנצחונו של שובך מה היה סופו לסוף נפל בחרב ונפלו עמו ואתם אי אתם כן כי ה׳ אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם וגו׳ זה מחנה הארון

גמ׳ מאי קאמר הכי קאמר שנאמר ודבר ולהלן אומר (שמות יט, יט) משה ידבר והאלהים יעננו בקול מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש

תנו רבנן ונגש הכהן ודבר אל העם יכול כל כהן שירצה ת״ל (דברים כ, ה) ודברו השוטרים מה שוטרים בממונה אף כהן בממונה ואימא כהן גדול דומיא דשוטר מה שוטר שיש ממונה על גביו אף כהן שיש ממונה על גביו

כהן גדול נמי האיכא מלך על גביו בעבודתו קאמר ואימא סגן סגן לאו ממונה הוא דתניא אמר רבי חנינא סגן הכהנים למה סגן ממונה שאם אירע בו פסול בכהן גדול נכנס ומשמש תחתיו

ואמר אליהם שמע ישראל מאי שנא שמע ישראל אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידם

אל ירך לבבכם אל תיראו כו׳ תנו רבנן פעמיים מדבר עמם אחת בספר ואחת במלחמה בספר מה הוא אומר

דף מב עמוד ב

שמעו דברי מערכי המלחמה וחזרו במלחמה מה הוא אומר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו כנגד ארבעה דברים שעובדי כוכבים עושין מגיפין ומריעין צווחין ורומסין

פלשתים באו בנצחונו של גלית כו׳ גלית אמר רבי יוחנן שעמד בגילוי פנים לפני הקב״ה שנאמר (שמואל א יז, ח) ברו לכם איש וירד אלי ואין איש אלא הקב״ה שנא׳ (שמות טו, ג) ה׳ איש מלחמה אמר הקב״ה הריני מפילו על יד בן איש שנא׳ (שמואל א יז, יב) ודוד בן איש אפרתי הזה

א״ר יוחנן משום רבי מאיר בשלשה מקומות לכדו פיו לאותו רשע אחד ברו לכם איש וירד אלי ואידך אם יוכל להלחם אתי והכני וגו׳ ואידך דקאמר ליה לדוד (שמואל א יז, מג) הכלב אנכי כי אתה בא אלי במקלות דוד נמי אמר ליה (שמואל א יז, מה) אתה בא אלי בחרב בחנית ובכידון הדר אמר ליה ואנכי בא אליך בשם ה׳ צבאות אלהי (ישראל) מערכות ישראל אשר חרפת

(שמואל א יז, טז) ויגש הפלשתי השכם והערב אמר ר׳ יוחנן כדי לבטלן מק״ש שחרית וערבית (שמואל א יז, טז) ויתיצב ארבעים יום א״ר יוחנן כנגד ארבעים יום שנתנה בהן תורה

(שמואל א יז, ד) ויצא איש הבינים ממחנות פלשתים וגו׳ מאי בינים אמר רב שמבונה מכל מום ושמואל אמר בינוני שבאחיו דבי רבי שילא אמר שהוא עשוי כבנין רבי יוחנן אמר בר מאה פפי וחדא נאנאי

וגלית שמו מגת תני רב יוסף שהכל דשין את אמו כגת כתיב מערות וקרינן מערכות תני רב יוסף שהכל הערו באמו

כתיב (שמואל ב כא, טז) הרפה וכתיב ערפה רב ושמואל חד אמר הרפה שמה ולמה נקרא שמה ערפה שהכל עורפין אותה מאחריה וחד אמר ערפה שמה ולמה נקרא שמה הרפה שהכל דשין אותה כהריפות וכן הוא אומר (שמואל ב יז, יט) ותקח האשה ותפרוש המסך על פני הבאר ותשטח עליה הריפות ואי בעית אימא מהכא (משלי כז, כב) אם תכתש את האויל במכתש בתוך הריפות בעלי

(שמואל ב כא, כב) ואת ארבעת אלה יולדו להרפה בגת ויפלו ביד דוד וביד עבדיו מאי נינהו אמר רב חסדא סף ומדון גלית וישבי בנוב

ויפלו ביד דוד וביד עבדיו דכתיב (רות א, יד) ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה אמר רבי יצחק אמר הקדוש ברוך הוא יבואו בני הנשוקה ויפלו ביד בני הדבוקה דרש רבא בשכר ארבע דמעות שהורידה ערפה על חמותה זכתה ויצאו ממנה ארבעה גבורים שנאמר (רות א, יד) ותשאנה קולן ותבכינה עוד

כתיב חץ חניתו וקרינן עץ חניתו אמר רבי אלעזר עדיין לא הגיענו לחצי שבחו של אותו רשע מכאן שאסור לספר בשבחן של רשעים ולא לפתח ביה כלל לאודועי שבחיה דדוד

בני עמון באו בנצחונו של שובך כו׳ כתיב שובך וכתיב שופך רב ושמואל חד אמר שופך שמו ולמה נקרא שמו שובך שעשוי כשובך וחד אמר שובך שמו ולמה נקרא שמו שופך שכל הרואה אותו נשפך לפניו כקיתון

(ירמיהו ה, טז) אשפתו כקבר פתוח כולם גבורים רב ושמואל ואמרי לה רבי אמי ורבי אסי חד אמר בשעה שזורקין חץ עושין אשפתות אשפתות של חללים ושמא תאמר שאומנין בקרב ת״ל כולם גבורים וחד אמר בשעה שעושין צורכיהן עושין אשפתות אשפתות של זבל ושמא תאמר מפני שחולי מעיים הם תלמוד לומר כולם גבורים

אמר רב מרי שמע מינה האי מאן דנפיש זיבליה חולי מעיים הוא למאי נפקא מינה ליטרח בנפשיה

(משלי יב, כה) דאגה בלב איש ישחנה ר׳ אמי ורבי אסי חד אמר ישחנה מדעתו וחד אמר ישיחנה לאחרים

ואתם אי אתם כן כו׳ וכל כך למה מפני שהשם וכל כינויו

דף מג עמוד א

מונחין בארון וכן הוא אומר (במדבר לא, ו) וישלח אותם משה אלף למטה לצבא אותם ואת פינחס אותם אלו סנהדרין פינחס זה משוח מלחמה וכלי הקודש זה ארון ולוחות שבו וחצוצרות התרועה אלו השופרות

תנא לא לחנם הלך פינחס למלחמה אלא ליפרע דין אבי אמו שנאמר (בראשית לז, לו) והמדנים מכרו אותו אל מצרים וגו׳ למימרא דפינחס מיוסף אתי והא כתיב (שמות ו, כה) ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה מאי לאו דאתי מיתרו שפיטם עגלים לעבודת כוכבים לא מיוסף שפיטפט ביצרו

והלא שבטים מבזין אותו ראיתם בן פוטי זה בן שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת כוכבים יהרוג נשיא מישראל אלא אי אבוה דאימיה מיוסף אימיה דאימיה מיתרו ואי אימיה דאימיה מיוסף אבוה דאימיה מיתרו דיקא נמי דכתיב מבנות פוטיאל תרי משמע שמע מינה

מתני׳ (דברים כ, ה) ודברו השוטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו וגו׳ אחד הבונה בית התבן בית הבקר בית העצים בית האוצרות אחד הבונה ואחד הלוקח ואחד היורש ואחד שנתן לו מתנה

(דברים כ, ו) ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו וגו׳ אחד הנוטע כרם ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל ואפילו מחמשת המינין אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב ואחד הלוקח ואחד היורש ואחד שנתן לו מתנה

(דברים כ, ז) ומי האיש אשר ארש אשה וגו׳ אחד המארס את הבתולה ואחד המארס את האלמנה אפי׳ שומרת יבם ואפי׳ שמע שמת אחיו במלחמה חוזר ובא לו כל אלו ואלו שומעין דברי כהן מערכי מלחמה וחוזרין ומספקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים

ואלו שאינן חוזרין הבונה בית שער אכסדרה ומרפסת הנוטע ארבע אילני מאכל וחמשה אילני סרק המחזיר את גרושתו אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין לא היה חוזר רבי יהודה אומר אף הבונה בית על מכונו לא היה חוזר ר׳ אליעזר אומר אף הבונה בית לבינים בשרון לא היה חוזר

אלו שאין זזין ממקומן בנה בית וחנכו נטע כרם וחללו הנושא את ארוסתו הכונס את יבמתו שנא׳ (דברים כד, ה) נקי יהיה לביתו שנה אחת לביתו זה ביתו יהיה זה כרמו ושמח את אשתו זו אשתו אשר לקח להביא את יבמתו אין מספיקין (להם) מים ומזון ואין מתקנין את הדרכים

גמ׳ תנו רבנן ודברו השוטרים יכול דברים של עצמן כשהוא אומר (דברים כ, ח) ויספו השוטרים הרי דברים של עצמן אמור הא מה אני מקיים ודברו השוטרים בדברי משוח מלחמה הכתוב מדבר הא כיצד כהן מדבר ושוטר משמיע

תני חדא כהן מדבר ושוטר משמיע ותניא אידך כהן מדבר וכהן משמיע ותניא אידך שוטר מדבר ושוטר משמיע אמר אביי הא כיצד מונגש ועד ודברו כהן מדבר וכהן משמיע מודברו עד ויספו כהן מדבר ושוטר משמיע מויספו ואילך שוטר מדבר ושוטר משמיע

מי האיש אשר בנה בית חדש כו׳ תנו רבנן אשר בנה אין לי אלא אשר בנה לקח וירש וניתן לו במתנה מנין ת״ל מי האיש אשר בנה

בית אין לי אלא בית מנין לרבות בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות ת״ל אשר בנה מכל מקום יכול שאני מרבה אף הבונה בית שער אכסדרה ומרפסת תלמוד לומר בית מה בית הראוי לדירה אף כל הראוי לדירה

ר׳ אליעזר בן יעקב אומר בית כמשמעו לא חנך ולא חנכו פרט לגזלן לימא דלא כרבי יוסי הגלילי דאי רבי יוסי הגלילי הא אמר ורך הלבב זה המתיירא

דף מג עמוד ב

מעבירות שבידו

אפילו תימא רבי יוסי הגלילי כגון דעבד תשובה ויהב דמי אי הכי הוה ליה לוקח וליהדר כיון דמעיקרא בתורת גזילה אתא לידיה לא

(דברים כ, ו) ומי האיש אשר נטע כרם כו׳ תנו רבנן אשר נטע אין לי אלא נטע לקח וירש וניתן לו במתנה מנין תלמוד לומר ומי האיש אשר נטע

כרם אין לי אלא כרם מנין לרבות חמשה אילני מאכל ואפילו משאר מינין תלמוד לומר אשר נטע יכול שאני מרבה הנוטע ארבעה אילני מאכל וחמשה אילני סרק תלמוד לומר כרם

רבי אליעזר בן יעקב אומר כרם כמשמעו לא חילל ולא חיללו פרט למבריך ולמרכיב והא אנן תנן אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב אמר רבי זירא אמר רב חסדא לא קשיא כאן בהרכבת איסור כאן בהרכבת היתר

האי הרכבת היתר היכי דמי אילימא ילדה בילדה תיפוק לי׳ דבעי מיהדר משום ילדה ראשונה אלא ילדה בזקינה והאמר רבי אבהו ילדה שסיבכה בזקינה בטלה ילדה בזקינה ואין בה דין ערלה

אמר רבי ירמיה לעולם ילדה בילדה וכגון דנטע להך קמייתא לסייג ולקורות דתנן הנוטע לסייג ולקורות פטור מן הערלה

ומאי שנא ילדה בזקינה דבטלה ומאי שנא ילדה בילדה דלא בטלה

התם אי מימליך עלה לאו בת מיהדר היא הכא אי מימליך עלה בת מיהדר היא [דהא מעיקרא לפירי קיימא] מידי דהוה אעלו מאיליהן דתנן עלו מאיליהן חייבין בערלה

ולוקמה בכרם של שני שותפין דהאי הדר אדידיה והאי הדר אדידיה אמר רב פפא זאת אומרת כרם של שני שותפין אין חוזרין עליו מערכי המלחמה

ומאי שנא מחמשה אחין ומת אחד מהן במלחמה דכולן חוזרין התם כל חד וחד קרינא ביה אשתו הכא כל חד וחד לא קרינא ביה כרמו

רב נחמן בר יצחק אמר במבריך אילן בירק והאי תנא הוא דתניא המבריך אילן בירק רבן שמעון בן גמליאל מתיר משום רבי יהודה בן גמדא איש כפר עכו וחכמים אוסרין

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן הא מני רבי אליעזר בן יעקב היא לא אמר רבי אליעזר בן יעקב התם כרם כמשמעו הכא נמי נטע כמשמעו נוטע אין מבריך ומרכיב לא

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנותיה דמתחזיא כבת שתא והני מילי שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב אבל כוליה כרם קלא אית ליה

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב מת תופס ארבע אמות לק״ש דכתיב (משלי יז, ה) לועג לרש חרף עושהו

אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב חורגתא הגדילה בין האחין אסורה לינשא לאחין דמתחזיא כי אחתייהו ולא היא קלא אית ליה למילתא

ואמר רבי יצחק אמר ר׳ יוחנן משום ר׳ אליעזר בן יעקב לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן הוקבעו למעשר אמר עולא לא אמרן אלא בשדה אבל בעיר קלא אית ליה למלתא

ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום ר׳ אליעזר בן יעקב ילדה הפחותה מטפח אינה מקדשת את הזרעים והני מילי שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב אבל כולי כרם מקדיש

ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב

דף מד עמוד א

מת תופס ארבע אמות לטומאה ותנא תונא חצר הקבר העומד בתוכה טהור והוא שיהו בה ארבע אמות דברי בית שמאי ב״ה אומרים ארבעה טפחים במה דברים אמורים שפתחה מלמעלה אבל פתחה מן הצד דברי הכל ארבע אמות

כלפי לייא אדרבה מן הצד מידריד ונפיק מלמעלה אי אפשר דלא מאהיל אלא במה דברים אמורים שפתחה מן הצד אבל פתחה מלמעלה ארבע אמות והני מילי חצר הקבר דמסיימא מחיצתא אבל מת בעלמא תפיס

(דברים כ, ז) מי האיש אשר ארש אשה כו ת״ר אשר ארס אחד המארס את הבתולה ואחד המארס את האלמנה ואחד שומרת יבם ואפילו חמשה אחין ומת אחד מהם במלחמה כולן חוזרין (דברים כ, ז) לא לקח ולא לקחה פרט לאלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין

לימא דלא כרבי יוסי הגלילי דאי רבי יוסי הגלילי הא אמר (דברים כ, ח) הירא ורך הלבב זה המתיירא מעבירות שבידו

אפילו תימא ר׳ יוסי הגלילי כדרבה דאמר רבה לעולם אינו חייב עד שיבעול מה טעם לא יקח משום לא יחלל משום הכי אינו לוקה עד שיבעול

תנו רבנן אשר בנה אשר נטע אשר ארש לימדה תורה דרך ארץ שיבנה אדם בית ויטע כרם ואח״כ ישא אשה ואף שלמה אמר בחכמתו (משלי כד, כז) הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך אחר ובנית ביתך הכן בחוץ מלאכתך זה בית ועתדה בשדה לך זה כרם אחר ובנית ביתך זו אשה

ד״א הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ועתדה בשדה לך זה משנה אחר ובנית ביתך זה גמ׳ ד״א הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ומשנה ועתדה בשדה לך זה גמרא אחר ובנית ביתך אלו מעשים טובים ר׳ אליעזר בנו של ר״י הגלילי אומר הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ומשנה וגמרא ועתדה בשדה לך אלו מעשים טובים אחר ובנית ביתך דרוש וקבל שכר

ואלו שאינן חוזרין הבונה ביה שער כו׳ תנא אם הוסיף בו דימוס אחד חוזר ר׳ אליעזר אומר אף הבונה בית לבנים בשרון לא היה חוזר תנא מפני שמחדשין אותו פעמים בשבוע

ואלו שאין זזין ממקומן בנה בית חדש וחנכו וכו׳ תנו רבנן (דברים כד, ה) אשה חדשה אין לי אלא אשה חדשה אלמנה וגרושה מנין תלמוד לומר אשה מכל מקום אם כן מה ת״ל אשה חדשה מי שחדשה לו יצא מחזיר גרושתו שאין חדשה לו

ת״ר (דברים כד, ה) לא יצא בצבא יכול בצבא הוא דלא יצא אבל יספיק מים ומזון ויתקן הדרכים תלמוד לומר (דברים כד, ה) ולא יעבור עליו לכל דבר יכול שאני מרבה אף הבונה בית ולא חנכו נטע כרם ולא חללו ארס אשה ולא לקחה ת״ל עליו עליו אי אתה מעביר אבל אתה מעביר על אחרים ומאחר דכתב לא יעבור לא יצא בצבא למה לי לעבור עליו בשני לאוין

מתני׳ (דברים כ, ח) ויספו השוטרים לדבר אל העם וגו׳ ר׳ עקיבא אומר הירא ורך הלבב כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה רבי יוסי הגלילי אומר הירא ורך הלבב זהו המתיירא מן העבירות שבידו לפיכך תלתה לו התורה את כל אלו שיחזור בגללן

רבי יוסי אומר אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין הרי הוא הירא ורך הלבב

(דברים כ, ט) והיה ככלות השוטרים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם ובעקיבו של עם מעמידין זקיפין לפניהם ואחרים מאחוריהם וכשילין של ברזל בידיהן וכל המבקש לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו

דף מד עמוד ב

שתחילת ניסה נפילה שנאמר (שמואל א ד, יז) נס ישראל לפני פלשתים וגם מגפה גדולה היתה בעם ולהלן הוא אומר (שמואל א לא, א) וינוסו [אנשי] ישראל מפני פלשתים ויפלו חללים וגו׳

בד״א במלחמות הרשות אבל במלחמות מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה אמר רבי יהודה במה דברים אמורים במלחמות מצוה אבל במלחמות חובה הכל יוצאין אפי׳ חתן מחדרו וכלה מחופתה

גמ׳ מאי איכא בין רבי יוסי לר״י הגלילי איכא בינייהו עבירה דרבנן

כמאן אזלא הא דתניא שח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה כמאן כר״י הגלילי

מאן תנא להא דתנו רבנן שמע קול קרנות והרתיע הגפת תריסין והרתיע צחצוח חרבות ומים שותתין לו על ברכיו חוזר כמאן לימא רבי עקיבא היא ולא רבי יוסי הגלילי בהא אפי׳ ר׳ יוסי הגלילי מודה משום דכתיב (דברים כ, ח) ולא ימס את לבב אחיו כלבבו

והיה ככלות השוטרים כו׳ האי מפני שתחילת ניסה נפילה מפני שתחילת נפילה ניסה מבעי ליה אימא מפני שתחילת נפילה ניסה

בד״א במלחמות הרשות כו׳ א״ר יוחנן רשות דרבנן זו היא מצוה דרבי יהודה מצוה דרבנן זו היא חובה דרבי יהודה

אמר רבא מלחמות יהושע לכבש דברי הכל חובה מלחמות בית דוד לרווחה דברי הכל רשות כי פליגי למעוטי עובדי כוכבים דלא ליתי עלייהו מר קרי לה מצוה ומר קרי רשות נפקא מינה לעוסק במצוה שפטור מן המצוה

הדרן עלך משוח מלחמה

מתני׳ עגלה ערופה בלשון הקודש שנאמר (דברים כא, א) כי ימצא חלל באדמה ויצאו זקניך ושופטיך שלשה מבית דין הגדול שבירושלים היו יוצאין רבי יהודה אומר חמשה שנאמר זקניך שנים ושופטיך שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד

נמצא טמון בגל או תלוי באילן או צף על פני המים לא היו עורפין שנאמר באדמה ולא טמון בגל נופל ולא תלוי באילן בשדה ולא צף על פני המים

נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה עובדי כוכבים או לעיר שאין בה ב״ד לא היו עורפין אין מודדין אלא לעיר שיש בה ב״ד

גמ׳ מאי קאמר אמר ר׳ אבהו ה״ק שנאמר וענו ואמרו ולהלן הוא אומר (דברים כז, יד) וענו הלוים ואמרו וגו׳ מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש

וסדר עגלה ערופה כיצד כי ימצא חלל באדמה ויצאו זקניך ושופטיך שלשה מב״ד הגדול שבירושלים היו יוצאין רבי יהודה אומר חמשה וכו׳

ת״ר ויצאו זקניך ושופטיך זקניך שנים ושופטיך שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן חמשה דברי ר׳ יהודה ר׳ שמעון אומר זקניך שנים ואין ב״ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן שלשה

ור׳ שמעון נמי הא כתיב ושופטיך ההוא מיבעי ליה למיוחדין שבשופטיך ורבי יהודה מזקני זקניך נפקא

ור׳ שמעון אי כתב רחמנא זקני הוה אמינא אפי׳ זקני השוק כתב רחמנא זקניך ואי כתב רחמנא זקניך הוה אמינא אפי׳ סנהדרי קטנה כתב רחמנא ושופטיך למיוחדין שבשופטיך

ור׳ יהודה גמר זקני זקני (ויקרא ד, טו) מזקני העדה מה להלן מיוחדין שבעדה אף כאן מיוחדין שבעדה

אי גמר לגמרה לכולה מילתא מהתם זקניך ושופטיך למה לי אלא וי״ו ושופטיך למנינא ורבי שמעון

דף מה עמוד א

וי״ו לא משמע ליה (מאי קאמר רחמנא המיוחדין שבשופטיך) אלא מעתה ויצאו שנים ומדדו שנים לר׳ יהודה הרי כאן תשעה לרבי שמעון הרי כאן שבעה

ההוא מיבעי ליה לכדתניא ויצאו הן ולא שלוחיהן ומדדו שאפי׳ נמצא בעליל לעיר היו מודדין שמצוה לעסוק במדידה

מתניתין דלא כר״א בן יעקב דתניא ר׳ אליעזר בן יעקב אומר זקניך זו סנהדרין שופטיך זה מלך וכהן גדול מלך דכתיב (משלי כט, ד) מלך במשפט יעמיד ארץ כהן גדול דכתיב (דברים יז, ט) ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה וגו׳

איבעיא להו רבי אליעזר בן יעקב במלך וכהן גדול הוא דפליג אבל בסנהדרי אי כרבי יהודה אי כרבי שמעון סבירא ליה או דלמא בסנהדרי נמי פליג עד דאיכא כולה סנהדרי

אמר רב יוסף ת״ש מצאן זקן ממרא אבי פגי והמרה עליהן יכול תהא המראתו המראה תלמוד לומר (דברים יז, ח) וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם

דנפוק כמה אילימא דנפוק מקצתן דלמא הנך דאיכא גואי כוותיה סבירא להו אלא פשיטא דנפוק כולהו

ולמאי אי לדבר הרשות מי מצו נפקי והכתיב (שיר השירים ז, ג) שררך אגן הסהר אל יחסר המזג שאם נצרך אחד מהם לצאת אם יש שם עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה יוצא ואם לאו אינו יוצא

אלא פשיטא לדבר מצוה למאי לאו למדידת עגלה ורבי אליעזר בן יעקב היא א״ל אביי לא דלמא להוסיף על העיר ועל העזרות כדתנן אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בבית דין של שבעים ואחד

תניא כוותיה דרב יוסף מצאן אבית פגי והמרה עליהן כגון שיצאו למדידת עגלה או להוסיף על העיר ועל העזרות יכול תהא המראתו המראה ת״ל וקמת ועלית מלמד שהמקום גורם

נמצא טמון בגל או תלוי באילן לימא מתניתין ר׳ יהודה היא ולא רבנן דתניא (דברים כד, יט) ושכחת עומר בשדה פרט לטמון דברי רבי יהודה וחכ״א בשדה לרבות את הטמון

אמר רב אפי׳ תימא רבנן הכא מענייניה דקרא התם מענייניה דקרא

דכתיב (דברים כא, א) כי ימצא חלל היכא דמשתכח באדמה פרט לטמון והתם מענייניה דקרא דכתיב (דברים כד, יט) כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר שכחה דומיא דקציר מה קציר בגלוי אף שכחה בגלוי כתב רחמנא בשדה לרבות את הטמון

לרבי יהודה נמי תיפוק ליה משכחה דומיא דקציר אין הכי נמי

ואלא בשדה למה לי מיבעי ליה לרבות שכחת קמה ורבנן שכחת קמה מנא להו נפקא להו מכי תקצור קצירך בשדך

ור׳ יהודה מיבעי ליה לכדרבי אבהו אמר ר׳ אלעזר דאמר רבי אבהו אמר ר״א פרט לשצפו עומרין לתוך שדה חבירו ורבנן מבשדה בשדך ור׳ יהודה בשדה בשדך לא משמע ליה

בעי ר׳ ירמיה צפו עומרין לתוך שדהו מהו אויר שדה כשדה דמי או לאו כשדה דמי

א״ל רב כהנא לרב פפי ואמרי לה רב כהנא לרב זביד תפשוט ליה מדרבי אבהו א״ר אלעזר דאמר פרט לשצפו עומרין לתוך שדה חבירו דחבירו אין לתוך שדהו לא

וליטעמיך לתוך שדה חבירו צפו אין מונחין לא והא בעינן בשדך וליכא

אלא לתוך שדה חבירו ואפילו מונחין והאי דקאמר צפו דלא משכחת לה אלא בצפו

תא שמע עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו על גבי חבירו ושכחו התחתון שכחה והעליון אינו שכחה רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון שניהם אינן שכחה התחתון מפני שהוא טמון והעליון מפני שהוא צף עד כאן לא פליגי אלא בתחתון אבל בעליון דברי הכל לא הואי שכחה

שאני התם כיון דאחזיק ביה זכה ביה אי הכי מאי איריא על גבי חבירו אפילו בשדה נמי אין הכי נמי והאי דקתני על גבי חבירו משום תחתון

והא מפני שהוא צף קאמר אימא מפני שהוא כצף

אמר אביי הריני כבן עזאי בשוקי טבריא אמר ליה ההוא מדרבנן לאביי שני חללים זה על גבי זה מהיכן הוא מודד

מין במינו הוי טמון ומין במינו לא הוי צף ומעליון מודד או דלמא מין במינו הוי צף ומין במינו לא הוי טמון ומתחתון מודד

או דלמא מין במינו הוי טמון ומין במינו הוי צף ולא מתחתון מודד ולא מעליון מודד

א״ל

דף מה עמוד ב

תניתוה עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו על גבי חבירו ושכחו התחתון שכחה והעליון אינו שכחה ר׳ שמעון בן יהודה אומר משום ר׳ שמעון שניהן אינן שכחה התחתון מפני שהוא טמון והעליון מפני שהוא צף סברוה דהני תנאי כר׳ יהודה סבירא להו דאמר בשדה פרט לטמון

מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר מין במינו הוי טמון ומר סבר לא הוי טמון

לא אי כר׳ יהודה סבירא להו דכ״ע מין במינו הוי טמון והכא בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן קמיפלגי דרבנן כרבנן ור׳ שמעון בן יהודה כרבי יהודה

אי הכי מאי איריא על גבי חבירו אפי׳ בעפר ובצרור נמי אין הכי נמי ולהודיעך כחו דר׳ יהודה דאמר אפי׳ מין במינו הוי טמון

תנו רבנן חלל ולא חנוק חלל ולא מפרפר באדמה ולא טמון בגל נופל ולא תלוי באילן בשדה ולא צף על פני המים ר׳ אלעזר אומר בכולן אם היה חלל עורפין

תניא אמר רבי יוסי בר יהודה אמרו לו לר״א אי אתה מודה שאם היה חנוק ומוטל באשפה שאין עורפין אלמא חלל ולא חנוק הכא נמי באדמה ולא טמון בגל נופל ולא תלוי באילן בשדה ולא צף על גבי מים ור״א חלל יתירא כתיב

נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה עובדי כוכבים כו׳ דכתיב כי ימצא פרט למצוי

או לעיר שאין בה ב״ד דבעינא זקני העיר וליכא אין מודדין אלא לעיר כו׳ פשיטא כיון דתנא לעיר שאין בה ב״ד אנא ידענא דאין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין

הא קא משמע לן כדתניא מנין שאם נמצא סמוך לעיר שאין בה ב״ד שמניחין אותה ומודדין לעיר שיש בה בית דין ת״ל (דברים כא, ג) ולקחו זקני העיר ההיא מכל מקום

מתני׳ נמצא מכוון בין שתי עיירות שתיהן מביאות שתי עגלות דברי רבי אליעזר ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה נמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר מוליכין הראש אצל הגוף דברי רבי אליעזר רבי עקיבא אומר הגוף אצל הראש מאין היו מודדין רבי אליעזר אומר מטיבורו רבי עקיבא אומר מחוטמו רבי אליעזר בן יעקב אומר ממקום שנעשה חלל מצוארו

גמ׳ מאי טעמא דרבי אליעזר קסבר אפשר לצמצם וקרובה ואפילו קרובות

ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה דאמר קרא (דברים כא, א) לרשתה וקסבר ירושלים לא נתחלקה לשבטים

נמצא ראשו במקום כו׳ במאי קמפלגי אילימא לענין מדידה קמיפלגי הא מדקתני סיפא מאין היו מודדין מכלל דרישא לא במדידה עסקינן אמר ר׳ יצחק במת מצוה קנה מקומו קמיפלגי

והכי קאמר לקוברו קנה מקומו והיכא דנמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר מוליכין הראש אצל הגוף דברי ר׳ אליעזר ר׳ עקיבא אומר הגוף אצל הראש במאי קמיפלגי מר סבר גופיה בדוכתיה נפיל רישא דנאדי ונפיל ומר סבר רישא היכא דנפיל נפיל גופא הוא דרהיט אזיל

מאין היו מודדין במאי קמיפלגי מר סבר עיקר חיותא באפיה ומר סבר עיקר חיותא בטיבוריה

לימא כי הני תנאי מהיכן הולד נוצר מראשו וכן הוא אומר (תהלים עא, ו) ממעי אמי אתה גוזי ואומר (ירמיהו ז, כט) גזי נזרך והשליכי וגו׳ אבא שאול אומר מטיבורו ומשלח שרשו אילך ואילך

אפילו תימא אבא שאול ע״כ לא קאמר אבא שאול אלא לענין יצירה דכי מיתצר ולד ממציעתיה מיתצר אבל לענין חיותא דכולי עלמא באפיה הוא דכתיב (בראשית ז, כב) כל אשר נשמת רוח חיים באפיו וגו׳

רבי אליעזר בן יעקב אומר ממקום שנעשה חלל מצוארו מאי טעמא דרבי אליעזר בן יעקב כדכתיב (יחזקאל כא, לד) לתת אותך אל צוארי חללי רשעים

מתני׳ נפטרו זקני ירושלים והלכו להן זקני אותה העיר מביאין עגלת בקר אשר לא משכה בעול ואין המום פוסל בה ומורידין אותה לנחל איתן איתן כמשמעו קשה אע״פ שאינו איתן כשר ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה ומקומה אסור מלזרוע ומלעבוד ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים

זקני אותה העיר רוחצין את ידיהן במים במקום עריפה של עגלה ואומרים (דברים כא, ז) ידינו לא שפכה את הדם הזה ועינינו לא ראו וכי על דעתינו עלתה שזקני ב״ד שופכי דמים הן אלא שלא בא על ידינו ופטרנוהו (בלא מזון) ולא ראינוהו והנחנוהו (בלא לוייה)

דף מו עמוד א

והכהנים אומרים (דברים כא, ח) כפר לעמך ישראל אשר פדית [ה׳] ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל לא היו צריכין לומר ונכפר להם הדם אלא רוח הקודש מבשרתן אימתי שתעשו ככה הדם מתכפר להם

גמ׳ ויהא מום פוסל בעגלה מקל וחומר ומה פרה שאין השנים פוסלות בה מום פוסל בה עגלה ששנים פוסלות בה אינו דין שיהא מום פוסל בה שאני התם דאמר קרא אשר אין בה מום בה מום פוסל ואין מום פוסל בעגלה

אלא מעתה לא יהו שאר עבודות פוסלות בה

אלמה א״ר יהודה אמר רב הניח עליה עודה של שקין פסולה ובעגלה עד שתמשוך שאני פרה דילפינן (דברים כא, ג) עול (במדבר יט, ב) עול מעגלה

עגלה נמי תיתי עול עול מפרה הא מיעט רחמנא בה

בעגלה נמי כתיב בה ההוא מיבעי ליה למעוטי קדשים דלא פסלה בהו עבודה סלקא דעתך אמינא ליתי בק״ו מעגלה ומה עגלה שאין מום פוסל בה עבודה פוסלת בה קדשים שמום פוסלת בהן אינו דין שעבודה פוסלת בהן

איכא למיפרך מה לעגלה שכן שנים פוסלות בה אטו קדשים מי ליכא דפסלי בהו שנים כי איצטריך קרא להנך קדשים דפסלה בהו שנים

וקדשים דלא פסלה בהו עבודה מהכא נפקא מהתם נפקא (ויקרא כב, כב) עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לה׳ אלה אי אתה מקריב אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה איצטריך סד״א ה״מ היכא דעבד בהן עבודת היתר אבל עבודת איסור אימא ליתסרו צריכא

והא נמי מהכא נפקא (ויקרא כב, כה) ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה אלה אי אתה מקריב אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה

איצטריך ס״ד אמינא הני מילי היכא דעבד בהן כשהן חולין אבל עבד בהן כשהן קדשים אימא ליתסרו צריכא

גופא אמר רב יהודה אמר רב הניח עליה עודה של שקין פסולה ובעגלה עד שתמשוך מיתיבי עול אין לי אלא עול שאר עבודות מנין אמרת ק״ו ומה עגלה שאין מום פוסל בה שאר עבודות פוסלות בה פרה שמום פוסל בה אינו דין ששאר עבודות פוסלין בה

ואם נפשך לומר נאמר כאן עול ונאמר להלן עול מה להלן שאר עבודות פוסלות בה אף כאן שאר עבודות פוסלות

מאי אם נפשך לומר וכי תימא איכא למיפרך מה לעגלה שכן שנים פוסלות בה אי נמי קדשים יוכיחו שמום פוסל בהן ואין עבודה פוסלת בהן

נאמר כאן עול ונאמר להלן עול מה להלן שאר עבודות אף כאן שאר עבודות וממקום שבאתה מה להלן עד שתמשוך אף כאן עד שתמשוך

תנאי היא דאיכא דמייתי לה מעגלה איכא דמייתי לה מגופה דפרה

דתניא עול אין לי אלא עול שאר עבודות מנין ת״ל (במדבר יט, ב) אשר לא עלה עליה עול מכל מקום אם כן מה ת״ל עול עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה שאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה

ואימא אשר לא עלה עליה כלל עול פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט עול אין מידי אחרינא לא אשר רבויא הוא

ותניא נמי גבי עגלה כי האי גוונא עול אין לי אלא עול שאר עבודות מנין ת״ל (דברים כא, ג) אשר לא עובד בה מ״מ א״כ מה ת״ל עול עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה שאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה

ואימא אשר לא עובד בה כלל עול פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט עול אין מידי אחרינא לא אשר רבויא הוא

א״ר אבהו בעי מיניה מר׳ יוחנן משיכת עול בכמה א״ל כמלא עול איבעיא להו לארכו או לרחבו אמר להו ההוא מרבנן ור׳ יעקב שמיה לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן משיכת עול לרחבו טפח

ולימא טפח הא קמ״ל שיעורא דעול טפח הוי למאי נפקא מינה למקח וממכר

א״ר יוחנן בן שאול מפני מה אמרה תורה הביא עגלה בנחל אמר הקב״ה יבא דבר שלא עשה פירות ויערף במקום שאין עושה פירות ויכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות מאי פירות אילימא פריה ורביה אלא מעתה אזקן ואסריס ה״נ דלא ערפינן אלא מצות

ומורידין אותה אל נחל איתן איתן כמשמעו קשה תנו רבנן מנין לאיתן שהוא קשה שנאמר

דף מו עמוד ב

(במדבר כד, כא) איתן מושבך ושים בסלע קנך ואומר (מיכה ו, ב) שמעו הרים את ריב ה׳ והאיתנים מוסדי ארץ אחרים אומרים מנין לאיתן שהוא ישן שנאמר (ירמיהו ה, טו) גוי איתן הוא גוי מעולם הוא

ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה מ״ט גמר עריפה עריפה מחטאת העוף

ומקומה אסור מלזרוע ומליעבד ת״ר (דברים כא, ד) אשר לא יעבד בו ולא יזרע לשעבר דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר להבא

רבא אמר להבא דכ״ע לא פליגי דכתיב ולא יזרע כי פליגי לשעבר רבי יאשיה סבר מי כתיב ולא יעובד ורבי יונתן מי כתיב אשר לא נעבד ורבי יאשיה אשר לשעבר משמע ור׳ יונתן אשר רבויא הוא

ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים ת״ר אשר לא יעבד בו ולא יזרע אין לי אלא זריעה שאר עבודות מנין תלמוד לומר אשר לא יעבד בו מכל מקום

אם כן מה ת״ל ולא יזרע לומר לך מה זריעה מיוחדת שהיא בגופה של קרקע אף כל שהיא בגופה של קרקע יצא סריקת פשתן וניקור אבנים שאינן בגופה של קרקע

ואימא אשר לא יעבד בו כלל ולא יזרע פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט זריעה אין מידי אחרינא לא אשר רבויא הוא

זקני העיר רוחצין ידיהן כו׳ ת״ר (דברים כא, ו) וכל זקני העיר ההיא הקרובים אל החלל ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל שאין ת״ל הערופה ומה ת״ל הערופה על מקום עריפתה של עגלה

ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו וכי על לבנו עלתה שב״ד שופכין דמים אלא לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה

תניא היה ר״מ אומר כופין ללויה ששכר הלויה אין לה שיעור שנאמר (שופטים א, כד) ויראו השומרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד וכתיב ויראם את מבוא העיר ומה חסד עשו עמו שכל אותה העיר הרגו לפי חרב ואותו האיש ומשפחתו שלחו

(שופטים א, כו) וילך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לוז היא שמה עד היום הזה תניא היא לוז שצובעין בה תכלת היא לוז שבא סנחריב ולא בלבלה נבוכדנצר ולא החריבה ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה אלא זקנים שבה בזמן שדעתן קצה עליהן יוצאין חוץ לחומה והן מתים

והלא דברים ק״ו ומה כנעני זה שלא דיבר בפיו ולא הלך ברגליו גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות מי שעושה לויה ברגליו על אחת כמה וכמה

במה הראה להם חזקיה אמר בפיו עקם להם ר׳ יוחנן אמר באצבעו הראה להם תניא כוותיה דר׳ יוחנן בשביל שכנעני זה הראה באצבעו גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות

אמר רבי יהושע בן לוי המהלך בדרך ואין לו לויה יעסוק בתורה שנאמר (משלי א, ט) כי לויית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך ואמר ר׳ יהושע בן לוי בשביל ארבעה פסיעות שלוה פרעה לאברהם שנאמר (בראשית יב, כ) ויצו עליו פרעה אנשים וגו׳ נשתעבד בבניו ארבע מאות שנה שנאמר (בראשית טו, יג) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה אמר רב יהודה אמר רב כל המלוה את חבירו ארבע אמות בעיר אינו ניזוק רבינא אלויה לרבא בר יצחק ד׳ אמות בעיר מטא לידיה היזיקא ואיתציל

ת״ר הרב לתלמיד עד עיבורה של עיר חבר לחבר עד תחום שבת תלמיד לרב אין לו שיעור וכמה א״ר ששת עד פרסה ולא אמרן אלא רבו שאינו מובהק אבל רבו מובהק שלשה פרסאות

רב כהנא אלויה לרב שימי בר אשי מפום נהרא עד בי ציניתא דבבל כי מטו התם אמר ליה ודאי דאמריתו הני ציניתא דבבל משני אדם הראשון איתנהו

א״ל אדכרתן מלתא דאמר רבי יוסי בר׳ חנינא מאי דכתיב (ירמיהו ב, ו) בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם וכי מאחר שלא עבר היכן ישב (ומאחר שלא ישב היכן עבר) אלא ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב נתישבה ארץ שלא גזר עליה אדם הראשון לא נתישבה

רב מרדכי אלויה לרב אשי מהגרוניא ועד בי כיפי ואמרי לה עד בי דורא

אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר כל שאינו מלוה ומתלוה כאילו שופך דמים שאילמלי ליווהו אנשי יריחו לאלישע לא גירה דובים לתינוקות שנאמר (מלכים ב ב, כג) ויעל משם בית אל והוא עלה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח

אמרו לו עלה שהקרחת עלינו את המקום מאי ונערים קטנים אמר ר׳ אלעזר שמנוערים מן המצות קטנים שהיו מקטני אמנה תנא נערים היו ובזבזו עצמן כקטנים

מתקיף לה רב יוסף ודלמא על שם מקומן מי לא כתיב (מלכים ב ה, ב) וארם יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה וקשיא לן נערה וקטנה ואמר ר׳ פדת קטנה דמן נעורן התם לא מפרש מקומה הכא מפורש מקומן

(מלכים ב ב, כד) ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ה׳ מה ראה אמר רב ראה ממש כדתניא רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני ושמואל אמר ראה שכולן נתעברה בהן אמן ביום הכיפורים

ורבי יצחק נפחא אמר בלורית ראה להן כאמוריים ורבי יוחנן אמר ראה שלא היתה בהן לחלוחית של מצוה ודלמא בזרעייהו ניהוה הוה אמר רבי אלעזר לא בם ולא בזרעם עד סוף כל הדורות

(מלכים ב ב, כד) ותצאנה שתים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים

דף מז עמוד א

רב ושמואל חד אמר נס וחד אמר נס בתוך נס מאן דאמר נס יער הוה דובים לא הוו מ״ד נס בתוך נס לא יער הוה ולא דובים הוו וליהוי דובים ולא ליהוי יער דבעיתי

אמר רבי חנינא בשביל ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב הובקעו מישראל ארבעים ושנים ילדים איני

והאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואע״פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב זכה ויצתה ממנו רות שיצא ממנו שלמה שכתוב ביה (מלכים א ג, ד) אלף עולות יעלה שלמה ואמר רבי יוסי בן חוני רות בתו של עגלון בנו של בלק היתה תאותו מיהא לקללה הוי

(מלכים ב ב, יט) ויאמרו אנשי העיר אל אלישע הנה נא מושב העיר טוב כאשר אדוני רואה וגו׳ וכי מאחר דמים רעים וארץ משכלת אלא מה טובתה אמר רבי חנין חן מקום על יושביו אמר רבי יוחנן שלשה חינות הן חן מקום על יושביו חן אשה על בעלה חן מקח על מקחו

תנו רבנן שלשה חלאין חלה אלישע אחד שגירה דובים בתינוקות ואחד שדחפו לגחזי בשתי ידים ואחד שמת בו שנאמר (מלכים ב יג, יד) ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו

תנו רבנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידיו ולא כיהושע בן פרחיה שדחפו [להנוצרי] (לאחד מתלמידיו) בשתי ידיו

אלישע מאי היא דכתיב (מלכים ב ה, כג) ויאמר נעמן הואל קח ככרים וכתיב ויאמר אליו לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות

ומי שקיל כולי האי כסף ובגדים הוא דשקיל אמר ר׳ יצחק באותה שעה היה אלישע עוסק בשמנה שרצים אמר לו רשע הגיע עת ליטול שכר שמנה שרצים וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך לעולם (מלכים ב ז, ג) וארבעה אנשים היו מצורעים אמר רבי יוחנן זה גחזי ושלשת בניו

(מלכים ב ח, ז) וילך אלישע דמשק למה הלך אמר ר׳ יוחנן שהלך להחזירו לגחזי בתשובה ולא חזר אמר לו חזור בך אמר לו כך מקובלני ממך כל מי שחטא והחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה

מאי עבד איכא דאמרי אבן שואבת תלה לו לחטאת ירבעם והעמידו בין שמים לארץ ואיכא דאמרי שם חקק לה אפומה והיתה אומרת אנכי ולא יהיה לך

ואיכא דאמרי רבנן דחה מקמיה דכתיב (מלכים ב ו, א) ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה נא המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו מכלל דעד האידנא לא הוה דחיק

יהושע בן פרחיה מאי היא כדהוה קא קטיל ינאי מלכא לרבנן שמעון בן שטח אטמינהו אחתיה ר׳ יהושע בן פרחיה אזל ערק לאלכסנדריא של מצרים כי הוה שלמא שלח ליה שמעון בן שטח מני ירושלים עיר הקודש לך אלכסנדריא של מצרים אחותי בעלי שרוי בתוכך ואני יושבת שוממה אמר ש״מ הוה ליה שלמא

כי אתא אקלע להההוא אושפיזא קם קמייהו ביקרא שפיר עבדי ליה יקרא טובא יתיב וקא משתבח כמה נאה אכסניא זו א״ל (אחד מתלמידיו) רבי עיניה טרוטות א״ל רשע בכך אתה עוסק אפיק ארבע מאה שפורי ושמתיה כל יומא אתא לקמיה ולא קבליה

יומא חד הוה קרי קרית שמע אתא לקמיה הוה בדעתיה לקבוליה אחוי ליה בידיה סבר מדחא דחי ליה אזל זקף לבינתא פלחא אמר ליה חזור בך א״ל כך מקובלני ממך כל החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה דאמר מר [יש״ו] כישף והסית והדיח והחטיא את ישראל

תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת

מתני׳ נמצא ההורג עד שלא נערפה העגלה תצא ותרעה בעדר משנערפה העגלה תקבר במקומה שעל ספק באתה מתחילתה כיפרה ספיקה והלכה לה נערפה העגלה ואחר כך נמצא ההורג הרי זה יהרג

עד אחד אומר ראיתי את ההורג ועד אחד אומר לא ראית אשה אומרת ראיתי ואשה אומרת לא ראית היו עורפין עד אחד אומר ראיתי ושנים אומרים לא ראית היו עורפין שנים אומרים ראינו ואחד אומר להן לא ראיתם לא היו עורפין

משרבו הרוצחנין בטלה עגלה ערופה משבא אליעזר בן דינאי ותחינה בן פרישה היה נקרא חזרו לקרותו בן הרצחן

משרבו המנאפים פסקו המים המרים ורבי יוחנן בן זכאי הפסיקן שנאמר (הושע ד, יד) לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם וגו׳

משמת יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יהודה איש ירושלים בטלו האשכלות שנאמר (מיכה ז, א) אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר אף הוא בטל את המעוררין ואת הנוקפין

דף מז עמוד ב

עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים ובימיו א״צ לשאול על הדמאי

גמ׳ ת״ר מנין שאם נערפה העגלה ואח״כ נמצא ההורג שאין פוטרת אותו ת״ל (במדבר לה, לג) ולארץ לא יכופר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכו

עד אחד אומר ראיתי את ההורג כו׳ טעמא דמכחיש ליה הא לא מכחיש ליה עד אחד מהימן

מנהני מילי דת״ר (דברים כא, א) לא נודע מי הכהו הא נודע מי הכהו אפילו אחד בסוף העולם לא היו עורפין רבי עקיבא אומר מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש ואין מכירין אותו שלא היו עורפין ת״ל (דברים כא, ז) ועינינו לא ראו והלא ראו

השתא דאמרת עד אחד מהימן אידך חד היכי מצי מכחיש ליה והאמר עולא כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים אמר לך עולא תני לא היו עורפין וכן א״ר יצחק תני לא היו עורפין

ור׳ חייא אמר תני היו עורפין ולרבי חייא קשיא דעולא לא קשיא כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה

תנן עד אחד אומר ראיתי את ההורג ושנים אומרים לא ראית היו עורפין הא חד וחד לא היו עורפין תיובתא דרבי חייא

וליטעמיך אימא סיפא שנים אומרים ראינו ועד אחד אומר לא ראיתם לא היו עורפין הא חד וחד היו עורפין

אלא מתני׳ כולה בפסולי עדות וכדרבי נחמיה דאמר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באיש אחד כשני אנשים באיש אחד

ואיכא דאמרי כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא אפילו מאה נשים כי אחד דמיין והכא במאי עסקינן כגון דאתאי אשה מעיקרא ותרצה לדרבי נחמיה הכי רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באשה אחת כשני אנשים באיש אחד אבל שתי נשים באיש אחד כי פלגא ופלגא דמי

ותרתי פסולי עדות למה לי מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דעות לחומרא אבל לקולא לא קמ״ל

משרבו הרוצחין כו׳ ת״ר משרבו הרוצחנין בטלה עגלה ערופה לפי שאינה באה אלא על הספק משרבו הרוצחנין בגלוי בטלה עגלה ערופה

משרבו הנואפין כו׳ ת״ר (במדבר ה, לא) ונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו ואומר (הושע ד, יד) לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה כו׳

מאי ואומר וכי תימא עון דידיה אין דבניה ודבנתיה לא תא שמע לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה

וכי תימא עון אשת איש אין עון דפנויה לא ת״ש כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו וגו׳

מאי ועם לא יבין ילבט אמר רבי אלעזר אמר להם נביא לישראל אם אתם מקפידין על עצמכם מים בודקין נשותיכם ואם לאו אין המים בודקין נשותיכם

משרבו בעלי הנאה נתעותו הדינין ונתקלקלו המעשים ואין נוח בעולם משרבו רואי פנים בדין בטל (דברים א, יז) לא תגורו ופסק לא תכירו ופרקו עול שמים ונתנו עליהם עול בשר ודם

משרבו לוחשי לחישות בדין רבה חרון אף בישראל ונסתלקה השכינה משום שנאמר (תהלים פב, א) בקרב אלהים ישפוט משרבו (יחזקאל לג, לא) אחרי בצעם לבם הולך רבו האומרים (ישעיהו ה, כ) לרע טוב ולטוב רע משרבו האומרים לרע טוב ולטוב רע רבו הוי הוי בעולם

משרבו מושכי הרוק רבו היהירים ונתמעטו התלמידים והתורה חוזרת על לומדיה משרבו היהירים התחילו בנות ישראל להנשא ליהירים שאין דורינו רואה אלא לפנים

איני והאמר מר האי מאן דמיהר אפילו אאינשי ביתיה לא מיקבל שנאמר (חבקוק ב, ה) גבר יהיר ולא ינוה לא ינוה אפי׳ בנוה שלו מעיקרא קפצה עליה לסוף מיתזיל עלייהו

משרבו מטילי מלאי על בעלי בתים רבה השוחד והטיית משפט ופסקה טובה משרבו מקבלני טובתך ומחזקני טובותיך רבו (שופטים יז, ו) איש הישר בעיניו יעשה שפלים הוגבהו והגבוהים הושפלו ומלכותא אזלא ונולא משרבו צרי עין וטורפי טרף רבו מאמצי הלב וקופצי ידים מלהלוות ועברו על מה שכתוב בתורה (דברים טו, ט) השמר לך פן וגו׳

משרבו (ישעיהו ג, טז) נטויות גרון ומשקרות עינים רבו מים המרים אלא שפסקו משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים דכתיב (משלי טו, כז) ושונא מתנות יחיה משרבו זחוחי הלב רבו מחלוקת בישראל משרבו תלמידי שמאי והילל שלא שימשו כל צורכן רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות משרבו מקבלי צדקה מן העובדי כוכבים היו ישראל למעלה והם למטה ישראל לפנים והם לאחור

משמת יוסי בן יועזר כו׳ מאי אשכולות אמר רב יהודה אמר שמואל איש שהכל בו יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר כו׳ מ״ט אמר רבי יוסי בר׳ חנינא לפי שאין נותנין אותו כתיקונו דרחמנא אמר דיהבי ללוים

דף מח עמוד א

ואנן קא יהבינן לכהנים

ולודי אשאר מעשרות אמר ריש לקיש כל בית שאין מתודה על מעשר ראשון שוב אין מתודה על שאר מעשרות מאי טעמא אמר אביי הואיל ופתח בו הכתוב תחילה

מכלל דאפרושי הוו מפרשי והא תניא אף הוא ביטל את הוידוי וגזר על הדמאי לפי ששלח בכל גבול ישראל וראה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד ומעשר ראשון ומעשר שני מקצתן מעשרין ומקצתן אין מעשרין

אמר להם בני בואו ואומר לכם כשם שתרומה גדולה יש בה עון מיתה כך תרומת מעשר וטבל יש בהן עון מיתה

עמד והתקין להם הלוקח פירות מע״ה מפריש מהן מעשר ראשון ומעשר שני מעשר ראשון מפריש ממנה תרומת מעשר ונותנה לכהן ומעשר שני עולה ואוכלו בירושלים מעשר ראשון ומעשר עני המוציא מחבירו עליו הראיה

תרתי תקן ביטל וידוי דחבירים וגזר על דמאי של עמי הארץ

ואף הוא ביטל את המעוררים מאי מעוררים אמר רחבה בכל יום ויום שהיו עומדים לוים על דוכן ואומרים (תהלים מד, כד) עורה למה תישן ה׳ אמר להן וכי יש שינה לפני המקום והלא כבר נאמר (תהלים קכא, ד) הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל אלא בזמן שישראל שרויין בצער ועובדי כוכבים בנחת ושלוה לכך נאמר עורה למה תישן ה׳

ואת הנוקפים מאי נוקפים אמר רב יהודה אמר שמואל שהיו מסרטין לעגל בין קרניו כדי שיפול דם בעיניו אתא איהו בטיל משום דמיחזי כי מומא

במתניתא תנא שהיו חובטין אותו במקלות כדרך שעושין אותו לפני עבודת כוכבים אמר להם עד מתי אתם מאכילין נבילות למזבח נבילות הא שחיט להו אלא טריפות שמא ניקב קרום של מוח עמד והתקין להם טבעות בקרקע

עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים בחולו של מועד

כל ימיו לא היה אדם צריך לשאול על הדמאי כדאמרן

מתני׳ משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות שנאמר (ישעיהו כד, ט) בשיר לא ישתו יין וגו׳

משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים משחרב בהמ״ק בטל השמיר ונופת צופים ופסקו אנשי אמנה מישראל שנאמר (תהלים יב, ב) הושיעה ה׳ כי גמר חסיד וגו׳

רשב״ג אומר העיד ר׳ יהושע מיום שחרב בהימ״ק אין יום שאין בו קללה ולא ירד הטל לברכה וניטל טעם הפירות ר׳ יוסי אומר אף ניטל שומן הפירות ר׳ שמעון בן אלעזר אומר הטהרה נטלה את (הטעם ואת) הריח המעשרות נטלו את שומן הדגן וחכמים אומרים הזנות והכשפים כילו את הכל

גמ׳ וממאי דמשבטלה סנהדרי כתיב אמר רב הונא בריה דרב יהושע דאמר קרא (איכה ה, יד) זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם

אמר רב אודנא דשמעא זמרא תעקר אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא שנאמר (צפניה ב, יד) קול ישורר בחלון חרב בסף כי ארזה ערה

מאי כי ארזה ערה אמר ר׳ יצחק בית המסובך בארזים עיר הוא אלא אפי׳ בית המסובך בארזים מתרועע אמר רב אשי שמע מינה כי מתחיל חורבא בסיפא מתחיל שנאמר חרב בסף ואיבעית אימא מהכא (ישעיהו כד, יב) ושאיה יוכת שער אמר מר בר רב אשי לדידי חזי ליה ומנגח כי תורא

אמר רב הונא זמרא דנגדי ודבקרי שרי דגרדאי אסיר רב הונא בטיל זמרא קם מאה אווזי בזווזא ומאה סאה חיטי בזווזא ולא איבעי אתא רב חסדא זלזיל ביה איבעאי אווזא בזווזא ולא משתכח

אמר רב יוסף זמרי גברי ועני נשי פריצותא זמרי נשי ועני גברי כאש בנעורת למאי נפקא מינה לבטולי הא מקמי הא

אמר ר׳ יוחנן כל השותה בארבעה מיני זמר מביא חמש פורעניות לעולם שנאמר (ישעיהו ה, יא) הוי משכימי בבקר שכר ירדפו מאחרי בנשף יין ידליקם והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פועל ה׳ לא יביטו

מה כתיב אחריו (ישעיהו ה, יג) לכן גלה עמי מבלי דעת שגורמין גלות לעולם וכבודו מתי רעב שמביאין רעב לעולם והמונו צחה צמא שגורמין לתורה שתשתכח מלומדיה (ישעיהו ה, טו) וישח אדם וישפל איש שגורמין שפלות לשונאו של הקב״ה ואין איש אלא הקדוש ב״ה שנאמר (שמות טו, ג) ה׳ איש מלחמה ועיני גבוהים תשפלנה שגורמין שפלות של ישראל

ומה כתיב אחריו לכן

דף מח עמוד ב

הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק וירד הדרה והמונה ושאונה ועלז בה

משמתו נביאים הראשונים מאן נביאים הראשונים אמר רב הונא זה דוד ושמואל ושלמה רב נחמן אמר בימי דוד זימנין סליק וזימנין לא סליק שהרי שאל צדוק ועלתה לו שאל אביתר ולא עלתה לו שנאמר (שמואל ב טו, כד) ויעל אביתר

מתיב רבה בר שמואל (דברי הימים ב כו, ה) ויהי לדרוש אלהים כל ימי זכריה המבין בראות אלהים מאי לאו באורים ותומים לא בנביאים

ת״ש משחרב בהמ״ק ראשון בטלו ערי מגרש ופסקו אורים ותומים ופסק מלך מבית דוד

ואם לחשך אדם לומר (עזרא ב, סג) ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ותומים [אמור לו] כאדם שאומר לחבירו עד שיחיו מתים ויבא משיח בן דוד

אלא אמר רב נחמן בר יצחק מאן נביאים הראשונים לאפוקי מחגי זכריה ומלאכי דאחרונים נינהו דת״ר משמתו חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל ואע״פ כן היו משתמשים בבת קול

שפעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריא ביריחו נתנה עליהן בת קול מן השמים ואמרה יש בכם אדם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך נתנו עיניהם בהלל הזקן וכשמת הספידוהו הי חסיד הי עניו תלמידו של עזרא

ושוב פעם אחרת היו מסובין בעלייה ביבנה נתנה להן בת קול מן השמים ואמרה להן יש בכם אדם א׳ שראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו זכאין לכך נתנו עיניהם בשמואל הקטן וכשמת הספידוהו הי עניו הי חסיד תלמידו של הלל

ואף הוא אמר בשעת מיתתו שמעון וישמעאל לחרבא וחברוהי לקטלא ושאר עמא לביזא ועקן סגיאין עתידין למיתי על עמא ואף על ר׳ יהודה בן בבא בקשו לומר הי חסיד הי עניו אלא שנטרפה שעה שאין מספידין על הרוגי מלכות

משחרב בהמ״ק בטל השמיר כו׳ ת״ר שמיר שבו בנה שלמה את בהמ״ק שנא׳ (מלכים א ו, ז) והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה הדברים ככתבן דברי ר׳ יהודה

אמר לו ר׳ נחמיה וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר (מלכים א ז, ט) כל אלה אבנים יקרות וגו׳ מגוררות במגרה אם כן מה ת״ל לא נשמע בבית בהבנותו שהיה מתקין מבחוץ ומכניס מבפנים אמר רבי נראין דברי רבי יהודה באבני מקדש ודברי ר׳ נחמיה באבני ביתו

ור׳ נחמיה שמיר למאי אתא מיבעי ליה לכדתניא אבנים הללו אין כותבין אותן בדיו משום שנאמר (שמות כח, יא) פתוחי חותם ואין מסרטין עליהם באיזמל משום שנאמר במלואתם

אלא כותב עליהם בדיו ומראה להן שמיר מבחוץ והן נבקעות מאליהן כתאינה זו שנבקעת בימות החמה ואינה חסירה כלום וכבקעה זו שנבקעת בימות הגשמים ואינה חסירה כלום

ת״ר שמיר זה ברייתו כשעורה ומששת ימי בראשית נברא ואין כל דבר קשה יכול לעמוד בפניו במה משמרין אותו כורכין אותו בספוגין של צמר ומניחין אותו באיטני של אבר מליאה סובי שעורין

אמר רבי אמי משחרב מקדש ראשון בטלה שירא פרנדא וזכוכית לבנה תניא נמי הכי משחרב מקדש ראשון בטלה שירא פרנדא וזכוכית לבנה ורכב ברזל וי״א אף יין קרוש הבא משניר הדומה כעיגולי דבילה

ונופת צופים מאי נופת צופים אמר רב סולת שצפה על גבי נפה ודומה לעיסה שנילושה בדבש ושמן ולוי אמר שתי ככרות הנדבקות בתנור ותופחות ובאות עד שמגיעות זו לזו ורבי יהושע בן לוי אמר זה דבש הבא מן הציפיא מאי משמע כדמתרגם רב ששת כמא דנתזן דבריאתה ושייטן ברומי עלמא ומתיין דובשא מעישבי טורא

תנן התם כל הנצוק טהור חוץ מדבש זיפים והצפיחים מאי זיפים אמר רבי יוחנן דבש שמזייפין בו וריש לקיש אמר על שם מקומו כדכתיב (יהושע טו, כד) זיף וטלם ובעלות

כיוצא בדבר אתה אומר (תהלים נד, ב) בבא הזיפים ויאמרו לשאול הלא דוד וגו׳ מאי זיפים אמר רבי יוחנן בני אדם המזייפין דבריהם ורבי אלעזר אומר על שם מקומן כדכתיב זיף וטלם ובעלות

ופסקו אנשי אמנה אמר רבי יצחק אלו בני אדם שהן מאמינין בהקב״ה דתניא רבי אליעזר הגדול אומר כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה

והיינו דאמר ר׳ אלעזר מאי דכתיב (זכריה ד, י) כי מי בז ליום קטנות מי גרם לצדיקים שיתבזבז שולחנן לעתיד לבא קטנות שהיה בהן שלא האמינו בהקב״ה רבא אמר אלו קטני בני רשעי ישראל

דף מט עמוד א

שמבזבזין דין אביהם לעתיד לבוא אומרים לפניו רבונו של עולם מאחר שאתה עתיד ליפרע מהן למה הקהיתה שיניהם בם

אמר ר׳ אילעא בר יברכיה אלמלא תפלתו של דוד היו כל ישראל מוכרי רבב שנאמר (תהלים ט, כא) שיתה ה׳ מורה להם וא״ר אילעא בר יברכיה אלמלא תפלתו של חבקוק היו ב׳ תלמידי חכמים מתכסים בטלית אחת ועוסקין בתורה שנאמר (חבקוק ג, ב) ה׳ שמעתי שמעך יראתי ה׳ פעלך בקרב שנים חייהו אל תקרא בקרב שנים אלא בקרוב שנים

ואמר ר׳ אילעא בר יברכיה שני תלמידי חכמים המהלכין בדרך ואין ביניהן דברי תורה ראוין לישרף באש שנאמר (מלכים ב ב, יא) ויהי המה הולכים הלוך ודבר והנה רכב אש וגו׳ טעמא דאיכא דיבור הא ליכא דיבור ראוין לישרף

וא״ר אילעא בר יברכיה שני ת״ח הדרין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה אחד מת ואחד גולה שנאמר (דברים ד, מב) לנוס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת ואין דעת אלא תורה שנאמר (הושע ד, ו) נדמו עמי מבלי הדעת

אמר ר׳ יהודה בריה דר׳ חייא כל ת״ח העוסק בתורה מתוך הדחק תפלתו נשמעת שנאמר (ישעיהו ל, יט) כי עם בציון ישב בירושלים בכה לא תבכה חנון יחנך לקול זעקך כשמעתו ענך וכתיב בתריה (ישעיהו ל, כ) ונתן ה׳ לכם לחם צר ומים לחץ

ר׳ אבהו אומר משביעין אותו מזיו שכינה שנאמר (ישעיהו ל, כ) והיו עיניך רואות את מוריך ר׳ אחא בר חנינא אמר אף אין הפרגוד ננעל בפניו. שנאמר (ישעיהו ל, כ) ולא יכנף עוד מוריך

רשב״ג אומר משום ר׳ יהושע מיום שחרב בהמ״ק אין וכו׳ אמר רבא בכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו שנאמר (דברים כח, סז) בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר הי בקר אילימא בקר דלמחר מי ידע מאי הוי אלא דחליף

ואלא עלמא אמאי קא מקיים אקדושה דסידרא ואיהא שמיה רבא דאגדתא שנא׳ (איוב י, כב) ארץ עפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים הא יש סדרים תופיע מאופל

ולא ירד טל לברכה וניטל טעם פירות וכו׳ תניא ר״ש בן אלעזר אומר טהרה בטלה טעם וריח מעשר ביטל שומן דגן

רב הונא אשכח תומרתא דחינוניתא שקלה כרכה בסודריה אתא רבה בריה א״ל מורחינא ריחא דחינוניתא א״ל בני טהרה יש בך יהבה ניהליה אדהכי אתא אבא בריה שקלה יהבה ניהליה א״ל בני שמחת את לבי והקהיתה את שיני היינו דאמרי אינשי רחמי דאבא אבני רחמי דבני אבני דהוו ליה

רב אחא בר יעקב איטפל ביה ברב יעקב בר ברתיה כי גדל א״ל אשקיין מיא אמר לו לאו בריך אנא והיינו דאמרי אינשי רבי רבי בר ברתך אנא

מתני׳ בפולמוס של אספסיינוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס

בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות ושלא ילמד אדם את בנו יונית

בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא הכלה באפריון בתוך העיר ורבותינו התירו שתצא הכלה באפריון בתוך העיר

משמת ר״מ בטלו מושלי משלים משמת בן עזאי בטלו השקדנים משמת בן זומא בטלו הדרשנים משמת ר״ע בטל כבוד התורה משמת ר׳ חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה משמת ר׳ יוסי קטנתא פסקו חסידים ולמה נקרא שמו קטנתא שהיה קטנתא של חסידים

משמת רבי יוחנן בן זכאי בטל זיו החכמה משמת ר״ג הזקן בטל כבוד התורה ומתה טהרה ופרישות משמת רבי ישמעאל בן פאבי בטלה זיו הכהונה משמת רבי בטל ענוה ויראת חטא

[**גמ׳** ת״ר] ר׳ פנחס בן יאיר אומר משחרב בהמ״ק בושו חברים ובני חורין וחפו ראשם ונדלדלו אנשי מעשה וגברו בעלי זרוע ובעלי לשון ואין דורש ואין מבקש ואין שואל

על מי לנו להשען על אבינו שבשמים

ר״א הגדול אומר מיום שחרב בית המקדש שרו חכימיא למהוי כספריא וספריא כחזניא וחזניא כעמא דארעא ועמא דארעא

דף מט עמוד ב

אזלא ודלדלה ואין שואל ואין מבקש על מי יש להשען על אבינו שבשמים

בעקבות משיחא חוצפא יסגא ויוקר יאמיר הגפן תתן פריה והיין ביוקר ומלכות תהפך למינות ואין תוכחת בית וועד יהיה לזנות והגליל יחרב והגבלן ישום ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו

וחכמות סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת נערים פני זקנים ילבינו זקנים יעמדו מפני קטנים בן מנוול אב בת קמה באמה כלה בחמותה אויבי איש אנשי ביתו פני הדור כפני הכלב הבן אינו מתבייש מאביו ועל מה יש לנו להשען על אבינו שבשמים

(**גמ׳**) אמר רב לא שנו אלא של מלח וגפרית אבל של הדס ושל וורד מותר ושמואל אומר אף של הדס ושל וורד אסור של קנים ושל חילת מותר ולוי אמר אף של קנים ושל חילת אסור וכן תני לוי במתניתיה אף של קנים ושל חילת אסור

ועל האירוס מאי אירוס א״ר אלעזר טבלא דחד פומא רבה בר רב הונא עבד ליה לבריה טנבורא אתא אבוה תבריה אמר ליה מיחלף בטבלא דחד פומא זיל עביד ליה אפומא דחצבא או אפומא דקפיזא

בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות וכו׳ מאי עטרות כלות אמר רבה בר בר חנה אמר ר׳ יוחנן עיר של זהב תניא נמי הכי איזהו עטרות כלות עיר של זהב אבל עושה אותה כיפה של מילת

תנא אף על חופת חתנים גזרו מאי חופת חתנים זהורית המוזהבות תניא נמי הכי אלו הן חופת חתנים זהורית המוזהבות אבל עושה פפירית ותולה בה כל מה שירצה

ושלא ילמד את בנו יונית ת״ר כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מבחוץ ואריסטובלוס מבפנים בכל יום ויום היו משלשלין דינרים בקופה ומעלין להן תמידים

היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יונית לעז להם בחכמת יונית אמר להן כל זמן שעוסקים בעבודה אין נמסרין בידכם למחר שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חזיר כיון שהגיע לחצי חומה נענץ צפרניו נזדעזעה א״י ארבע מאות פרסה

אותה שעה אמרו ארור אדם שיגדל חזירים וארור אדם שילמד לבנו חכמת יונית ועל אותה שנה שנינו מעשה ובא עומר מגגות צריפים ושתי הלחם מבקעת עין סוכר

איני והאמר רבי בא״י לשון סורסי למה אלא אי לשון הקודש אי לשון יונית ואמר רב יוסף בבבל לשון ארמי למה אלא או לשון הקודש או לשון פרסי

לשון יונית לחוד וחכמת יונית לחוד

וחכמת יונית מי אסירא והאמר רב יהודה אמר שמואל משום רשב״ג מאי דכתיב (איכה ג, נא) עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי אלף ילדים היו בבית אבא חמש מאות למדו תורה וחמש מאות למדו חכמת יונית ולא נשתייר מהן אלא אני כאן ובן אחי אבא בעסיא

שאני של בית ר״ג דקרובין למלכות הוו דתניא מספר קומי הרי זה מדרכי האמורי אבטולוס בן ראובן התירו לספר קומי שהוא קרוב למלכות של בית רבן גמליאל התירו להן חכמה יונית מפני שקרובין למלכות

בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא כלה באפריון וכו׳ מ״ט משום צניעותא

משמת רבן יוחנן בטלה החכמה ת״ר משמת רבי אליעזר נגנז ס״ת משמת רבי יהושע בטלה עצה ומחשבה משמת ר״ע בטלו זרועי תורה ונסתתמו מעיינות החכמה

משמת רבי אלעזר בן עזריה בטלו עטרות חכמה (משלי יד, כד) שעטרת חכמים עשרם משמת רבי חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה משמת אבא יוסי בן קטונתא בטלו חסידים ולמה נקרא שמו אבא יוסי בן קטונתא שהיה מקטני חסידים

משמת בן עזאי בטלו השקדנין משמת בן זומא בטלו הדרשנין משמת רשב״ג עלה גובאי ורבו צרות משמת רבי הוכפלו צרות

משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא אמר ליה רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא אמר ליה רב נחמן לתנא לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא

הדרן עלך ערופה וסליקא לן מסכת סוטה